

A MAGYAR
ELLENZÉK VÉRES KÜZDELME

VAGYIS:
GYÁSZ-NAPOK A MAGYAR NEMZET ÉLETÉBŐL
1872.

ÍRTA
TÓVÖLGYI TITUSZ.

MÁSODIK KÖTET.

PEST.
KIADJA HECKENAST GUSZTÁV.

Pest, 1872. Nyomatott Heekenast Gusztávnál.

**HIVATALOS
VISSZAÉLÉSEK.**

Hivatalos visszaélések.

Első kötetünkben szétszedtük t. olvasóink előtt a körülmények azon fonálszárait, melyek a pártküzdelemből magából szövődtek, s melyek a többséget és kisebbséget homlokegyenest vezették egymás ellen. Megírtuk, hogy az eszközök nem igen válogattattak, vagy ha válogattattak, tehát nem azért válogattattak, hogy a becsület és erény nyel megegyezők választassanak ki, hanem igen is, hogy a célhoz vezetők juthassanak kézhez, bármiféle eszközök lettek légyen is azok; és ha fájdalmasan mondjuk is ki, de kimondjuk, hogy a hazafiság nem épen sűrűen vétetett tekintetbe. Mindenből kilátszott, hogy a harc élethalálharc, s hogy nem is annyira a hazafiság, mint az érdekek harca, a demokraták érdeke, az arisztokraták érdekével szemben, s a mennyire a demokracia harcát, (mely a természetből kifolyólag is a többség harca) a többség harcának (nem az országgyűlési többséget értjük) lehet tekinteni, következőleg a nemzeti bélyeget is, kell hogy erre süssük. Igen is. Kell, hogy a demokraták harcára süssük a nemzeti bélyeget, mert ahol ilyen harc létezik, ott mindig a demokracia képezi a nemzet zömét, mindenütt sokszorozott számmal bírván az az arisztokracia fölött, s mert a hazafiság is a többség érdeke után megítélendő, tehát ebből kifolyólag nem tévedünk, ha a hazafiság címét is a demokraták harcára ruházzuk. A többség java, a haza java.

Hitünk szerint kellően bebizonyítottuk tehát (de a

mit már maga az emberiség álláspontja is bebizonyít) hogy a természetes többség ellenzéki volt, s hogy e többséget mesterség útján kisebbségé ritkítsa, mindent elkövetett a kormány. Sikerült neki 1869-ben, és akarta, hogy sikerüljön 1872-ben is.

Megemlékeztünk a választók összeírásánál követett eljárásokról, s most azon közegek befolyásos működéséről kívánunk szólni, melyek a részrehajlatlan igazságszolgáltatás végrehajtóiuil lettek volna felállítva, Hogy ezen közegek befolyása, a leghathatósabb befolyások közé tartozik, azt aligha szükség felemlítenünk.

Hogy a kormány akkor, mikor a megyéknek más alapra való állítását, s ezen más alapon való újja szervezését, a legtöbb adótfizetők osztályának behozatalát, s a törvényszéki tisztviselőknak a kormány által történendő kineveztetését célbavette, és az országgyűlésen keresztül vitte, hogy akkor ne számított volna arra, avagy ne azon számításból tette volna, hogy ezen intézkedéseknek a választásokra lehető minden befolyását kiaknázza, sőt hogy magának egy szervezett hadsereget biztosítson; – azt senki sem fogja elhinni, bármennyire tagadják is a kormánypárt közlönyei, mert az emberi felfogást és józan észet annyira kijátszani még se lehet. A nélkül tehát, hogy pártállást foglalnánk kijelenthetőnek véljük, hogy a kinevezett tisztviselők castját, mint a hivatalos korteskedésnek fegyelmezett telepét, a kormány már jó előre elhelyezte, és megindítandó működésére határozottan számított.

Hogy azonban a kormány a megyék átalakítása ellen mutatkozó ellenszenvet, s a közvéleménynek azon feltevését, hogy a kinevezett hivatalnokok kortesekül, s a választásokra gyakorlandó pressió személyesítőiuil fognak felhasználtatni, ellensúlyozza, s intézményének népszerűségét nevelje, nemkülönben, hogy a netalán kineveztetésért folyamodni akaró baloldaliak részére a jobboldali hivatalnokká lehetőség útját szintén nyitva tartsa, azon hiedelmet igyekezett terjeszteni, hogy: a hivatalnokoknak a válasz-

tásokhoz semmi közük nem leend, s hogy magukat egészen semlegesén tartoznak viselni.

És ez a hiedelem sokakat megnyugtanni látszott, a baloldaliaknak pedig tökéletesen megnyitotta a hivatal vállalhatás útját; mert hát ott nem lesz egyéb kötelesség, mint a törvénykezés kívánalmainak lelkiismeretesen megfelelni; nem lehetvén tehát a hivatalvállalásnak semmi politikai jelentőséget tulajdonítani, s így a hivatal vállalás nem elv feladás.

És ez a hiedelem tartott jó ideig. A kormány nem akarta dobbal fogni a verebet, hanem az ügyes pók módjára, láthatatlan szálakat font, melyek kötő erejét csakis azok érezték már, kik belekeveredtek.

És a gyengébbek valóban hinni kezdték, hogy a kinevezett hivatalnok nemcsak hogy kortes nem lehet, de állásánál fogva a korteskedéstől el is van tiltva; és hogy az a korteskedés nem valami nagy multság, a ki próbálta, tudhatja. Lelkesedés vagy érdek nélkül alig korteskedett még valaki, már pedig, hogy egy polgári egyén egy arisztokratikus párt előnyeiért benső lelkesedést érezhessen, az a lélektan szerint legalább – lehetetlenségnek tűnik föl. Ily egyéneknél tehát nem szolgálhat más a korteskedés okául, mint az érdek, ha pedig az érdek nem követeli tőle, hogy korteskedjék, hát bizáztat nem is teszi. Örül ha békében lehet.

Így történt tehát, hogy a kinevezett hivatalnokok tökéletesen azon hiedelemben élve: hogy ők nem egyébert vannak, mint a törvények miképeni alkalmazásáért, tehát az igazságszolgáltatás érdekéért, a politikai tétlenség egész kényelmével nézték a választási mozgalmak megindulását, mint a záport és vihart nézhetik azok, kik biztos helyen meghúzhatják magukat.

Hanem végre a kormány elérkezettnek vélte az időt, hogy meghúzza a viharharangot a kényelemben nyújtózkodók feje fölött, s egyszer csak, mint a villám, a következő, s bár politikus leplezettséggel, de a sorok közt meg lehetősén érthető miniszteri körlevél csapott közjök:

4241. sa. J. M.

Több oldalról azon jelentést vettem, hogy a törvényszéki és járásbírák és albírák magukat a folyó évi április 4-én 4010. sz. alatt kiadott szolgálati utasítás által korlátozva érzik azon polgári jogok gyakorlásában, hogy politikai meggyőződésüknek írásban vagy szóval leendő nyilvánítása által az országgyűlési képviselők választásában befolyhassanak.

Hogy téves felfogás folytán senki törvény és rendelet által politikai jogaitól meg ne fosztassák, szükségesnek tartom az erre vonatkozó törvény és a főlebb idézett utasítás iránti értelmezést az elnök úrral közölni.

Mindenekelőtt megjegyzem, hogy a szolgálati utasítás 8. §-nak *d)* pontja nem a bírásról, hanem a bírósági hivatalnokokról intézkedik, és pedig az 1869. 4. t. ez. 11. §-nak a birokról szóló intézkedéséhez teljesen hasonló módon.

Az utasítás tehát a bírák politikai jogait nem sérti.

De az idézett törvény is csak azt rendelí, hogy a bíró ne legyen tagja valamely politikai egyletnek, illetőleg gyülekezetnek, s mivel a polgárok választási jogai gyakorolhatása céljából alakított pártok ily egyletek és gyülekezetek jellegével nem bírnak, a törvény nem tiltja azt, hogy a bírák azáltal, hogy magokat valamely politikai párt h o z tartozókul beírják, politikai meggyőződésüknek, mely szerint képviselőválasztási jogaikat gyakorolni fogják, már előre is kifejezést adhassanak, sőt hogy az ilyen pártok értekezleteiben is a békés eszmecsere korlátai között részt vehessenek. 1872. április 10.

Bittó, m. k.

(Igazságügyi miniszter.)

Ennek aztán nagyon meg volt a maga értelme. A kormány nem kívánja, hogy a bírák a korteskedéstől visszattartsák magukat, sőt körlevelének szelleméből egyenesen az tűnik ki hogy: csak rajta.

A körlevél felverte álmából a hivatalnokok seregét, mert az intést persze hogy megértette mindenki, sőt többet annál, azt t. i. hogy kormánykegyre szert tehetni, az idő megérkezett. Hinni akarjuk azonban, hogy e körlevét tartalma többet érintett kellemetlenül, mint kellemetesen, mert a kik azt hitték, hogy meg fognak nyugodni a bírói

részrehajlatlanság és pusztán az igazságszolgáltatásnak élő pálya pamlagán, megcsalattatva láták magukat. Ámde mindegy. Az intés itt van, s aki előléptetésre számítani akar, annak tenni kell.

Nem fejezhetjük ki rosztalásunkat eléggé a kormány ezen körlevele felett, mely az emberiség ügyei felett örökdő oly osztály szívébe nyúlt be, hol a lelkiismeretnek elaltatása, vagy pártoskodássá való nyomorítása a társadalom biztosítékát semmisíté meg, s oly sikamlós térre vezette az igazság kiszolgáltatóit, melyen magukat egyensúlyban fenn nem tarthatták többé.

Elkezdődött tehát a mozgalom, a nemcsak engedélyezett, de megvárt mozgalom, a törvényszéki hivatalnokok részéről is, és e pillanattól kezdve nem volt alap a társadalom lába alatt, melyre biztosan támaszkodhatott volna, egy hullámvásznak indult minden, megszűnt a biztos révpart, a föld épen úgy mozgott, mint a tenger.

Mikor maga az igazságszolgáltatás is belevegyül a viharba és küzd a hullámokkal, hol lehet akkor kikötőt keresni? Hol van a megállapodás pontja, mikor a világító torony is úszik?

Ezt látva, méltán szólaltak föl az ellenzéki lapok, s élénk színekkel festették, hogy mi lesz annak a következménye, ha a pártoskodás ingerültsége által az igazságszolgáltatás közegei is elhagyják magukat ragadtatni? Hol fog akkor a megsértett igaz bíróra találni? Ki fog a törvénytelenésekre, visszaélésekre, vagy kihágásokra felügyelni? S lehet-e részrehajlatlan ítéletet várni egy oly bírótól, mely maga nyújt segédkezet a pártszenvedélyek f elkorbácsolására?

Az ellenzék lapjainak ilyenén felszólalása azonban haszontalan dolog volt, mert hiszen lehetetlen egy kormányról feltenni, hogy mielőtt ily körlevelet kibocsát, tisztába ne lenne önmagával, s fel ne tudná fogni, a következményeket, s így a mit az ellenzék mondott, az sem újság nem volt előtte, sem szándékát meg nem változtatta, hanem inkább megerősítette abban, mert az ellenzék in-

dokai csak megerősíthették őt azon hitben: hogy tehát nem rosszul számított, mert mindazon hátrányok, melyek az ellenzéki lapok által elsoroltattak, csakis az ellenzékiet érthették, ami semmiesetre se téveszthette aztán hatását, miután a hatalom részrehajló befolyása minden etetés, itatás, és pénzbeli vesztegetésnél nyomatékosabb lehet.

Felállított tehát a nép adójából a tábor a nép érdeke ellen, és pedig a társadalom legirtóztatóbb fegyvereivel fegyverkezettve, az igazság istenasszonyának lebilincselésével, a törvények végrehajtóinak a törvények ellen való megbecstelenítő és szolgálai felhasználásával, és jutalomra váró esküszegés által rothasztó légáramlat idéztetve elő.

A társadalom becsületességével szemben felállított az igazságszolgáltatásnak megkövetelt becstelensége; s az a felfordult állapot állt be: hogy nem a törvény ügyelt a társadalmi rendre, hanem a társadalomnak kellett ügyelni a törvényekre, a magára hagyatott emberi becsületességnek a törvények végrehajtóira, melyek a társadalmi erénynek felforgató zsoldosai gyanánt kezdtek feltűnni.

A nemzet egyszerre igazságszolgáltatás nélkül látta magát, és pedig oly arányban hogy: míg az ellenzéknek a törvényes szabadság felhasználása is akadályozva lőn, a kormánypártiak előtt a törvénytelenységnek minden sorompója megnyitott, s így e két párt álláspontja egymással szemközt olyan volt, mint a megkötözöttek a felfegyverkezettel szemben. A választási szabadság az egyik részről a féktelenségig mehetett, a másik részről még csak a rendes korlátokig sem, s az igazságszolgáltatás előtt körülbelül úgy tekintetett az ellenzéki a jobboldalival szemben, amint tekintetett ezelőtt például a nemtelen a nemessel szemben.

Nem nagyítás, és nem pártszenvédeley írhatja velünk e sorokat. Állításunk bebizonyítására nemcsak hogy igen sok adat van kezünkél, de bebizonyítjuk magából a miniszteri körlevélből folyó logikából is.

A tisztviselőknek tehát a választási mozgalmakban részt vehetni szabad kéz engedtetett. Pártkülönbőség nél-

kül talán? – Igen. A körlevél nem tesz kivételt, mert hiszen az botrány lett volna, Ámde lehet-e valaki, aki józan észszel meg van áldva, azt következtetni egy ily körülmények közt lévő kormányról, miként az, a keze alatt álló, s tőle függő kinevezett hivatalnokokhoz azért intéz ily körlevelet, mert azt várja tőlük, hogy saját kebelükben neki fordulnak egymásnak és lesz egy pártküzdelem a törvényszékek belsejében? Nem bír-e az a kormány annyi érzékkel: hogy egy fegyelmezett testülettől soha se lehet olyasmit várni, hanem igenis, hogy a suggallatot megértve, aki jobboldalinak vallja magát, a küzdterre lépjen, a baloldali pedig e körlevél következtében is – vissza vonuljon?

Ámde lehet, hogy fognak találkozni, kik a betűk értelméhez szorosan ragaszkodva, megkísértik véleményüket a baloldal érdekében hangoztatni. Ekkor a jobboldaliak részéről egy távirati tudósítás a kormányhoz, és azonnal megérkezik az intő levél, mely így hangzik: „Miután uraságod a körlevél stb. stb. értelmétől eltérve a helyett, hogy véleményét nyilvánítaná, tehát hivatalos állását és befolyását korteskedésre használja fel, ezennel megintetik, és pedig azon megjegyzéssel, hogy ha ezentúl is stb. stb. hivatalos állásától, melylyel visszaélt, fel fog mentetni stb. stb.”

Ha pedig a jobboldali hivatalnok ellen ment fel panasz, vagy épen semmi megintést nem kapott, vagy ha kapott az úgy volt fogalmazva, hogy a korteskedésre még nagyobb bátorságot adott neki.

És most már kérjük, mi más következhetett ebből mint az: hogy a jobboldali hivatalnokok pártoskodása az igazságszolgáltatást illuzoriussá tette, s behozta afentebb leírt állapotot. És ha semmi adattal, semmi megtörtént, s állításunkat megczáfolhatlanná tevő tény idézésével nem állnánk is elő, lehetetlen, hogy maga az olvasó is ne azon következtetést vonná az előadottakból, hogy az ellenzék állása más nem lehetett. S hogy a fent elmondott hivatalos intés az ellenzéki tisztviselőket illetőleg napirenden

volt, az annyira ismert tárgy, hogy hosszas bizonyítgatását feleslegesnek tartjuk, hanem kiegészítésül csupán annyit teszünk még hozzá hogy: azon megintéseknek tehát az lett várható eredménye, hogy a baloldali érzelmű hivatalnokok vagy visszavonultak, – vagy ha ennyi erkölcsi bátorságuk nem volt (mert ahhoz erkölcsi bátorság kívántott), tehát ők is fölcaptak a jobboldaliak sora közé, amiért is azon tisztviselők, kik szavaztak, általában a jobboldali jelöltre szavaztak. Nem mondjuk, hogy egyes kivételek ne lettek volna, de azok száma alig megy az egész országban huszonötre.

Hogy azonban a hivatalnokoknak ezen kényszerített pártoskodása mit eredményezett, s hogy mily iszonyú hatással volt a nemzet erkölcsi érzületére? azt érezzük folytonosan; az igazságtalanságoknak és gaz tetteknek pedig egy egész sorozatát idézte elő.

Épen úgy szóltunk már első kötetünkben a virilismus hatásáról a megyei közigazgatás tisztviselőit illető választásoknál, s így azt hisszük, hogy megkezdhetjük a hivatalos személyek eljárását illető azon szomorú adatok elsorolását, melyek az ország jelenlegi helyzetének valóban gyász fátyollal bevonandó tükrét tartják az utókor szeme elé.

Hogy a tisztviselők nem voltak elkészülve arra, miként a korteskedés zászlóját mintegy hivatalos kötelességből keilend megragadniok, tanúsítja Ányos Tivadar-nak a veszprémmegyei zirczi járás szolgabírájának a választások előtt becsületére tett azon fogadalma: hogy ő egyik párt érdekében sem fog tenni semmit. S íme a miniszteri körlevél megjelenése után egyszer csak megjelenik a jobboldali követet kísérve a kerületben, maga etet és itat, saját kocsiján hozza a jobboldali zászlót, és saját huszárijával tüzeti ki.

Sáros megyében K ö r t v é l y e s i Gábor szolgabíró kezdetben az ellenzékkal tartott s csak midőn állását fenyegetve látta csapott át a jobboldalra s lett Bánó Józsefnek legdühösebb kortesévé, s annyira ment hivatalos félelmében, hogy fiát, ki balpárti volt, nehogy az ő beleegyezésé-

vei higyjék annak, nyilvánosan támadta meg és szidta össze.

Szakmary Kálmán szolgabíró szintén mint baloldali volt ismeretes, később semleges akart lenni, de elvégre is a Bánó kortesévé csapott fel.

Ily példákat különben majdnem minden kerület tud felmutatni, s azért nem is fárasztjuk vele olvasóink figyelmét, hanem áttérünk azon hivatalos túlbuzgóságok leírására, melyek eléggé fogják választási viszonyainkat jellemezni s hogy egyik másik mennyire igyekezett a kormánytól a sorok közt fogadott utasításnak megfelelni.

Ezek közt igen komikus szerepet játszott Sombori József Doboka megyei alispán, ki nemcsak hivatalos befolyását használta föl mindenféleképen, hanem végre annyira ment, hogy a nőtlen élet szabadságát is feláldozza: egy, az ellenzék ügyét hathatósan támogató özvegynek ugyanis házassági ajánlatot tett, ha kedveért a jobboldalt részeltetné ezután kegyes pártfogásában; a szerencsétlennek azoban a derék özvegytől meglehetősen kosárral és kudarczczal kellett távoznia. Reméljük különben, hogy e felsülés hivatalos utón kellően lett kárpótolva.

Hatfaludi Mór dobokamegyei szolgabíró pedig még nyílt parancsban is kiadta: hogy azokkal kik a baloldallal mernének tartani, éreztetni fogja hatalmát; ugyancsak parancsban adta ki Csiki László szolgabíró is, hogy mindenki a kormánypárttal tartozik szavazni.

A nagy-enyedi kerületben Köblös Miklós szolgabíró kezébe tétettek le báró Kemény István jobboldali jelölttel 400 forintot azon célból, hogy azt Gálfalva választói közt ossza ki. Azért is történt különben e letéteményeztetés, mert a báró a múlt választáskor is ígért 400 forintot, de nem tartotta meg szavát. Köblös Miklós a kezéhez vett pénzzel aztán lakását mintegy áttette Gálfalvára, hogy a lakosok fölött ott folytonosan öröködjék, és minden baloldali befolyást meghiúsítson.

Kesztner Antal rahói járásbírósaági írnokot, mert a baloldal mellett nyilatkozott, Pruberger József miniszteri

tanácsos határozott kívánata folytán Ökörmezőre akarta áttétni, holott Húsz nevű kincstári hivatalnok nyilvános vesztegetéssel vádoltatván meg sem szólítottott.

Berzenczey László előbb baloldali követ, később a kormány befolyása által jövedelmező hivatalhoz jutván, jobboldalivá lett, és a jobboldal pártvezéri szerepét vállalta magára, támogattatván a hivatalnoki kar által. Hogy túlbuzgóságát minél inkább tanúsíthassa, az ellenzéknek megfélemlítését tűzte ki célul, mely cselekmény megtörténtét illetőleg közöljük a következő tudósítást.

A tudósítás Maros-Vásárhelyről szól:

„Tény, hogy Berzenczey Pesten már az erdély-kerületi baloldali nagy értekezlet elhatározása alkalmával bizonyos nemes levél kinyerhetése ötletéből ajánlatot tett ezen ellenzéki gyűlés meghiúsítására.

Tény, hogy onnan lejöve, a maros-vásárhelyi hivatalnoki körökben egy ily szétugratás eshetősége komoly és tüzetesebb tanácskozás tárgyát képezte.

Tény, hogy többen; s nevezetesen a lovagias jellemű alispán Botos Kálmán egy ily, a polgári szabadságot sértő merényletet határozottan rosalt, s attól minden közreműködését megtagadta; sőt alispáni hatalmánál fogva be is tiltotta.

Tény, hogy Marosszék főjegyzője, Szentiványi Kálmán a baloldali értekezletet megelőzőleg Pestre küldetett – mint mondják – utasítás végett

Tény, hogy az alispán kikerülésével és ellenére, rendelet ment ki a dullókhöz valakitől, hogy május 12-ére a faluk jobboldali választói közül minél többet csődítsenek be Vásárhelyre.

Tény, hogy a dullók ezek közt Tökés László és Ballá József urak a falukról a legerősebb 20-40 éves embereket rendelték és vezették be Vásárhelyre, azonban a nép józanságának köszönhető, hogy a berendelt 3000 helyett csak 500-nyi jött be, s ezek közül is Botos Kálmán azon figyelmeztetésére, hogy oszoljanak haza, többen el is távoztak.

Tény, hogy az alispán dulló Tökést 12-én reggel magához hivatván, leszidta, midőn a kijövő Tökés több azon házban lakó egyén hallatára a lépcsőzeten lemenve, visszakiáltott: „Na hadd el Botos Kálmán, te a kormányval daczolsz, hidd el nem soká leszesz alispán!”

Tény, hogy a becsődített falusiak közül 3-5 kapta ki tizes

bankjegyekben díját, s hogy az ily tíz forintosakat azonnal boltok és korcsmákban felváltva, nyilvánosan osztakoztak felette.

Tény, hogy ezen napidíjas hősöket az Elba sziget közelében levő sörkertbe levezették s ott 537 tokány, 17 hordó sör és 20 kupa seprő pálinka elköltése után Berzenczey, Jeney József árvászéki elnök, Jeney Dénes járási albíró hihetetlen szónoklatokkal, melybe az is említve volt, hogy az Elbaszigetre gyűlt magyarországiak a felett tanácskoznak, hogy a muszkákat behívják, harangírozták.

Tény, hogy ezen öntudatlan állapotig lerészegített nyers tömeget Berzenczey, Jeney Dénes albíró, Tőkés László dulló, Gregő Károly tszéki ügyész, Szentiványi Kálmán főjegyző, Nagy Dénes a főispán sógora, Sántha s más hivatalnokok vezették az Elba szigetre, s ott a midőn a bemenetnél b. Bánffy Dezsővel örökös s teljesen üres kézzel levő 40 polgár-rendőr az igazolási jegy nélkül levők bebocsátását megtagadták Berzenczey visszafordulva monda: „hát még nem törtétek be a kapukat s nem vertétek le ezeket a vargákat!” mire aztán az állítólagosán békés demonstratoria jött részegcsapat előszedte magával hozott logikai érveit, a mi a tarisznyákba és kalapokba rakott kövekből állott, s percz alatt betörve a kaput és a léczkorlátot, iszonyú közápor özönlött be, melynek több súlyos sebesülés lett eredménye, s hogy a gyűlést meg nem rohanták, s hogy az ott békésen kormánybiztos jelenlétében tanácskoztak, és a hallgatóság közt jelen volt sok úrhölgy között egy iszonyatos vérontást nem idéztek elő, azt a felügyelő polgárok bámulatos lélekjelenlétének köszönhetni, kik a vízen átgázolva egy hátulsó támadással megfutamták Berzenczey és a Jeneyek népét.

Tény, hogy bár ezen tervelt támadásról napok előtt beszéltek, sőt az alispán azt el is kárhoztata, mégis az Elbánál még csak egyetlen városszolga sem volt, s midőn a hallatlan merénylet bekövetkezett, a kormánybiztos – polgármester úr nem a közvetlenül Elba közeli honvéd laktanyából, hanem a nagyon távoli várból requirált katonai erőt, a mely természetesen csak oly sok időre érkezett meg, hogy addig a gyűlés összes tagjait felkonczolhatták volna.

Tény, hogy Berzenczey, ki néhány rendreutasítást szintén kapott az általa bedobott kövekkel hátára, vitézül elfutva előbb mint mondják, egy sütökemenczébe összehamuzva magát, azután s egy kerten való átugrása alkalmával iszapelt árokba végig nyúlva, meglehetősen furcsa, Anzugba vetette magát egy fiákkerbe, s egyenesen Mikó Mihály főispán úrhoz menekült, hol Apornak, Túrinnak

s a többi újságlesőknek iszaphamvas pánczélával nem a legkellemebb meglepetést szerzé.

Tény, hogy Mikó Mihály főispán úr a helyett, hogy Berzenezey urat miként kötelessége lett volna tartóztatni rendelje, elküldötte egy közeli faluba s onnan egy másikba, félve nehogy a nép dühe valahol felkeresse.

Tény, hogy a győelmi lakomák mindenfelé meg voltak rendezve, sőt magán az Elba szigetén is nagy mennyiségű kárba veszett (s ki nem fizetett) tokány volt készletben tartva. A győelmi babért oly biztosnak hitték, hogy Székely-Udvarhelyre Jenej Viktor urnák, jó előre meg is távsürgönyözték, hogy a baloldali nagy értekezlet szétveretett, s ő a győelmi Örömhírt idő előtt mindenfelé terjesztette.

Tény, hogy a merénylet értelmi bűnösei, a hivatalukkal gyalázatosan visszaélt hivatalnokok közül senki sem fűggesztetett fel hivatalától.

Tény, hogy a szék lovas legényei egy folytonos mozgó táviratot tartottak fenn Berzenezey és a főispán úr közt.”

S íme ezen büntetlenül elnézett hivatalos visszaéléssel szemben, hogy fog feltűnni a következő eset:

Hungerleider József szarvasi izraelita azon panaszt adta be a szarvasi járás bírójához, hogy f. é. april 14-én az ő s Engl Dávid (sógora) s L u k a Jakab (érdektelen) tanúk jelenlétében P e t r i c z András szarvasi szücsmester s baloldali választó és bizottmányi tag őt azzal fenyegette: hogy a miért a szarvasi zsidók br. Podmaniczky Frigyes pártján vannak, üldözni fogja őket úgy, mint a hogy Romániában üldözték a zsidókat.

Kéri tehát a vádlottat megzaboláztatni.

Ezen panaszt a járási szolgabíró illetékes eljárás végett (!) áttette a szarvasi kir. járásbíróhoz, ki a fenyítő vizsgálatot (maga magának) azonnal elrendelte vádlott ellen s azt foganatosítván, a vizsgálati iratokat a gyulai kir. törvényszékhez beterjesztette.

A május 10-én megtartott végtárgyalás alkalmával az iratok felolvastatván, kitűnt: hogy a panaszos által hivatkozott két tanú közül az egyik (a sógor) azt állítja, hogy igenis, hallotta, midőn vádlott ama fenyegető szavakat használta; a másik (az érdektelen) azt állítja, hogy nem hallotta; sőt ellenkezőleg magától a panaszostól hallotta azon kérdést intéztetni vádlotthoz: talán úgy akar velünk tenni, mint Romániában tettek a zsidókkal?

Vádlott tagadja, hogy panaszost az idézett fenyegetéssel

illette volna; csak annyit mondott, hogy jövőre semmit sem fog tenni a szarvasi zsidókért, mivel nem érdemlik *meg*, mert jobboldaliak.

Panaszos Hungerleider József még azt adja elő, részint a vizsgáló bíró, részint a törvényszék előtt, hogy neki nem volt szándékában mást elérni, mint hogy Petricz András a szolgabíró által legfőlegb megdorgáltassék; és igen fájlalná, ha panaszának oly horderő tulajdonítatnék, mely az általa 30 év óta igen derék, becsületes embernek ismert vádlottnak fenyítő törvényszéki utón történendő bárminő megbüntetését vonná maga után; el is ment volt azonnal – úgymond – a kir. járásbíróhoz, mint megtudta, hogy panaszos beadványa elintézés végett a szolgabíró által oda áttétetett, hogy kérvényét visszavegye; de már késő volt. Most is arra kéri a törvényszéket, hogy no bántsák Petricz András, hiszen ő – panaszos – nem ijedt meg ama fenyegetéstől, s tudja hogy olyasmi, mint a mivel P. A. fenyegetőzött, nem történhetik meg Szarvason; s P. A. úgy sem tehetne volna azt meg, a mivel fenyegetőzött, mert nincs hatalma hozzá.

Tehát a büntetnek nincs tárgyi tényállása.

A gyulai kir. törvényszék azonban úgy találta, hogy itt ama bűnök és vétségek egyik új fajtája forog fenn, mely által panaszos „az elvek szabad követésében” és az „akarat szabad nyilvánításában” gátoltatott. Tehát maga a panaszos hiába mondja, hogy elveinek szabad nyilvánításában s követésében nem gátoltatott; hiába mondja, hogy ama fenyegetésben semmi veszély nem volt, mert olyasmi úgy sem történhetik meg Szarvason s ahhoz vádlottnak nincs hatalma. Jobban tudja azt a kir. törvényszék, nem ért ahhoz a panaszos!

S Petricz András – azért, hogy (az azzal nem is panaszkodó) Hungerleider szarvasi lakost „a polgári jogok legszebb és legszen-tebbikének szabad gyakorlatában gátolta” – bűnösnek ki-mondatott s egy havi börtön el szevedésére ítéltetett s a majdan felszámítanó rabtartási költségek megfizetésében elmarasztaltatott.

Megjegyzendő, hogy az esetet vádló királyi ügyész is jelentéktelennek tartotta s vádjában akként nyilatkozott, hogy a vádlott által használt kifejezés inkább meggon-dolatlan hiba, mint büntett természetével bír; s vádlottat egyszerűen bírőilag megdorgáltatni indítványozta.

Egyébiránt az eddig balpárti elvűnek ismert szolgabíró a felemlített ügyben, a belügyminiszternek a baloldali választók megfélemlítésére szánt rendeletét maga is sietett alkalmazni.

Ezzel szemben közöljük a következőt Sajó-Szent-Péterről:

E fenyegetések s ámtításoknak nincs ki gátot vessen, tisztviselőink ellenünkben a belügyministeri 1312. számú közrendeletet ugyan csak alkalmazzák, de azok ellenében, kik tulajdonképen azon szabványok ellen drastikusabb módon föllépnek, hatalmukkal visszaélnék – nem is kísértik meg alkalmazni.

Elmondok többek közt egy esetet, melyből következtetést vonni könnyű, azon czélből mondom pedig el, hogy a világ hallja, miszerint bírói szervezés s a megye rendezése egy á táljában nem vezetett azon eredményre, hogy részrehajlatlan tisztviselőink legyenek. – Május 11-én a helyben lakó járásbíróhoz panaszra ment valaki, a ki egyszersmind a balpárt elnöke, hogy egv helyben tartózkodó csavargó folytonos isten káromlás között – szidva a legaljasabb kitételekkel a balpártot, és annak jelenlegi vezérét – házát folytonosan kerülgeti s kérte sürgős elfogatását, sőt, hogy az eljárás megrövidíttessék a tanúkat is magával vitte. S mi történt? nevezett csavargó még 12-én délután a panaszló ablakait bezúzva a szobában több czikket megsemmisített s 13-án elég idő adatott ne ki, h o g y t o v á b b á l l h a s s o n Ecsegen a szolgabíró határozottan kijelenté, hogy addig a község rendezésbe nem fog, míg a helység házáról a baloldali lobogó le nem vétetik, ellenben nálunk a község házán *tartá a múlt* vasárnap is a jobboldal gyűlését.”

Horváth Ferencz nagy-kanizsai szűrszabó mester., mert egy ellenzéki röpiratot mert terjeszteni, befogatott. 6 heti vizsgálati fogságot állott ki, s „lázítás” cím alatt 8 havi fogságra Ítéltetett, melyet a királyi tábla 3 óra szálított le.

Ezzel szemben álljon itt a következő:

Pest József külvárosában néhány pajkos gyerek, Steiger Gyula jobboldali jelölt falragaszait megdobálta. A viszonzás ezért az lett, hogy Gerstinger György kereskedő és legényei elcsípvén egyet a fiuk közül, úgy elverték, hogy az most súlyos betegségben fekszik. íme az orvosi látlelet.

Orvosi látlelet.

„Dostik Károly, 16 éves kalapos inas, mai napon hozzám fordult, hogy őt orvosilag megvizsgáljam. Kérelmét teljesítvén, rajta a következőket találtam:

a) a koponya balrészén egy hátulról előre futó másfél hüvelyknyi hosszú, négy vonalnyi mély czafatos sebet, melynek környéke dagadt, gyuladt és fájdalmas;

b) a hátán a jobb kar és váll felé futó egy hüvelyk széles vörös vonalat és bőrlehamozást, úgyszintén

c) a jobb elő és felső karnak külső részben három kívülről befelé futó ép ily szélességű bőrlehamolást – mindezen sérülések környéke vörös, gyuladt és fájdalmas;

d) a sérült fejfájásban és fejszédülésben szenved, a mélyebb légzésnél a sérült helyeken szúrást érez és lázas állapot kis mérvben van.

Vélemény: e sérülésnek erős ütések, tompa eszközzel, valószínűleg vasbottal s ámbár a testen kis mértékben ejtettek, mégis kellő magatartás mellett csak 14-18 nap alatt gyógyíthatók, mely időközben a sérültet munkaképtelennek nyilvánítom. Pesten 1872. június 5-én.

Dr. Buzay Károly ker. főorvos.

Az illetők – tudunkkal – semmi büntetésben nem részesültek.

Heves megyében daczára a virilismus behozatalának a bizottmányi tagok többsége baloldali lévén baloldali tisztviselőket választott, mely választott tisztviselők a jobb-oldaltól nem függvén nyíltan vallották a baloldal elvét, ámde visszaélésekre nem vetemedtek; s emberi természetüknél fogva lehet olyan, hogy vetemedtek volna, olyan mértékkel mérni vissza a jobboldalnak, mint a mily mértékkel ő szokott mérni, ámde a kormány által kinevezett főispánnak jogában állt a tisztviselőket felfüggeszteni, s iiry e főispáni jog volt az bizonyosan, mely visszatartoztatta őket. Ámde a kinevezett bíróságok a kormány kegyéről lévén függök, eljárásaik által Heves-megye bizottmányi gyűlését, az igazságügyérhez intézett következő fölirat szerkesztésére kényszeríték:

„Azon hatósági kötelességünknel fogva, mely bennünket a rend és törvény fenntartása felett minden oldalra szigorú örkődésre ösztönöz, késztet e pillanatban jelen tiszteletteljes feliratunk felterjesztésére.

Ha kötelességünk örködni a felett, hogy a polgárok az állam iránti kötelmeik teljesítésében hátra ne maradjanak, ép oly kötelességünk örködni, hogy a polgárok jogaik gyakorlatában háborítást ne szenvedjenek.

Fájdalommal kell előterjeszteniünk megyénk kebelében székelő igazságszolgáltatási közegeink közül a hatvani, gyöngyösi és egri járásbíróóságok azon eljárását, mely köztudomású tényként míg egy részről a polgárok szabad választási joggyakorlatát háborgatja illetéktelenül, más részről a század s az emberi méltóság gúnyára szolgálván, képesek megrendíteni a polgárok kebelében az igazságszolgáltatás iránti hitet és bizalmat.

A gyöngyösi és hatvani járásbíróóságoknál egyes befogott választó polgárok, kik egyszerű vádra fogattak be, minden Ítélet nélkül erőszakkal megnyíratnak, s aztán így mintegy megbecstelelvitvo bocsáttatnak szabadon. Ugyanezen járásbíróóságoknál börtönészek egészen önkényszerűleg teljesítenek elfogatásokat. Az egri járásbíróásgnál egyszerű vádakra választók tömeges zaklatása, ismételten idéztetése, tulajdonkép fegyelmi eljárás alá tartozó kérdésben hetekig letartóztatása, majd nem rendes dolog. És mindezek véletlenül vagy nem, baloldali elvű polgárokon követtetek el, akkor midőn a jobboldali elvűek által előidézett országos botrány miatt, mint az, a mely legközelebbi időben Hatvan mezővárosában történt, a személybiztonság megóvása végett is mindez ideig semmi fenyítő eljárás nem indíttatott meg.

A szabad választási joggyakorlat, de egyszersmind a humanitás megóvása szempontjából is bátorkodunk jelen felterjesztésünkkel Nagyméltóságodhoz járulni, azon kérelemmel, hogy ezen eljárását az igazságszolgáltatási közegeknek kellő irányra igazítani, s szigorú vizsgálatot rendelvén, a megsértett igazságnak elégtételt adni méltóztassék. Kelt stb.”

Tudtunkkal a feljelentett bíróságok semmi megrovásban nem részesültek, sőt garázdálkodásaikat azután is folytatták.

A mohácsi államcsíny.

Junius 11-dikén az ellenzéki lapok következő, s országszerte feltűnő távirati tudósítást hoztak P é c s r ő l :

„Tegnap az ellenzéki jelölt Szederkényi Nándor választói kívánságára Szekcsőre ment s Gooes szolgabíró rendeletére Perczel csendbiztos és hét pandúr útját állotta, s őt és kísérőit szuronynyal megrohanta, sokakat megszurta; Szederkényi sértetlen. – Freitag szekcsői jegyző, Stajevics János, Witt Károly, Auber Ede kereskedők Mohácsról követet dobáltak a szekcsői választókra. Estve Mohácson Her-

gert vendéglőjében a békésen időző polgárokat szuronyos fegyverrel pandúrok támadták meg ismét és gyilkolták össze. Klich, asztalos meghalt; özvegyet és négy árvát hagyott hátra; Malakai haldoklik; sokan súlyosan megsebesültek.”

Junius 12-dikén a véres eseményről következő tudósítást közöltek az ellenzéki lapok:

Kölked, jun. 10.

„Reszket a toll kezemben, midőn e sorok írásához fogok! A kormánypárt erőszakoskodása a képviselő-választásoknál most napirenden van, de oly hallatlan dolgok nem történnek a magyar korona területén sehol, mint nálunk. Mióta a képviselő-választás! mozgalmak megkezdődtek, nem lehet számba venni azon bántalmakat, melyeket szenvedni kénytelenek vagyunk. Képviselő-jelöltünk Szederkényi Nándor 48-as, a jobbpárté Kardos Kálmán aranysarkantyús vitéz.

A jobb-párt itt még soha sem bírt zöld ágra vergődni, de most Goocs Gyula főbíró és czimborái megesküdték, hogy minden áron keresetül viszik Kardost.

Először megkezdték az etetést, itatást, s a pressiónak ezer és ezer nemeit találták ki. Ez nem nyújtott reményt; a nép iratkozott ezrével, bár majd felét 15-25 frt. adóval is elutasítottak. A jobbpártra beírták az uradalmi cselédeket, vasúti és sóhivatali szolgákat, szóval minden néven nevezendő csöcseléket, így se futotta ki a többség. Ekkor a központi bizottmányban kireklamáltattak 200 körül a balpártiak közül, mint telkes jó gazdákat, köztük megyei bizottmányi tagot, sőt virilist is.

E közben egy-egy éljen kiáltásért Goocs Gyula megrohanta a békés polgárokat pandúrjaival, vérig verette, bezáratta, és még családtagjaikat se bocsájtotta hozzájuk. Folyamodtunk mindezen borzadalmasságok miatt alispánhoz, belügyminiszterhez, schonnett semmi válasz nem érkezett.

Jelöltünk Vidacs Jánossal együtt a pünkösti ünnepekben körútra indult, a nép mindenütt lelkesedve fogadta; de Goocs Gyula segédje Sztajevics alszolgabíró mindenütt előre ment csönd föntartás végett a csendbiztossal s pandúrokkal, és a Mohácsról kivitt leitatott betyár legényekkel mindenütt megpróbálta a verekedést, megtámadtatta a baloldaliakat, a mikor aztán a pandúrok csöndfenntartás végett szúrták, vágták a baloldaliakat. Mindezen bántalmakat eltűrtük békével, győzedelmünk biztos tudatában.

Azonban az egri balpárt küldött nekünk egy díszes fekete selyem zászlót, melynek felszentelése június 9-ére volt kitűzve.

június 8-án vártuk jelöltünket a hajóval, de az nem érkezett meg, a jobbpárt kortesei azt hitték, hogy éjjel fog megérkezni, ugyanazért ez alkalomra három igen híres betyárt kibéreltek, a kik a híd alatt lestek, tán hogy leszúrják vagy lelőjék, s távolról ott sétálgattak a deákpárti főkortések Stajevics és Wit, de a jelölt nem jött.

Június 9-én csakugyan megérkezett, a mikor ezernyi ezerek jelenlétében a zászlót felszenteltük a rend példás volt, de feltűnt, hogy most se csendbiztos, se pandúr nincs jelen, később megtudtuk miért? A zászlószentelés után az ott levő 50-60 kocsira felrakodtunk és számos lobogóval kirándultunk Duna-Szekcsőre, hova az ott lévő balpárt már régen várt és hívott.

A város közelébe érve ott várt bennünket egy magaslaton vagy 50-60 főből álló csapat nyájasan integetve, mi jó lélekkel és csendben mentünk, de midőn hozzájuk érteztünk rémülve látjuk, hogy legnagyobb részben a híres mohácsi betyárok, kiket reggel óta itattak már, rögtön elkapkodták a lovak zabláit, letépték zászlóinkat köztük a kölkediek 48-diki nemzetőri zászlóját is, mit azóta gonddal takargatánk. Csákányokkal, dorongokkal s kövekkel kezdtek oly ádáz verekedést, mely valóságos csatának illett be, rögtön előugrott vagy 16 részeg pandúr és felvont szuronyal, fokossal verték a népet, kevés ember van, ki ütést ne kapott volna, vagy százra megy azoknak száma, kik sebeket kaptak fokossal, szurony nyal, csákány nyal többnyire a fejre és arczra.

A pandúrokat vezette és elővitézkedett maga a csendbiztos Perczel, bitang csavargóknak nevezve a balpártiakat. A betyárok vezére a szekcsői jegyző volt, több fejeket saját fokosával vert be, S ezt a szép csatát hátulról lóhátról vezérelte az összeíró bizottság elnökének Stajevicsnak, egy szolgabíró és egy boltos fia és Witt. Azt mondják, hogy Goocs is ott lett volna, de azt nem láttuk.

Ily vérengzésnek mi pusztá kézzel ellent nem állhattunk, szó nélkül visszafordultunk, do a kocsik a lejtőn megtorlódván, sebesen nem hajthattunk, annyival is inkább, mert egypár kocsinkat a támadók felborították, mely torlaszt képezett. A párt vezetői Balog Károly ügyvéd a jelölttel és én a hintókban ültünk; ekkor hallatszott hátulról a vezénylők kiáltozása „csak a hintóban levőket üssétek” én szerencsésen kisiklottam a kocsik közül de Balog hintóját két pandúr elérte, s futva folyvást szurkáltak be a pagnettal, a jelölt behúzta magát és sérülést nem kapott, de Balog ügyvédnek igen megszárták a fejét, úgy hiszem nyakát akarták, elől pedig Balognak mérnök fia ült, egy irtóztató csapat szemöldökére fokossal talán meg is vakul belé.

Később tudtuk meg az úton, hogy a szekcsőieket reggeltől fogva nem eresztették ki a városból, hogy hírt ne hozhassanak nekünk arról, hogy mi vár reánk. S egy bari lakos Holeman nevű elvtársunk, még délelőtt oda ment, annak fejét a csendbiztos beszagattatta és bebörtönöztette.

Ezen gyilkos támadás után haza tértünk, intve a népet, hogy legyen nyugodt és ne próbálja meg a visszatorlást. Ennyi szemeim előtt folyt le, erre esküt is tehetek.

Éjfél után két óra tájon ablakomat megzörgettek, egy hallgatóm jött, vagy inkább vánszorgott vérében, s azt a hírt hozta, hogy több baloldali választó Mohácson Herger János korcsmájában békésen borozott, s a szekcsői hősök megérkezvén, újra megtámadták őket szuronnyal. Egypár iparos halálos sebet kapott. az egyik reggelre meghalt, a másik életéhez sincs remény, a többi is megszurkálták, s Hergernek ablakait bezúzták, sőt belövöldöztek rajta azon szobába, melyben a követjelöltet lenni vélték. S azt mondták a pandúrok, hogy fel vannak szabadítva, hogy akár százával lövöldözzék le a balpártiakat egy hajszáluk sem görbül meg érte, sőt már meg is van a bőrük ára fizetve. S azt is ígérték, hogy a balpárt vezetőit okvetlen leölik. Nem tudom, hogy még mennyi igaz a dologból, de annyit már tapasztalatból tudok, hogy nekünk nem politikai ellenfelekkel, hanem orgyilkos banditákkal van dolgunk.”

Nagy I g n á c z, ref. lelkész.

A ki ezen vért háborító leírást olvassa, bizonynyal azt fogja hinni, hogy a leíró vagy szántsándékosan túloz vagy talán nagyító üvegen nézte a dolgot, sőt lehet hogy az ijedség beszéltette el vele így.

Sorok írója maga is e véleményben volt, s egész hajlammal adott hitelt a jobboldali lapok ellenkező tudósításainak, hogy t. i. a balpártiak is hibásak voltak. Hiszen azt olvasni egy szolgabíróról, hogy tervszerű gyilkolást intéztet az ellenzékiek ellen, – se hírt el is hinni, oly országban, melyben a törvénynek s a törvényszerű eljárásnak legalább látszata van, – nem lehet. Ezt megtették elfogott ellenségeikkel a régi barbárok, de a Nero, Caligula, Heliogobal idejét kivéve alig emlékezik a történelem oly esetre, hogy valamely hatalom békés időben, saját békés polgárait gyilkoltatta volna, s mert a 19-ik századból ezer éveket ugorni vissza lehetetlenségnek gondolja minden ember, tehát lehetetlenségnek tartotta azt is,

hogy egy, magát civilizáltnak nevező hatalom, –ily dolog tervszerűleg, és kiszámítva vihessen végre.

A Bertalanéji eset leplezett politikai csábítással történt oly időben, minőben a hitfelekezetek fegyveres harcban álltak egymással; történtek gyilkolások vallási fanatismusból, de hogy szabad képviselőválasztási mozgalomban a rendnek öréül hivatott fegyveres hatalom maga tervezzen egy ilyszerű támadást? – ez tudtunkkal legalább még nem fordult elő.

Nem is lehetett elhinni. Hogy merne ilyet tenni egy szolgabíró vagy csendbiztos! Hiszen ez, miután a törvények rendőrei által követtetett el, olyanok által, kiknek szárnyai alá futva, gyilkos fegyverre talált a megtámadott, – nagyobb bűn a rablógyilkosságnál; ez a legalattomosabb gazsággal kiszámított törbe csalás, a kényelmes gyilkosságnak csalhatatlanul kivihető terve, mert nem ellentállásra, hanem oltalomra gondolva gyűl fegyvere elébe az üldözött. Mint Spartában az apagyilkosságról nem volt törvény, mert az lehetetlennek tartatott, – úgy nincsen a civilisait államokban a törvény közegei által, békés polgárok ellen tervszerűleg elkövethető gyilkolás ellen törvény, – mert az is lehetetlennek tartatik. A bűn nagyságát tehát „a lehetetlenséget”⁴ illető ezen hit domborítja ki előttünk.

Nem lehetett tehát elhinni, hogy az úgy történt, amit leírva van. Élethossziglan tartó börtönnél kisebb büntetésre ily bűn nem számíthat, tehát melyik szolgabíró merne a csendbiztosnak ily utasítást adni, vagy daczára az ily utasításnak, melyik csendbiztos merné azt keresztülvinni? Ezért kerékbe, másbol mozsárba törték volna az embert ezelőtt.

A tudósítás tehát lehetetlenségről tudósított.

És nem úgy van, mert a tudósítás, kevés túlzással, valóban megtörtént dolgot irt le. Becsületben megöszült, magukat ily eseteknél a pártoskodáson felülemelni tudó egyének komoly állítása folytán, – mely minden hírlapi tudósításnál hitelesebb, – írja eztet a jelen sorok írója;

s hogy a valóságról következtetések által is meggyőzze a közönséget, íme álljanak itt a következő tények:

Tény az, hogy Duna-Szekcső előtt az ellenzékietek nem a szekcsőiek, hanem mohácsiak s más falukból odagyűlt egyének fogadták, s hogy ezek a Szekcsőbe menni akaró ellenzékietek előtt az utat elállták.

Tény az, hogy az útonállás ezen kihívó neme az ellenzékietek és számra sokkal kevesebb útonállók közt verekedést idézett elő

Tény az, hogy a verekedésnek mindjárt kezdetekor, eddig észre nem vett pandúrok rohantak elő, s az utouállók sorai közé állva, a rend helyreállításának ürtgye alatt csakis az ellenzékietek támadták meg.

Mi indított tehát arra egy csomó más falusi embert, hogy az ellenzékietek megelőzve Szekcső előtt táborot üssön?

Mi bátorította arra, hogy háromszor számosabb emberből álló csapatot megtámadjon?

Miként történt az, hogy a pandúrok ily szokatlan számmal jelentek meg egyszerre, s hogy a szétvált verekedők közül a futó ellenzékietek gyilkolásába és üldözésébe merültek, valódi hadi tactica szerint, midőn t. i. a futókat a lovasság szokta üzőbe venni?

Miért szurkáltak a hintókba, hol olyanok ültek, kik a verekedésben nem vettek részt?

És most vegyük tekintetbe, hogy Duna-Szekcső egyike a kerület legnépesebb községeinek, melyet a kormánypárt mintegy cernírozva tartott, nehogy az ellenzékhez pártoljanak, miután arra nagy hajlamot mutattak.

Vegyük tekintetbe, hogy az ellenzékietek ezen tömeges bevonulása, amint várható volt, az egész helységet, vagy a helység többségét az ellenzék részére fogja terelni; – mi lehet következetesebb következtetés, mint az: hogy a kormánypártiak, az ellenzéknek ezen bevonulását minden áron meg akarták akadályozni, de mert a szekcsőiek az akadályozásra nem mutattak kedvet, idegen helyekről kellett útonállókat gyűjteni; de mert a bevonulók számá-

val mérkőzhető hadat nem lehetett előállítani, fedezetül a pandúrok rendeltettek mellé.

Ezen természetes következtetés támogatására és megerősítésére szolgálnak még a következők:

A Mohácsra bevonult ellenzékiek után bevonult a támadó csoport is, és midőn azok a korcsmákban boroztak volna, újra verekedésre ingerié őket. S íme ott van a feles számú pandúr csapat ismét, megtámadja, és szurkálja az ellenzékiet újra.

És most eltekintve a támadástól, vegyük szemügyre a mohácsi kerületben uralkodott körülményeket: Tény, hogy az ellenzék nagy Többségben volt.

A tapasztalás azt kezdte bizonyítani, hogy a kormánypárt száma elérte a netovábbot, miután minden megnyerhető ember meg volt már nyerve, miután az etetés, itatás, vesztegetés, hivatalos pressió, az ellenzékietől már nem volt képes egyéneket keríteni. Az ellenzék győzelme tehát ez után bizonyosnak látszott.

Más tervhez kellett folyamodni, és ez: a megfélemlítés terve volt, melyet azonban, a hatóság fegyveres erejének hozzájárulása nélkül kivinni nem lehetett.

És ezen látszat mellett bizonyul, a Mohácson állomásozó honvédség parancsnokának azon nyilatkozata, hogy t. i. midőn a megtámadott ellenzékiek katonaságért kiáltottak, a katonaság csak akkor rendeltetett meg a szolgabíró által, midőn az ellenzékiek már leverettek. „És az ártatlanul kiontott vér, a Goocs szolgabíró fejére száll vissza!” – Ezen szavakkal végzi nyilatkozatát a honvéd-örnagy.

Ide tehát minden más bizonyíték szükségtelen, s ama megbízható emberek állítása után csupán annyit jegyezek föl: hogy a verekedést mindig a kormánypártiak kezdték, s hogy a pandúrok mégis mindig az ő részükön voltak, s pedig nem mint rendcsinálók, hanem mint támogatók.

A lehetetlennek vélt eset tehát lehetséges volt, s a jobboldali lapokban megjelent ferdítések ellen az eltagadhatlan tények szólaltak föl.

A törvény és rendőréül kiállított fegyveres hatalom tehát a gyilkolók szerepét úzte, s ezen példa által mintegy általános gyilkolásra szabadítá föl a kormánypártot, mely ez által azt látta, hogy az ellenzékiek nemcsak hogy a törvény védelme alatt nem állanak, de mint ártalmas állatok, a törvény saját keze által pusztítatnak.

A párt és hivatalos fegyelem ezen korszakában pedig eme alsóbbrendű hivatalos közegekről nem lehet azt feltételezni, hogy mindezek végrehajtását, a maguk szakállára merték volna. Ámde azt feltételezni, hogy felsőbb sugalmazás folytán estek a bűnök eme legmegbocsáthatlanabbikába, szintén merész, és a kormányzási eljárást az alávalóság mocskába sülyesztő gondolat.

Hazafiságot, alkotmány hűséget, törvény tiszteletet, vagy becsületet feltételezni oly kormányról, mely az ilyenekbe nemcsak belenyugszik, de azt engedélyezi is, sőt nemcsak engedélyezi, de sugalmazza! –feltenni örülség.

Honnan volt tehát az, hogy daczára az egész ország felháborodásának, minden becsületes ember megbotránkozásának, ezen halál: s bűnököt elkövető hivatalnokok nem függesztettek föl, s a vizsgálat csakúgy lágyemelegen kezdetett meg, mely befejezve még most sincs, a bűnösök pedig folyton élvezik hivatalos állásuk gyümölcsét s ítélnek boldogok, boldogtalanok felett, holott számtalan eset adta magát elő, miként a baloldal részére nyilatkozó, vagy annak javára ártatlanul bár, de tényleges közreműködő hivatalnokot anélkül, hogy hivatalos állásával csak egy cseppet is visszaélt volna, azonnal felfüggesztettek?

Különben ne emelgessük a fátyolt, mert talán meg kellene borzadnunk azon képtől, melyet leleplezendők volnánk; inkább igyekezzünk tehát sűrűn, sűrűn bevonni azt, és eltakarni a még romlatlan keblek előtt, nehogy a hazafiság, honszeretet, és népjogot illető minden illúziót az undor egy nemének pocstétája nyeljen el.

Ezen példákat nem illehetjük a pártküzdelemnek sok tekintetben nemes értelmű kifejezésével, mert amely küzdelem homlokzatára az emberi jellemvonást meggyalázó.

s gazsággá fajuló önhaszonlesésnek bélyege van sűtve, és pedig ily semmi tartózkodást nem ismerő módon, – az a küzdelem nem pártkűzdelem többé, hanem a korlátot szakított önzésnek végre magát is agyonverdeső, őrjöngő jelensége.

Erősszak, testvérgűlölet, testvérgyilkosság ennek a szabadválasztásnak a neve, oly kezek által előidézettve, melyek titokban akarnának működni, de hogy ne lássuk, magunk dobunk rá takaró fátyolt.

Mindig voltak kortesverekedések, de meg is voltak büntetve mindig, midőn azonban olyanok követik el a bűntényt, kiknek megbüntetésére hamarosan nincs egyéb eszköz a fohásznál, hát akkor nem is tehát egyebet a nép, mint azt: hogy az Isten büntetéseért foháskodik. És ezt teszi most a magyar nemzet többsége.

A hivatalos visszaélések leírásának folytatása,

„Gyöngyös-Tarjánban június 16-dikán a jobb és balpárt közt verekedés támadván, másnap a kir. ügyész délelőtt, délután pedig a kir. aljárásbíró jött ki, de csakis a jobboldaliak panaszát hallgatták meg, s ezen egyoldalú panaszra számos baloldali elfogattak és vason Gyöngyösre kísértették. Azóta az üldözés és befogattás szakadatlanul tart, s már mintegy 60 baloldali egyén, köztük több sérült, sőt olyanok is, kik a verekedés színhelyén jelen sem voltak, elfogattak, s ki sem hallgatva bebörtönöztettek, s a baloldali sérültekről látélet sem vétethetett fel, – és ki is jelenté a bíróság, miszerint választás előtt ki sem fognak bocsájtatni, sőt a pandúrok az illetőket felszólítják a jobbparthoz térni át, mely esetben késznek nyilatkoztak őket el sem fogni.”

Ezt a példát azért hoztuk föl, mert minden verekedésnél ilyen volt az eljárás. A jobboldalon a legfőbb bűnösök is szabad lábon hagytak (mind addig t. i. míg a választás el nem múlt) a baloldaliak közül pedig igen gyakran, még a pusztá szemlélők is befogattak; és ez annyira párttaktikává vált, hogy a jobboldal részéről már mesterségesen is szítottak az összekocczanások, csakhogy alkalom legyen az ellenzék sorait az elfogattások által ritkítani.

A gy.-patai kerületben, a jobboldaliak által provokált verekedés miatt 40 baloldali választó fogatott el és vasalt meg, jobboldali egy se.

„Nógrádmegye nógrádi kerületében, június 18-án este 6 órakor a balpárt négy tekintélyes férfiát: Vincze Károly, Stolla Sándor, Kai hammer János és Ma jer Ferencz urakat Verőczen a pesti hajóról kiszáltukkor Náray Jenő esküdt és a nógrádmegyei csendbiztos minden igaz ok, sőt ürügy nélkül elfogatták s ugyanazon este 8 órakor Váczon Rosenbach Sándort, a kerület baloldali képviselőjelöltjét is. A valódi ok az, hogy a nevezett egyének Pesten kerületök részére egy képviselőjelöltet kerestek és nyertek s ennek kikiáltását a jobboldal minden áron meg akarta gátolni.”

Mihálytelken verekedés támadván, arról következő tudósítás jelent meg:

„A baloldal részéről nemcsak az akkor letartóztatottak vannak még most is bezárva, de ma ismét ötöt zártak el a mihálytelki balpártiak közül, továbbá a község főjegyzőjét és belrendőrjét bűnperbe fogni határozták azért, mert a főjegyző által rendezett majálisról jöve azon összeröppenésnél nem eléggé csillapították a népet; a község főbírája pedig ki mondták a perbe fogó határozatot, mert az meg nem volt jelen az összezőrrenésnél s így nem tett eleget hivatalos kötelességének.

Így tehát a mihálytelki hajgálásért ekkorig 7 baloldali van bezárva és a község 3 első tisztviselője bűnperbe fogatni határozatott. Befogatásuk után azonnal tétettek intézkedésük szabadrábra helyzetetésük iránt, hanem hát ez a mi „független” törvényszékünk azt hiszi, hogy majd jó lesz ez a szabadrábra helyezés választások után is. Más az, mikor nem a baloldali választókról van szó, – az, egészen más. Igaz, hogy egy ember, ki f. hó 2-án „privatim” nem választási mozgalom közben, egy helybeli asztalos mesterbe 21 srétet lött s az asztalos ennek következtén még most is súlyosan beteg, mondom ezen ember ma már szabadrábron van, kiadatott kezességre, de a mihálytelki „könnyű testi sértések” állítólagos okozói nem helyezhetők szabadrábra, így hozván ezt magával a korteskedés s a bírói „függetlenség” regulája.

A jászberényi verekedést illetőleg is folyik vizsgálat, még pedig egészen hasonló irányban. Már eddig hét baloldali ember be van zárva, – mint értesültem, csak bicskaszúrás 7 baloldali ember kapott, hanem hát azok alkalmasint magukat szúrtak meg; mert hát jobboldali senki sem fogatott még el.”

Ezt az esetet leginkább azért hoztuk fel, hogy a jobb és baloldali tisztviselőket illető eljárásban mily óriási nagy volt a különbség. Míg Goócs szolgabíró és czinkostársai kik valódi gyilkolást követte: el nemcsak hogy el nem zártattak, de a választásig (amint tudósítva voltunk) még csak vizsgálat alá se kerültek, büntetésben pedig mai napig (1872. nov. 15) sem részesültek, büntetésben pedig a fent nevezett baloldali hivatalnokok hasonlíthatlanul kisebb bűnért azonnal bűnperbe fogattattak.

Erdélyből írt a egy tudósító:

„Pártunk május 26-án Székely-Keresztúron jött össze, mikor jelöltjeink Orbán Balázs és Ugron Gábor nagy lelkesedés köz mondták el politikai hitvallásunkat, de mivel székünk roppant terjedelme miatt minden vidék képviselve nem volt, jelöltjeink vidékenként is bemutatták magukat a népnek. A távoli Bardocsszék határozottan csatlakozott az ellenzék zászlajához, az álmaiból felrázott népnek, ezen öntudatos ébrülése felett nagy volt a hivatalnoki sereg ijedelmé, a mely felett Bardocsszék dullója a Thury-Molnár csapat újoncz renegátja, a testileg lelkileg törpe Cserey Gábor úgy elvesztette fejét, hogy néhány községi bírót, kik a magánhelyen tartott értekezleten mint hallgatók voltak jelen, azonnal lecsapott, s az alispánhoz azon jelentést tette, hogy Ugron és Orbán lázítók bujtogatják a népet, sőt még elfogatási gondolatokkal is tépelődött. Azt hittük akkor, hogy ezen nevetséges pöfeszkedés az újonczhivatalnok úr túlbuzgalmának volt kifolyása, de azután meggyőződhattünk, hogy ő ezt nem egészen servilismusból, hanem utasítás következtében tette, mert a többi dulló urak, s nevezetesen a nemcsak három mázsás voltáról, hanem hihetetlen politikai és társadalmi botrányairól hírhedtté vált Török Gáspár úr járása minden községében iszonyú fenyegetések közt adta ki a rendeletet, hogy ha a baloldali követjelöltek megjelennek, utasítsák ki s fogják el. Megtiltotta elfogatás terhe alatt, hogy senki házába gyűlést tartani ne engedjen, senki ily gyűlésen megjelenni ne merészeljen.⁴

Beregmegyéből egyik ellenzéki lap közölte a következő sorokat:

„Interpelláció Lónyay János, Beregmege főispánjához. Méltóságod katonaviselt ember lévén, s az 1848/9-diki szabadságharcz ideje alatt császári osztrák katona ... miután mi méltóságodat mint becsületes emberbarátot, nyájas és

leereszkedő embert nem ma ismertük meg, – reméljük, hogy bátran s önzetlenül válaszolni fog az alábbi

Kérdő kéréseinkre:

U. I. Honnan van az, hogy méltóságod megyei főispán létére feléptette magát kormánypárti képviselőjelöltnek? s honnan az, hogy le sem téve főispáni hivatalos állását, – hivataloskodása alatt az alsóbb tisztviselői közegek – névszerinti Horváth I. alispán, Füzesséry P., Jobszty Gyula, Katona Sándor szolgabírák, Mózer Vilmos megyei mérnök, árva Leszkay Károly árvaszéki elnök, Debreczeni Bandi a drágalátos szép madár és csendbiztos stb. – letett hivatalos esküjök és a törvény szentsége ellenére – hivatalból korteskednek részére?

Honnan van az – bár jól tudja méltóságod, hogy úgy a tiszaháti, mint a más három választókerületben a becsületes ellenzék állása erős és tömörült, – daczára mégis ennek eltúri méltóságod képviselőjelöltsége mellett, hogy a törvény szentségére megesketett hivatalnokok, törvénytelen zaklatásokkal folyton korteskednek, s a megye becsületes és békeszerető népét – a törvényesség teréről mindinkább a törvénytelenység terére viszik által – vagyis a jóra való népet a gyalázatos itatások által a törvény tiszteletéi őségére – korhelykedés és munkátlanságra kárhoztatják?

Honnan veszik az alatta álló tisztviselők a megyeházából kikerült „Lónyay János”-féle zászlókat s párti jelvényeket s honnan azon roppant pénzösszeget, mely házról-házra, faluról-falura méltóságod szakála s rovására, – etetés-itatás és vesztegetésekre saját neve alatt szerte szóratik?

Hogy tűrheti azt méltóságod, hogy ezen alsóbb tisztviselői közegek – főispáni állása alatt – rovására – igazságtalanságokat, etetés és itatásokat merészelnék elkövetni? s honnan van az, hogy a megyei közigazgatási szolgabírák stb. hivatalukról egészen megfélemedkezve nap-nap után korteskednek, s a csendbiztosok eltűrhetetlen korteskedéseik által – nem hogy a személy és vagyon biztonságára ügyelnének fel, – de a helyett alávaló itatásaikkal csak is a csend és rendet háborítják, s e becsületes polgárok közé a pártoskodás, gyűlölet és ellenségeskedés magvát hintik szét?

Ismételjük kérésünket. Méltóságod szerény felhívásunkra talán válaszolni fog. s minket e lapok útján felvilágosítand a felől, hogy van-e mindezekről tudomása, s hajlandó-e az elsorolt bajokon hova-hamarább segíteni s kellő orvoslást nyújtani?

Töb b v á l a s z t ó p o l g á r .

A b é k é s megyei főispánról pedig ezt írták: A békésmegyei főispán Gyulán, f. hó 10-én színe elé idézve a vármegye írnokait, határozottan kijelentette, hogy kötelességük szavazati jogukat a kormánypárt érdekében érvényesíteni, cynicus nyíltsággal így szól: Választási joguk gyakorlatában figyelemmel fogom kísérni önöket, s viszont ajánlom figyelmükbe, hogy – ha nekem tetszik – épen olyan könnyen kicsapom, kilódítom önöket hivatalukból, a milyen könnyen kineveztem önöket annak élvezetére. – És az ilyen pressiók következtében megválasztott egyénről merik a jobboldalon azt mondani, pirulás nélkül, hogy az népképviselő. „Erkölcösség jöjjön el a te országod!”

Hanem hat azt hisszük, hogy az ezen tárgyat illető adatokból is elég ennyi. Igyekeztünk az ország minden részéből hozni, ahol t. i. a magyarság többségét illetőleg erősebbek voltak a küzdelmek. Hozhattuk volna ugyan minden kerületből, mert a hivatalos visszaélés egy kerületből sem maradt el, hanem akkor pusztá adatokból egy könyvtárt kellett volna összeállítanunk.

Aki az elősoroltakból nem képes magának kellő tájékozottságot szerezni, az nem lenne képes egy könyvtárból sem, mert hogy a felhozott tények közönségesen előfordult, és nem egyes rendkívüli esetek, azt bizonyítja az, hogy a kormány egyiket sem torolta meg, hogy szigorú példaadásával a még bekövetkezhető hasonló eseményeknek gátat vessen; hanem igenis, így folyt ez országszerte, kivétel nélkül, és mindenütt.

Hogy az adatok hitelesek, – az tény, mert valamenynyire az illető előadónak felelőssége mellett, és névalíráásával jelent meg, – de hogy az előadásban itt vagy ott, nincs-e részrehajlás? arról nem állhat jót senki, de ilyesvalami, a pártoskodás ezen korszakában alig is várható, sőt nemcsak ily körülmények közt, de soha, miután minden embernek megvan a maga egyéni nézete, s többé kevésbé annak hódolva – részrehajló is. És ez nemcsak most van így, de így volt, és így lesz mindig, mert az ember nem tagadhatja meg egyéniségét, avagy ha megtagadja, szörnyisztületet szül. A véleménykülönbség megvan pedig mindig a legzajtalanabb korszakban is, s e szerint többé ke-

vésbbé minden történetíró részrehajló, amennyiben t. i. egyéniségétől megválni nem képes.

Az igazságnak elég van téve, ha az illető író a tényeket úgy sorolja elő, amint megtörténtek, véleménye az igazságot se el nem ferdíti, se meg nem tagadja, s az olvasónak mindig van szabadsága arra, hogy e véleményt magáévá tegye-e, vagy ne?

Ezen hivatalos visszaéléseket illető véleményünket, mi is bátrak leszünk tehát elmondani:

Nemcsak oly körülmények közt, mint milyenek közt Magyarország van, hol t. i. három hatalomnak a szövetsége áll szemben a demokracziával, – hanem bármely országban is, minden más szövetség nélkül, csupán a kezénél lévő eszközökre támaszkodva, ha felteszi magában a kormány, hogy minden áron a hatalmon akar maradni, – tehát békés utón megdönteni lehetetlen, ha csak maga magában össze nem omlik, vagy a körülmények fel nem döntik sátorát.

És miért nem lehet megdönteni jogos utón? Azért, mert neki módjában áll a jog ellen jogtalansággal, a korlátottság irányában korlátlansággal is élni, – míg ha jogtalanság ellen jogtalanságot, korlátlansággal szemben korlátlanságot használnának azok is, ezt ő nemcsak hogy elnyomhatja, de úgy intézheti a nyomást, hogy amaz, még jogának gyakorlatában is megszorítassék, vagy attól elriasztassék.

Csak egy példát vegyünk, amely pedig a jelenleg szóban forgó választások alatt országszerte gyakorlatban volt, u. m.

Az egyik félnek megengedtetik, hogy a másikat verje, míg ha az a másik csak védelmezni meri is magát, ő részesül büntetésben. Ha jobboldaliak kezdték is a verekedést, akkor is a baloldaliak fogattak el.

Mi fog ebből következni? Az, hogy az egyik rész megfélemlítettven vagy visszahúzódik a választási mozgalomtól, vagy látván amazoknak minden tekintetben nagyobb előnyét, – ha csak nem megtörhetlen meggyőződéssel és tántoríthatlan szilárd jellemmel bír, – ami pe-

dig a ritkább tulajdonok közé tartozik, – tehát ingert érez magában azon előnyöket szintén élvezhetni. És hogy ezen inger benne csakis fokozódjék, a megfélemlítés előkészítő módszere után, ott van a hatalom, kezében a másik módszer is, t. i. – a jutalmazás, a mit máskülönből vesztegetésnek is lehet nevezni.

Eltekintve az itatástól, eltekintve a pénzosztogatástól, maga a megfélemlítés, és ezzel szemben a másik párton nemcsak a korlátlanág előnye, hanem még a biztos jutalom is, – eléggé terelő és csábító eszköz arra, hogy a gyarló emberi természet előtte meghódoljon, s hogy az igazság erkölcsi érzete, s inkább az érzékből, mint tiszta lelki-felfogásból származó meggyőződés elnémuljon.

Miért ellenzéki valaki? mert azon meggyőződésben van, hogy – ezen az utón fogja a haza, s a haza javával a maga javát is elérni; – s íme, egyszerre csak azt látja, hogy nini, hiszen rossz úton járok, mert a mi jó van, az amott van.

Igaz, hogy ez csak a választási idény alatt van így, – ámde hiszen magából a természetből tapasztaljuk, hogy az emberi szemnek megvan a maga láthatára, s a tudatlanság bizonyosan ott képzele a világ végét, s azt gondolataival túlszárnyalni nem képes. És éppen ez a körülmény uralkodik a gyakorlati életben: ahhoz, hogy valaki a jelenen túltegye magát, az erős meggyőződésnek és tiszta felfogásnak látcsöve szükséges, melyen át egyformán lát múltba, jövőbe, – mígha ezen látcsövei nem bír, megadja magát a jelen látszatának, s azon világot, mely a láthatáron túl következik, a folyton szeme előtt lebegő valóság behatása által lefégyvereztetve, nem bírja még csak képzelel sem.

Így adja meg magát a legtöbb ember, a választási idény alatt észlele látszatnak, s érzéke által is felfogható behatásnak, mely eltakarja előle a jövőt, és feledtetel a közel múltat. S az emberi elszédítés ezen nemének rendesen a hatalom van birtokában, melynek felhasználása, ha összefér lelkiismeretével, – rövid ideig megbukhatatlan a polczon fogja őt tartani.

Ámde lépünk ki a hivatalos megfélemlítés előkészítő iskolájából, és lássuk, hogy miként van betöltve a küzdőter, mely ezután következik.

A tervszerűleg megindított választási küzdelemnek második része.

Az etetés és itatás.

Ehhez úgy hisszük, hogy adatok sem igen kellene; valamennyi magán és hírlapi tudósítás rendszeren ezen sorokkal kezd: „és folyik az itatás, etetés, lélekvásárlás,” – mely két elsőt illetőleg különben jobb és baloldal vete- kedett egymással, s hogy nem a baloldal győzte jobban, annak csak az az oka, mert a jobboldalon volt a pénz.

Az etetés és itatás különben már régi bevett rossz szo- kás nálunk is, mint mindenütt, a hol a szabadválasztást ille- tőleg czélszerű törvények még nem hozattak, s erre már mintegy számít a választó közönség alsó osztálya; eléggé szégyenítő ugyan, hogy a hazafiúi és emberi jogok nemes gyakorlatát ily alacsony, s az állati ösztönből kifolyó, érzéki dologgal köti össze, s etetni, itatni kívántatja ma- gát, amiért oly szerencsés, hogy ő is járulhat egy szavazat- ta], hazájának és azzal összekötetésben saját magának ügyéhez is. – De mert a régi tisztviselői választásokról származott reánk ez a rász, midőn nem annyira a hazafiság, mint a személyes érdekek képezték a főindokot, – tehát a képviselői választás eszméje összezavartatott amazzal, s a választók nagyrésze, minden felvilágosításnak daczára azon hitben él mai napság is, miként most sem igen van egyébről szó, mint volt, t. i. akkor, – hogy tehát ki legyen a szolgabíró? – ergo: – ki legyen a követ? ami például igen sok kortes nótából is kitűnik:

„Nem kell nekünk Pánti Pista
Mert a bort velünk nem iszsa; –
Fehér László a követünk

A kit mi nagyon szeretünk”, stb. stb.
Az elv tehát a személy előtt háttérbe szorul, sőt
amint a nagy-károlyi követválasztásnál tapasztalni lehetett,

nem csupán a nép, hanem az intelligencia maga tette személykérdésé a dolgot, s voltak sokan, kik személykérdésből nem a saját elvüket valló jelöltet, hanem az ellenjelöltet támogatták.

Mikor ez még az intelligentiánál is így van, – az az hogy vannak rá esetek, tehát nem lehet csodálni, ha a választók alsóbb osztálya még inkább személy-kérdést csinál a választásból, s hogy szívesebben issza egyiknek a borát, mint a másiknak.

Lehet mondani, hogy igen-igen gyakran előfordult az az eset, hogy a nép nem hagyta el jó földesurát, s hogy miféle elvet vall, azt elnézte, – de, az ételt és italt megkívánta, s mintegy büszkélkedett azon erényében: hogy a saját földesuráért issza.

Ez különben elmondhatjuk, oly helyeken történt leginkább, hol a földesúr, a jobboldalhoz tartozott, s merjük állítani, hogy egész Magyar- és Erdélyországban nem volt egyetlen választókerület, hol a jobboldalít, ha mindjárt jó földesúr volt is, baloldallal szemben, etetés és itatás nélkül megválasztották volna, elég kegynek tartották már magát azt, ha nem isszák a baloldali borát, miután igen sok helyen megtörtént még az is, hogy az itató földesúrtól, a nem itató baloldalihoz mentek át.

Az etetés és itatás fegyvere különben sem az a fegyver már, amelyre támaszkodni lehessen, mint bevett rősz szokást, megvárja ugyan a nép vagy mi? ámde korántsem elegendő arra, hogy meggyőződését feláldozza érte, s a mint feljebb írtuk, csakis jó földesúr képes pusztán ezen eszközzel is valamire menni. Ott azonban, hol a nép által nem kiválóan szeretett földesúr lépett föl jobboldali jelöltül, ha más eszköz nem lett volna kezében, mint pusztán az etetés és itatás, – megbukott volna okvetetlen. Csakis a leirt hivatalos visszaélések adhatták meg ilyenkor azt a lökést, hogy a választó a jobboldalra kerüljön, hol aztán az etetés, és itatás mézén megmaradjon.

S habár a mint mondjuk, megvárta népünk az etetés és itatást, számos kerület volt az országban, hol az ellen-

zéki követek minden itatás és etetés nélkül választattak meg, sőt nemcsak, de az emberi érénynek sok helyen azon lélektani vonásai tűntek föl hogy: a mint az ellenzék jelöltje, nem bízván egészen a választók ragaszkodásában, szintén itatáshoz fogott, azon pillanattól kezdve tapasztala, hogy emberei fogynak.

„Hiszen ha te se bízol ügyed tisztaságában, hanem az etetést és itatást veszed elő, hát már akkor ahhoz megyek, a ki többet ád.” A jellemzilárdság kötelékét maga az ellenzéki jelölt pattantotta meg, és a választók tömege széthullt. A lélektan ezen alapjáról kiindulva, az bizonyult a leghelyesebb taktikának: vagy semmit nem adni, vagy versenyezni a másikkal, ki ezenfelül a hivatalos megfélemlítés eszközével is rendelkezett.

Azok különösen, kik a nép nyelvén szólni tudtak, és az ellenzékhez tartoztak, épen nem voltak arra szorulva, hogy az etetés és itatás megszégyenítő eszközéhez nyúljanak, miután e tekintetben a jobboldallal úgyis aligha versenyezhettek, míg másoldalról elvesztették az igazság tisztaságának azon kifejezését, mely a választók jobbait zászlója alá gyűjtötte; – a gyávákat, torkosokat, és haszonlesőket pedig úgy se lett volna képes megtartani.

És ezt a többi közt leginkább bizonyította az érsekújvári, és szt-endrei kerület. Az érsekújvári kerületben az ellenzék jelöltje báró Baldácsy Antal, szintén pénzzel kezdett dolgozni, mire báró Vodianer Béla azzal felelt, hogy ötször annyit költött, mely válasz csakhamar visszalépésre kényszeríté Baldácsyt. Szt-Endrén ellenben Ivánka Imre nem akart meghátrálni gróf Apponyi előtt, s az lett a vége, hogy mégis Apponyit választották meg, mert szóbeszéd szerint 150 ezer forintot tudott költeni, míg Ivánka csak 40-et.

Az etetés és itatás fegyveréhez különben csakis ott nyúltak az ellenzékiek, hol a kerületek népessége kevert volt, az az nem pusztán magyarokból állt, s így az idegenajku töredéket illetőleg ujjat mertek húzni a jobboldali jelölttel, kinek az egész kerületet kellett ellátnia; – vagy

pedig oly helyeken, hol az ellenzéki jelölt pénzerője nemcsak hogy megmérkőzött amazé val, de azt felül is haladta, – s maga a kerület pedig híres volt arról, hogy ott pénz nélkül boldogulni nem lehet.

De vajmi kevés volt a baloldali jelöltek közt olyan, ki pénzerőre mérkőzhetett a jobboldali jelölttel, miután a pesti központi kormánypárt pénztárában, a jobboldali jelöltek támogatására másfél millió forint volt összegyűjtve, míg a „Reform” című kormánylap félig hivatalos jelentéséből az tűnt ki: hogy a választásokra, 8 millió mentő, a mely összegről a „Reform” csakis hivatalos utón hallhatott valamit, s így annak oly összegnek kellett lenni, melyről hivatalos kimutatást vezettek.

Azon etetés és itatás tehát, mely a baloldal néhány tagja által, ily óriási összeggel szemben véghezvitetett, alig nevezhető valaminek, míg ha tekintetbe vesszük azon fölül a papság és arisztokraczia által elpazarlott tömérék pénzt, – gondolkozunk sem kell azon, vajjon a hivatalos nyomástól eltekintve is – mérkőzhetett volna-e az ellenzék a jobboldallal?

De hogy újra ismételjük az előbb mondottakat: az etetés és itatás fegyvere a jobboldali győzelem kiküzdéséhez, korántsem lett volna elegendő. A választók mégis kezdtek már vajúdni annyira, miként néhány napi jól ihatás és ehetés talán még se kárpótolja azon veszteségeket, melyeket akkor várhatnak, ha ismét ez a jobboldali kormány fog megmaradni; mert azt, hogy az ő érdekük baloldali kormány kivan, azt már tudták; ha tehát mégis a jobboldallal szavaznak, már akkor kell, hogy kézzelfogható nyereséget érezzenek, és pedig annyit, amennyi által kárpótolva lesznek, s a miről következő fejezetünkben szólunk.

Az etetés és itatás különben nem kevésbé idézte elő a nép erkölcsi romlását, mint az igazságszolgáltatás igazságtalan eljárása; szóval a nemtelen eszközök nem eszközölhetnek nemes hatást.

A torkosság napirenddé kezdett válni; a népet el-

vonta munkájától, belevitte a mértékletlenség pocsjátáiba, melyben épen ágy fetrengett lelkével, mint testével. S míg a kevésbé szilárd jelleműek s mértékletlenek, reggeltől estig dobzódtak a nyitott korcsmákban, és fertőztek undorító lehelleteikkel a levegőt, – addig a magukat visszahúzókbán valóságos utálatot gerjesztettek, mely gyakran szitokban, gyakran gúnyban nyilatkozott, a mi persze néha nagyobb, néha kisebb, de legtöbbsnyire véres-verekekedéseket idézett elő.

Bizony sok életért felelős a kormány a történelem előtt, s ha mint alkotmányos mozgalmat tekintjük ezen választási idényt, az ily alkotmánytól valóban meg kell borzadnunk; míg ha ellenben úgy vesszük, amint valóban van „véres küzdelemnek”, – igen sokat könnyíthetünk a vádon, mely különben a legsúlyosabb vád lehetne azok közt, melyek valaha kormányra elmondattak.

Mi azonban azon szempontból ítéljük meg, a mely szempontból kiindultunk: mint a demokracziának az arisztokracziával folytatott élethalál harcát, melyben nem hogy nem válogattattak az eszközök, – de nagyon is válogattattak, hogy t. i. melyikkel lehet ártani legjobban, és legbiztosabban? A hátultöltő fegyvertől a golyószóróig, – a golyószórótól kezdve a dinamit-bombáig, – persze más alakban.

És ha épen nem lehetett emberélet nélkül, – hát emberélettel. Egy vagy két emberrel kevesebb, az mind-egy, azt ily kérdéseknél nem lehetett tekintetbe venni. A hány választás, annyi ütközet, és annyi vesztett, vagy nyert csata.

Hanem 1872-ben a papság egészen más taktikát követett, mint 1869-ben. Már javában folytak a választási mozgalmak, s íme a papság még nem terítettett asztalt, és nem ereszté meg hordóinak csapjait.

A jobboldali lapok már kezdtek elégedetlenek lenni a papság magaviseletével, sőt a „Reform” – egyenesen megtámadta az esztergomi érseket, hogy a haza s a béke érdekében (!) végre megnyithatná erszényét.

Hanem a papság csak hallgatott. A papi városokban egész kényelembe helyezte magát az ellenzék és alig tartá érdemesnek a vigyázatot, hogy itt-ott figyelő őrköt tartson készen. 1869-ben már ilyenkor iszonyúan dorbézolt a leitatott tábor a; szentatyáktól érkezett malasztban, míg most csakúgy kortyonként eresztgették a tiszta lelkiismeret vidító balzsamát.

Mikor aztán már csak pár hét választá őket a szavazás határnapjától, akkor végre megnyitlak mindenféle s valódi sorlővést adtak a csapok, hogy az emberek csakúgy hulltak az utczákon, mint a legyek, s az ezeregy éjszakai mese folytonosan terített asztala megjelent az igazhivők szemei előtt. Folyt aztán a dínom-dánom az utolsó napig éjjel-nappal.

Esztergomban és Pécssett vissza is foglalták az 1869-ben elvesztett pozíciót. Egerben, Kalocsán, Nagy-Váradon most sem bírtak semmire menni.

Az egri választók pedig nagy kísérletnek voltak kitéve. Burik István, a jobboldali követjelölt mind alakját, mind modorát illetőleg egyike volt a nép előtt legkedveltebb embereknek; rokonságban, komaságban, sógorságban a fél, – barátságban az egész várossal, – a papság bizton számított megválasztatására, s az egriek szilárdsága előtt bukott mégis.

Ámde egész Magyarországon csak egy Eger városa van. Az etetés és itatás legundorítóbb eszköze a nép-fertőztetésnek; olyan ez, mint mikor a bujálkodó a női erkölcs meglopásához már nem bír egyéb utat találni, tehát részegítő italokkal hozza a nőt öntudatlan állapotba, hogy aztán szeplőtelenességét ocsmány bűnével fertőztesse meg. A papság méltán irtózhatott volna ily módokkal juthatni a nép erényéhez, és lelkipásztori szent kezekkel mártani a mocskoba, a pásztorságukra bízott lelkeket. A szószekről megcsalni az Istent hamis ajakkal, az oltártól hamis imádsággal, aztán bujálkodni a nép hitének és becsületének árából. Istencsalás, népfertőztetés!

És az emberiségnek valódi meggyalázói azok, kik a

szegénység sajnálatraméltó állapotából akarják kiszivattyúzni az aranyat. Mint az aranymosók a fővényt vízzel, – ők borral mossák az emberiséget, hogy aztán kincseiktől, aranyuktól, – szavazatuktól megfoszthassák. – Rablók, kik a szegénység tengerébe mennek halászni, s könnyelműen ragadván el tőlük a szavazat azon gyöngyét, melyért évekig izzadnak, pimaszul dobják életterlen önérdéküknek erőszakos hatalommal közös urnájába!

Vesztegetések.

A vesztegetésnek ezer neme, és ezer faja merült föl, nemcsak a választási idény alatt, de 1867. óta folytonosan. A kormánynak, a kormánypárt tagjainak, a papságnak, az arisztokracziának, főispánoknak, alispánoknak stb. mindig elég figyelmök és gondjuk volt arra, hogy a városok, helységek, vagy kerületek befolyásosabb embereit szemmel tartsák, azok anyagi helyzetét puhatolják, s ha netalán alkalom kínálkoznék megnyerhetésére, tehát azon alkalmat el ne szalaszszák.

Nem szükséges ide semmi adat, tudja azt minden ember, noha a „Választások” című fejezetünkben adat is fog lenni elég. Jelen sorok írója különben azon korban él, melyet leír, s a melyről ír. Mindenki aki olvassa, tudhatja, vajjon igazakat ír-e vagy nem? és sorok írója meg van róla győződve, hogy e munka hitelének érdemében legszorosabban a valóság megírásához tartsa magát, – különben mint költött dolgok halmazának, – munkájának semmi becse nem leend. Azt pedig nem akarhatja egy író sem, ki fel bírja fogni: hogy azért egyik félnek sem használ, munkájának hitelét pedig tökéletesen megsemmisíti.

Úgy írni, hogy egyik pártnak se lehessen ellene kifogása – nem lehet. A jobboldal a sophismák politikáját követi; mindent másképen tesz és mindent másképen magyaráz. Alig van valami amit nem pártérdekből tesz, hanem azért orgánumai a nemzet érdekét hangoztatják, már pedig

egy történetíró, ki, mielőtt a történetek megírásához fogott, számat vetett lelkiismeretével, csak nem teheti azt: hogy meggyőződésének ellenére elhiggye, hogy mindent, amit a kormánypárt tesz, hazafiságból követtetik el, s hogy pártérdekből nem történik semmi; – már pedig, ha csakúgy fontosabb dologra mondja is ki azt, hogy pártérdekből követtetett el, meglehet róla győződve, miként a kormánypárt, – mely színleg semmit se akar pártérdekből cselekedni, – megvonja tőle elismerését; s mert ez így van, nincs tehát egyéb hátra, mint eltekintve rosszalástól vagy helyesléstől, haladni a kitűzött egyenes utón.

Bátran ki lehet tehát mondani, hogy az a hatalom, mely bármiféle hivatalnokok kinevezését illetőleg is a kormány kezében volt, inkább használtatott fel pártoskodásra, mint a közjó előmozdítására, mert: (erre tanú lehet maga az olvasó) nincs oly tudomány és tehetség, mely protekció nélkül képe ss ég é h e z méltó hivatalra tehetett volna szert, – s ellenben alig lehet oly tudatlanságot képzelni, melyet protekció útján a legképesítettebb egyének elébe emelni ne lehetett volna?

És miféle protekciók voltak a visszautasíthatlanok?

Oly egyéneké, kik a pártállásra nagy befolyással bírtak. Ersekek, püspökök, főpapok, – miután ezek a választásokra beláthatlan befolyást gyakoroltak. Mágnások, kik tulajdon képen a helyzet urai voltak. Nagybirtokosok, kik készek voltak tenni és költeni a Deákpárt mellett, vagy más, kortességükről nevezeteseknek ismert egyének.

Az ellenzéki lapok produkáltak is egy levelet Reesky András hevesmegyei birtokos, és ott nagy befolyással bíró egyéntől, ki egyik ismerősét biztosította arról, hogy a régen vágyott hivatalt megkapja, ha ennyi és ennyi embert bír a jobboldali jelöltnék, gróf Szapáry Gyulának megszerezni.

Épen úgy produkáltak a Berzenczey László levelét, melyben az illető egyik barátjának bevallotta: hogy t. i. ő azért lépett Je a képviselőségről, mert a kormány neki, – és pedig azon feltétel alatt, hogy jobboldalivá lesz, –

nagy hivatalt ígért. Berzenczeynek ugyanis nagy népszerűsége volt Erdélyben, és a kormány jó fogásnak vette őt.

És ez így ment országszerte. A befolyásosabb egyének vagy kinevezettek, vagy ajánlottjaikat nevezették ki. Ők befolyásaikat felhasználták arra, hogy a kormányt lekenyerezzék, a kormány pedig hatalmát, s a kezében lévő eszközöket használta föl arra, hogy a befolyásos embereket lekenyerezze. S íme egyszer csak azt vette észre egyik vagy a másik vidék: hogy ez, vagy az az embere, kit jó és független hazafinak tartott mindenki, – Deákpárti.

„Már pedig ez csak nincs hivatalra szorulva!” hangzott a közvélemény felkiáltása. – Hja, neki az a meggyőződése. Jó, önzetlen, derék hazafi, és kormánypárti. A kormány tehát bizonyosan jól és helyesen dolgozik. – Ez lett a következtetés, amely következtetés pedig nagy hatással volt minden oly egyénre, ki a más fejével szokott gondolkodni, pedig ha az illetők nem sajnálták volna a fáradságot, kutatni, és utána nézni, vajjon mégis nincs-e valami más oka is az illetőnek arra, hogy a kormányval tartson, tehát a legtöbb esetben meggyőződhetek volna arról, hogy ezen vagy azon az utón, rokona, barátja, vagy bármiféle tény által, de le van a kormány részére kénye, rezve.

Íme tehát egyik és nagyszerű vesztegetés volt a kormány részéről, a hivatal vagy más kegyeknek olyanok számára való osztogatása, kik azt tudományuk után, tehát korteskedő befolyások nélkül, se ki nem érdemelték, se meg nem nyerték volna soha.

Második és hathatós ága a vesztegetésnek, a kath. páp ság kezében volt. A számtalan gazdatiszti, alapítványi, stb. hivatal; haszonbérleti, kölcsönzési előnyök; munkáltatási, üzleti és más egyéb dolgok, melyek csakis azoknak adattak, kik az ő intésük után helyezték el szavazataikat.

Aztán az arisztokraczia, mely valamennyi társulatnak vezényfonalát kezében tartotta, s Magyarország nagyobb részét birtokolta.

Jöttek aztán az állami javadalmak haszonbérletei, a

szabadalmak, a vállalatok, az építkezések, az egyetemek, a tanári kinevezések, stb.

Végre az ígéret, pénz, és megfélemlítés által történhető vesztegetések.

Ezek persze csak főbb vonásaikban vannak megjelezve, melyek közül minden egyes főbbvonás számtalan mellékággal bírt, úgy annyira, hogy tekintetbe véve mindezeket, s tudva hogy az illetők nem mulasztották el felhasználni, önkénytelenül ama kérdésre jövünk: mi marad tehát a baloldálnak? s mely kérdés mintegy megfejtésére szolgál annak: hogy ily körülmények közt a választási jog önkénytes gyakorlatáról beszélni lehet ugyan, de nem lehet elhinni, hogy az valóban fenn is állhat, s így a választás eredményét nem lehet egyébként tekinteni, csak hatalmi ténynek.

Mi a pénzbeli vesztegetést illeti, az különféle módokon gyakoroltatott, valódi árlejtés és alku szerint. A kínált összegek nagyságai fokról-fokra emelkedtek, amennyire tudniillik, az illetőt vagy mindenáron meg kellett nyerni, vagy a becsárig emelni a portéka árát is. Voltak akik igen olcsó pénzbe kerültek, ha t. i. könnyen megadták magukat, míg sokan kétszeres, sőt háromszoros értékre csigázták egyéni becsük árát. A keresettség nagy volt, az ár egy forinttól tízezerig, vagy feljebb.

A jobboldaliak nem sajnálhatták a pénzt, mert tudták, hogy a kormány ezer alkalommal bír azt visszapótolhatni, a mely visszapótolás következményeit persze a közügyeknek kellett viselniök.

A modor, mely a lélekvásárlás ezen kótyavetyéjén használtatott, tökéletesen vásári volt, kupeczkedés, mint annak a rendje. Legjobban értettek hozzá a zsidók, ők, kik a szemérmertlenség iskolájában nevedtek, s kik nem érezték vérüket arczukba szökni, midőn az emberi becsületnek megszábták az árát, vagy alkudtak is le belőle. Az náluk könnyen ment, nem tudták ők felfogni, hogy mi az, s ha néhol rősz helyen kopogtattak, s emberükre találván jól elpántoltattak, csodálkozásukat fejezek ki a fölött: vajjon

hogy lehet haragudni ha valakinek pénzt ígérnek olyanért, amit nem lehet megfogni.

Valóban a zsidóság volt az, mely erre a geschäfte legjobban vállalkozott, – gyakran mutyiba a főkortésekkel. Ők ismerték legjobban az emberek anyagi helyzetét, s ebből következtetve azt a gyenge oldalt, melyről legjobban meg lehetett azt közelíteni.

Vannak ugyan ellenzéki képviselők, akik azt állítják, hogy igen sokat köszönhetnek a zsidóknak. Nem tudjuk ugyan, hogy mily értelemben, de meg lehet. Hiszen semmi sincs kivétel nélkül; igaz ugyan, hogy a zsidónak a talán már vele született véralkat, életmód, s azon köröknél fogva, melyekben forognak, – sokkal nagyobb feladat menten maradni a kísérletektől és visszautasítani az anyagi hasznot, – de lehet, miért ne lehetne. Érje őket a kiérdemelt tisztelet és elismerés, de megvalljuk, oly kevésre teszszük. az ily tiszteletreméltó zsidók számát, miként százra nem merünk kettőt számítani.

A pénzbeli vesztegetések különben, daczára a „Reform” kormánypárti lap által bevallott annyi millióknak, csak egy nagyon gyenge segédeszközét képezték azon vesztegetéseknek, melyekkel a földesurak éltek a helységek lakosai iránt.

A magyar birtokviszonyokat ismerve, a jászok, kunok, hajdúk, csajkások, stb. kerületeit kivéve alig van helység, melynek határából ne a papság, állam, valami mágnás, vagy más nagyobb földbirtokos, – most már sok helyen zsidó, – bírná a nagyobb részt, úgy hogy a lakosok vagy összesen, vagy nagy számmal arra vannak utalva, hogy a földes uraságtól kukoricza, krumpli, vagy más növények számára földet béreljenek, feles kaszálót vállaljanak, – vagy plane közös legelőért is oda szoruljanak.

Íme, a dolog természeténél fogva, e pár sor elolvasása után, magától is így fog kombinálni az olvasó: „Miután pedig a papság, arisztokraczia, nagybirtokos osztály s a gazdag zsidóság alig beszámítható kivétellel, jobboldali volt, tehát ezen birtokviszonyokat pártjuk érdekében ok-

vetlen ki is zsákmányolták.” – És valóban ki is zsákmányolták, országszerte azzal ijesztgetvén az ellenzék mellett tüntető szavazókat: hogy úgy vegyék aztán hasznát, a minthogy most uraságaik ellen akarnak szavazni.

De hogy van az, hogy e vagy ama helység kivétel nélkül jobboldali? – Ezen kérdésre ez volt a felelet: Hát kérem, legelőt, kaszálót, feles földeket, – stb. bírnak az uraságtól, és meg van nekik mondvá, hogy ha az ellenzékre szavaznak, elvesztik.

És most már hány ilyen község volt és van Magyarországon? Szeretnénk különben olyan községet is ismerni, mely önálló volt, nem függött semmiféle uraságtól, és mégis a jobboldalra szavazott? Ilyen községet alig fognak előmutathatni.

Ámde ott van a Jászság, Kunság, Hajdúság, – stb. mely kerületek a nagyúri vagy papi befolyástól mentek voltak, s mindannyian baloldali képviselőket küldtek föl, és ez valódi bizonyítéka annak, hogy hogy a választókerületek magukra hagyatva 10-15-öt kivéve, alkalmasint baloldali képviselőt küldenének, s ha e szerint a nép hangulatát tekintjük, ha azt kérdezzük: milyen lehet a számarány a bal és jobboldali érzelműek közt, ha t. i. minden pressió és vesztegetés nélkül mehetnének keresztül a számitások? nem csalódunk ha a jobboldalt a baloddallal szemközt úgy állítjuk föl, mint 15-öt, a 400-zal szemközt; s ha csalódnánk, csakis azért csalódnánk, mert önkénytes választás utján, 15 jobboldali se lenne megválasztva.

És íme, a kezében lévő eszközök által az a töredék uralkodik a nemzeti akarat fölött. Csak egy szerencsésen meghozott választási törvény, -- de mely aztán mégis tartatik, és a jobboldal nincs többé!

De hogy még e fejezet befejezése előtt egy véleményt kockáztassunk, íme egy kérdést intézünk a t. olvasóhoz, és feleljen meg reá ő maga.

Ha például ez a mi pártküzdelmünk nem más, – mint a hogy a jobboldali lapok mondják: mint hazánk jövőjének és függetlenségének kivívására irányzott moz-

galom; – ha például azon kimondott cél az igazi és a valódi, és nincs osztálykérdésekkel összekötve, hanem a törekvések fő-fő iránypontja csakis a haza, s az a láng, mely a kebleket küzdelemre gyújtja, csakis a hazafiság lángja? – hát akkor, hogy lehet az, hogy az osztályok mégis egészen külön vannak válva: hogy a kormány, a hivatalnok-sereg, a papság, az arisztokraczia, együtt van, s hogy a (meggyőződésből) demokrata sereg, szintén együtt van, kivéve, ha netalán véletlenségből egy, ide vagy oda cseppent volna?

Lehet-e azt képzelni, hogy osztályérdek nélkül, valamennyi mágnás, pap, hivatalnok, stb. egy nézetet valljon? És ez, az osztályoknak ez a különválása az, mely tökéletesen tisztázza: hogy itt nem a hazafiság a főcél, hanem az osztályoknak, a hazafiság elébe tolt érdekeik; mert ha nem így volna, nem volna kötelességeikül felróva az említett osztályokhoz tartozóknak, hogy a jobboldallal szavazzanak.

Nem hazafiúi, hanem osztályküzdelem ez, mely a közös haza, s a nemzet boldogságát saját osztály-érdekének rendeli alá. Az arisztokraczia és a papság szövetsége az osztrák kormány nyal, a magyar demokraczia, és szabadselvűség ellen.

I z g a t á s o k .

A jobboldal szerint a baloldal volna az, mely más fegyverhez nyúlni nem bírván, az izgatás fegyverét veszi elő.

A jobboldalnak a maga szempontjából igaza lehet. A mit a baloldal mond, az mindenesetre izgató, mert elmondja a tényeket, melyek a jobboldal részéről elkövetettek, s ha a tények olyanok, melyek elmondása a hallgatóra izgató hatással van, – azt talán nem a baloldal bűneül lehet felróni.

A bal oldalnak csak ez az egy fegyvere van, t. i. a tények elmondása. És még ezen fegyvert se használja föl? Valóban naiv egy kívánság; ha pedig felhasználja, akkor

meg izgatással, lazítással vádoltatik. – Hiszen párttaktikának jó, – de a jobboldal által használt többi eszközök-nél valóban nem nemesebb.

Csernátony Lajos az 1872. november 18-iki országgyűlési ülésen, a többi közt Lónyay miniszterelnöknek is szemére vetette, miként a helyett: hogy a hazának gazdálkodnék, magának gazdálkodik, s míg az ország egyre csinálja az adósságokat, ő állását felhasználva, szokatlan sebességgel gazdagszik, egyre építeti a palotákat, és egyre vásárolja az uradalmakat. – Ez a szemrehányás persze, hogy izgatottságba hozta a miniszterelnököt, pedig hát Csernátony merő igazságot mondott. A miniszterelnök a kormány és parlament tekintélyére hivatkozott, melyet Csernátony le akar rombolni. – Pedig dehogyan, Csernátony csak igazságot beszélt, de ha annak az igazságnak az elmondása olyan volt, hogy a kormányt tekintélyének lerombolásával fenyegette, – hát annak csak nem Csernátony volt az oka, hanem az, a ki azokat elkövette; mert hát szép volna, hogy egy miniszter a kormány tekintélyének paizsa alatt bár miféle dolgot is elkövesse. Megtámadni, vádat emelni ellene nem lenne szabad, mert a ki azt tenné, a kormány tekintélyét akarná lerombolni. – Valóban furcsa egy neme a felfogásnak.

És ehhez éppen hasonló érvekkel élve izgatott a jobboldal az ellenzék ellen, nyíltan hirdetve, hogy íme, az ellenzék ezeket és ezeket beszél, az ellenzék nem akar mást mint forradalmat, az az, szerencsétlenségbe dönteni az országot. Tehát azért, mert a kormány cselekedeteit elbeszélte, s mert a kormány cselekedetei olyanok voltak, hogy elmondásuk felizgatta a kedélyeket, tehát az ellenzék forradalmat akart.

Persze, a jobboldal óhaja szerint az ellenzéknek azt kellett volna tenni, hogy szépen elnézni mindent, amit t. i. a kormány csinál, – mert ha azokat a népnek elmondja, az izgatottságba jön, s talán még forradalomról is gondolkozik; hogy tehát az ellenzék a népet ily gondolatra ne hozhassa, ne mondja el a mit a jobboldaliakból álló kor-

mány csinál. Az ellenzék tehát a bűnös? Nem az a ki a tényleket elköveti, hanem az, a ki azokat világosságra hozza? – Ez a felfogás is hihetőleg egy új törvényjavaslat benyújtásának fog lenni irányadója.

Íme, egyik neme az izgatásnak, hogy t. i. az ellenzék forradalomra törekszik; s valóban az ellenzék nem bírta eléggé és elégszer mondani: hogy nem akar forradalmat. Nem bírta a népet eléggé józan komolyságra és békés kitartásra inteni. Alig volt ellenzéki kerület, hol a vezérek (kortések) ne folytonosan a békés és testvéri türelmet hangoztatták volna: – denique a jobboldal csak fújta a maga nótáját: hogy az ellenzék forradalmat akar!

Hiába volt minden tény, minden példa az ellenkező bebizonyítására, – a jobboldal jelszava ez maradt: „Ne hallgassatok az ellenzékiekre, azok titeket szerencsétlenségbe akarnak dönteni, azok forradalmat akarnak!”

De hát volt-e ok a forradalomra? Ha volt, hát ki volt az okozó? – Vagy ha nem volt ok, hát hogy lehet valakiről feltenni, hogy ok nélkül akar valamit? Azt csak is az örültek szokták tenni. Hanem azért a jelszó csak megmaradt: – „Az ellenzék forradalmat akar!”

A másik jelszó volt: „Az ellenzék meg akarja semmisíteni a katolikus vallást!”

Ez a papok részéről jött, megjegyezvén, hogy minden osztálynak meg volt a maga jelszava. „A forradalom” – a kormánypárti lapok s a kormány közegeinek jelszava volt, – miután az ellenzék által elmondott vádak ezeket illeték: az az, hogy t. i. az ezeket illető vádakra volt ez a felelet.

A papság tehát, mely a vallási fanatizmus terjesztésével, a bigotteria folytonos fenntartásával, s a vallásnak a papság érdekében történő kizsákmányolásával, a nép butításával, a szabad eszmék fejlődésének akadályozásával, a papi érdekeknek a haza s a felvilágosodottság érdekében rovására történő fenntartásával, – stb. vádoltatott, tehát

válaszúi azzal állt elő: hogy az ellenzék le akarja rombolni a katolikus vallást.

Az az ellenzék, mely folytonosan a vallásszabadságot sürgetni, mely minden vallásnak szabadgyakorlatot akar engedélyeztetni, s minden vallást egyenlő jogokkal akar felruházni.

Íme egy levél, melyet sorok írója kapott választókerületéből, s mely magánszínezeténél fogva nem volt arra szánva, hogy a nyilvánosság elé kerüljön, – ámde arra való nézve, hogy mennyire akart az ellenzék forradalmat, s hogy a vallásos izgatást mennyire gyakorolták itt is az ellenzékkel szemben, egy adatnak talán szintén meg fogja jární:

Moór, jun. 13.

Nem örömet, de kénytelen és szükségesnek tartom tudósítani a tettes urat, hogy az úri személyzet itt Moórban arra vete-medett, hogy a legaljasabb eszközt, a rágalmat használja és véli alkalmasnak győzelme kivívására. Nem átalja a nép közt a gyűlölség magvait hinteni az által, hogy a tettes urat vallás ellen agitálónak és a népet forradalomba vezetőnek hirdeti. Ily gyalázatos rágalmaknak eredménye könnyen válhatik a pártok között véres összeütközésre. En a rend és higgadság fönntartására mindent elkövetek, és arról meg vagyok győződve, hogy a balpárt nem kezdeményez, de hogy a jobboldali párt mit tervezget, az itt szállongó hírek arra mutatnak, hogy ők alighanem demonstrálni készülnek. Ez okból a tettes úr kijövele azért is szükséges, hogy a jobbpártiaktól szórt rágalmat élő szóval visszautasítsa és a balpártunkat a higgadságra és béketűrésre figyelmeztesse, nehogy a már több példák szerint itt is egyik a másikat a félrevezetés miatt gyilkolja. Győzelmünk biztos. Abban, hogy mi a többséget képezzük, semmi kétségem sincs.

Öszinte bizodalommal mély tisztelettel

Sz. Gy.

Íme, ez a levél egy kortestől származott, ki maga hívta a jelöltet, hogy a népet béketűrésre intse. Ez minden számítás és politikai pártszenvedély nélkül irt magánlevél volt, mely azon kerületben elkövetett izgatásokra leginkább tiszta fényt vet.

Íme, a kormány forradalomról vádol és ő izgat. Forra-

dalommal vádolja pedig az ellenzékét, mert őt akarja megbuktatni. De hogy? Békés úton, úgy, hogy maga inti türelmre választóit. Mikor akar tehát forradalmat? Majd ha többségben lesz? – Maga elletti? – Ez is igen furcsa vezetése volt a logikának.

Adataink különben leginkább a választás napjáról szólván, azzal hozzák összeköttetésben az e tárgyra vonatkozó részleteket is, itt csak általánosságban említjük meg a következőket:

A papság tehát a vallási fanatismust vette kezébe fegyverül, s izgatott vele úton útfélen, szószerkről, oltártól, a honnan t. i. szerét teheté.

Hátra van pedig még az arisztokracziának és nagy birtokos osztálynak vádja, t. i. a földosztás.

Előttük az ellenzéknek alig volt más elnevezése; mint a „földosztók”. – Ezzel ingerelték egymást, ezzel lázította egyik a másikat, a másik a harmadikat, s igyekezett a birtokos osztályt az ellenzékétől elvonni. Erre pedig nem adott más okot, mint az ellenzéknek azon ki nem mondott, de talán titokban táplált nézete, hogy: a papi vagyonok a papság kezéből kiveendők, s az állam kezelése alá adandók. – vagy más utón kezelendők, s a jövedelmük az iskolák s plebánusi székek közt felosztandók.

A másik ok, az ellenzéknek az arisztokracziát illető azon megrovása: hogy a közjóért sokkal kevesebbet áldoznak, mint tehetnék, hogy a vagyon az ő kezeikben van, s az adakozások mégis leginkább a szegényebb osztálytói folynak be, s a közintézetek is leginkább a szegényebb osztály filléreiből állítatnak föl. Mi hasznát veszszük tehát arisztokracziánknak, mint legfeljebb is azt: hogy a népszabadság ellen az osztrák kormány nyal, idegen hatalommal szövetkezik; jövedelmeit élvhajzásatokra, az erkölcsök megvesztegetésére pazarolja, s egyáltalában nem tesz a házáért semmit, vagy ha tesz is, század részét teszi annak, mint a mennyit tehetne.

E sűrűn hallott nyilatkozatok ellen persze azzal állt

elő az arisztokracia: hogy az ellenzék nem akar mást, mint a vagyonos osztályok birtokát felosztani.

Lehet, – nem mondjuk, hogy ne lettek volna egyes tudatlanok, kik korteskedési hevükben ilyesmit is ne hangoztattak volna, – na de a miről csakis a jobboldal bírt tudomással, mert az ellenzék befolyásosabb tagjai ha hallották volna is, de okvetlen elfojtották volna az ily izgatásokat. De a mint mondjuk: ezt, mint vádat, gyakran lehetett hallani a jobboldal részéről felhozatva, – de kideríteni: hogy vajjon igaz-e tehát? – még a kormány minden alkalmat megragadó figyelmének sem sikerült.

Az izgatások abban különböztek tehát egymástól; hogy az ellenzék a jobboldal tetteinek elmondása által izgatott; a jobboldal pedig, dühében, az ellenzékre szórt rágalmak által; és még abban: hogy míg az ellenzéki vezeték békére intek a választókat, a jobboldaliak nyíltan kötekedésre és verekedésre izgattak, mert tudták, hogy azáltal csakis az ellenzék vesztethet, mert az ő választói fognak befogatni.

Lehet, hogy a jobboldaliak előtt részrehajlónak fog neveztetni e leírás, – de azért nem tehetjük, hogy másképen írjuk le a tényeket, és nem úgy, a mint voltak, Jut lomra sem az egyik, sem pedig a másik részről nem számíthatunk érte, s így nincs alap, melyre a részrehajlás vadját építeni lehetne.

Kell azonban, hogy a figyelmes olvasó magából a tényekből következtesse a tényeket, s ha munkánkat elejétől kezdve figyelmesen olvasta, tehát egyik tény a másiktól egész következetesen láthatá folyni. És a tények logikája kérlelhetetlen, s magát az írókat büntetné meg, ha a részrehajlás kedvéért itt, vagy ott letérne azon fonalszárlól, melyet ő maga vont maga elébe. Itt nem mi alkalmazzuk a tényeket, hanem a tények vezetnek minket, bármennyire eltérő legyen is az egyik vagy másik mellékág, a főfolyóba, melynek medrét maga az események lefolyása vájta, visszatér mindig.

A választások.

S végre beleértünk ama tengerbe, melybe hogy szakadjon, a főfolyónak sem volt egyéb feladata.

És annyi balszerencse közt, oly sok vizzály után,
Mefogyva bár de törve nem...

És pedig a hivatalos megfélemlítések, itatások, etetések, vesztegetések, izgatások tűzpróbáján keresztül végre valahára elvergődött az ellenzék tábora is azon ponthoz, melynél győzelme kivívását remélte: remélte még ennyi súlyos csaták kiállása után is, bár kezében ekkor sem volt egyéb fegyver szabad akaratánál és meggyőződésén él. Remélt, mert azt hitte, hogy az igaz ügy az ő ügye, s hogy az igaz ügynek előbb-utóbb diadalmaskodnia kell. Ámde míg az ellenzék csak remélte, a jobboldal már bizonyos volt diadalában, jól tudva, hogy egy megkötött kezű tábor egy szabad és felfegyverkezett táborral szemben nem győzhet.

A dolgok állását csak a lapok útján lehetett volna tudni, de azokon meg lehetetlen volt az eligazodás, mert a hadi bulletinek annak a pártnak az előnyére szóltak, a mely párttól jöttek, úgy annyira, hogy a legtájékozottabb ellenzéki egyének sem mondhattak egyebet, mint annyit, hogy: majd megtudjuk már egypár hét múlva.

Még ők is bíztak a meggyőződés, és lelkesedés fegyverének erejében.

Lázban volt az egész ország.

A nemzet elfojtotta léleketét és úgy figyelt. Szeretett volna a jövő függönyén már előre is áttekinteni, melyet meglebbenteti a szívekből előtörő sóhajoknak szele.

Szegény és gazdag, boldog és boldogtalan megfelekezett egypár napig magáról, a bőrzét kivéve alig volt hely, hol ne a választásokról beszéltek volna. A börze, az léghatlan, oda az önérdeken kívül semmi más érdek nem

juthat be, ez nem a lelkesedésnek, ez nem a népszabadságnak, ez nem az emberi jognak, ez a pénznek és zsidóknak hazája. Ezen a helyen kívül nem volt egy talpalatnyi tér az országban, hol az első hely ne a választási kérdésnek adatott volna. Érdekelte mindenkit, mert így, vagy úgy, de mindenkinek érdekről volt itt szó. Még a hölgyek is annyira érdekelték magukat, hogy amint a választás kérdése jött szóba köztük, – tehát voltak sokan, kik nem vették észre az előttük elmenő huszártiszteket.

Szóval a legfelcsigázottabb érdekeltség uralkodott mindenütt. A kik kitartottak az ellenzék mellett, spártai hősiességet és bátorságot tanúsítva szálltak szembe Xerxes hadával. Miért ne lehetne egy második Hellespont és Marathon?

Csak hogy ez olyan harc volt ám, melynél valóban a számok határoztak.

Mindegy: ha mi meg találunk bukni is, van még elég terület az országban.

A mohi választó azonban másképen beszélt. Azt mondta jelöltjüknek: „Uram. hámi megbukunk, lehetlen hogy meg ne bukják az ország is!”

Legelőször Győrben ejtetett meg a választás, és pedig a jobboldal győzelmével. Az első választás tehát a kormánypárt részére ütött ki. A babonásabbak rősz jelnek vették, a vérmesebbek reméltek. Ez még csak egy.

A Győrben megjelenő „Szabad-Polgár” című lap következőleg irt a végbement választásról:

„Városunkban, hol mint tudva van, titkos szavazás volt alkalmazva, beadatott 1645 szavazat, melyből Kautz Gyula nyert 929, –Peregi Mihály pedig 716 szavazatot; –Kautz Gyula tehát 213 szótöbbséggel megválasztatott.

Ezen eredményből Ítéelve, azt kellene gondolnunk, hogy Győrvárosában a nagy többség a jobboldal elveit vallja, s a kormány által eddig követett elveket helyesli; – ámde mindazok, a kik ismerik a tisztán jobboldaliakból alakított összeíró bizottságnak pártos és törvényellenes eljárását, mely szerint ez több mint száz jogosult szavazót visszautasított, – másrészt pedig több mint száz jogosulatlant szavazati joggal ruházott fel, – a kik

ismerik azon aljas korteskedéseket, etetést, itatást, lélek vásárlásokat s a nyomásnak ezerféle nemeit, melyek itt egy hónap óta elkövetettek: azok tudják, hogy ezen eredmény csak mesterkéltné eredmény, s abból választó-polgáraink többségének érzületére következtetni épen nem lehet, — azok tudják, hogy e többség nem törvényes többség, — s dicsőségére sem azoknak, kik azt létrehozták, sem annak, kit vele megtiszteltek, épen nem szolgál.

Hát ha még mindezekhez hozzávetjük azon törvénytelenégeket, a melyeket a választási bizottság elkövetett, — ha fontolóra vesszük, hogy az is szavazott, a ki már rég meghalt, hogy a szavazás olyannak, a ki a jegyzőkönyvek igazolása szerint már szavazott volt, másodsor is megengedett azon állítására, hogy ő még nem szavazott, — ha tekintetbe vesszük, hogy a polgárok elrémítésére lovas katonaság alkalmaztatott, mely minden ok nélkül, sőt legkisebb ürügy nélkül a békés tömegeken keresztül nyargalt, többeket legázolt, s ez által a polgárokat a szavazástól visszariasztotta: ki kell mondanunk, hogy e választás, mely első volt az országban, a legtörvénytelenebb és legönkényesebb, — s egy pillanatig sem kételkednek a felett, hogy ezt folyamodásunk folytán s kézzel fogható érveink alapján az országgyűlés megsemmisíteni fogja.”

Ugyan e lap így ír a téthi választásról, mely kerület Győrmegeyében van:

„A téthi választó-kerületben a balpárt azon törvénytelenések miatt, melyek e kerületben a legnagyobb mértékben követettek el, meg sem jelent a választásnál, — hanem megbízottai által óvást adott be, s az országgyűléshez petícióval fog járulni.

Nem lehet tagadni, hogy mindezek az ellenfél győzelmét mutatják, — s nem is akarjuk tagadni, hogy megbuktunk. — De tagadjuk határozottan, hogy e megbuktatásunk a törvények alapján, törvényes eszközökkel és tisztességes eljárással történt volna, — mert minket nem választók, hanem szavazással nem bíró, megvásárolt elámitott csöcselékek, cselédek és idegenek buktattak meg, — és ennél fogva bátran állítjuk, hogy Győr város és megye többsége ma is határozottan a balpárt elveit vallja; s az ellenfél győzelmét csak úgy vívhatta ki, hogy a megvesztegethető emberek közt kénye és kedve szerint válogatott.

Ne verjen le azért bennünket a törvénytelenységnek és jogtapodó önkénynek ezen győzedelme, — e győzelem nem fog üdvöt hozni a győzőkre, ez meg fogja teremni gyümölcseit, de e gyümölcsök vészthozók lesznek azokra, kik a törvényt és igazságot meg-

vetve, jogtalanságon és erkölcstelenségen akarták saját hatalmi állásuknak alapját megvetni.

Eléggé megmutatták mind a négy kerületbeli választások, kitüntették különösen a győrvárosi és győr-szigeti kerületek választói, hogy népünkben még él a hazaszeretet, – még nem halt ki – daczára a szemtelen vesztegetések és lélekvásárló csábításoknak – a nemesebb érzés, népünk még hevül a nemesért, szépért, jóért, az alkotmányos szabadságért, az emberiség javának előmozdításáért és undorral és megvetéssel fordul el az erkölcstelen lélekvásárlásoktól és az ezeket elkövető álnok zsoldosoktól.

És ezen, most újabban is megerősödött meggyőződésünknel fogva bátran kimondjuk, hogy ügyünk diadalát, habár azt ma kivívunk nem sikerült is, a közel jövőben biztosítottak látjuk, – mert az ily győzelem magát a győzöt fogja okvetlenül megbuktatni.

Azért ne csüggedjetez testvérek! küzdjetez tovább is lakadatlanul az alkotmány és szent jog mellett, a törvénytelenység és zsarnokság merényletei ellen – vessétez meg a lélekvásárló csábítókat – és bizonyosak lehetetez benne, hogy küzdelmetetez siker fogja koronázni.”

A június 19-idekén megjelent lapok már 26 megválasztott képviseelőnek névsorát közöltez, kik közöl 7 volt baloldali, 19 jobboldali.

Nagy különbség, hanem azért még nem vesztette el reményét az ellenzék.

Egerben Csiky Sándor ellenzéki választatott meg, kinek megválasztatásáról a következőket olvastuk:

„Ha tekintetbe vesszük, hogy Egerben a gazdag káptalan és gazdag fundatió, mily irtóztató érdekhálózt képeznek, melyben Eger város lakosságának egy nagy része régi idek óta fogva tartatik; ha tekintetbe vesszük, hogy a kath. autonómia kérdésének fölmerülte óta a vallás köpenyege alatt mily iszonyú üzelmeket hajtának itt végre a papok a nép között, s az iskolaügyet mennyire igyekeznek, felekezeti érdekből, felhasználni a nép fanatisálására; ha tekintetbe vesszük, hogy Egerben a papok az ő önző, szabadság- és népellenes céljaik szolgálatára három lapot tartanak fenn, melyek közül az „E g e r” című lap, főleg mióta új szerkesztőt nyert egy természeténél fogva durva emberben, hetenkint szórja rontó mérgét a nép közé, – míg az ellenzék semmiféle orgánummal sem rendelkezik; ha tekintetbe vesszük, hogy a papok olvasókörök czíme alatt is kísérelgetik maguk közé gyűjteni a külvárosi

részek embereit, kiket aztán a felekezeti iskolák tanítói által képezhetni, mily szellemelő tanokkal traktáltatnak; ha tekintetbe vesszük azon nagymérvű itatást, etetést, mindennemű vesztegötést, s a legdemoralisálóbb korteskedésnek minden kigondolható módját, mely itt főleg egy hét óta a papok által üzetik; akkor tudjuk megmérni és megbecsülni Eger népe többségének megronthatatlan szívét, hősi lelkét, sa mai diadalban nyilatkozó hazafiúságát és szabadságszeretétét.

Van itt néhány nemes gondolkozású és szabadelvű deákparti ember, kik bona fide ragaszkodnak az 1867-ki kiegyezkedéshez. De a kormánypárt zömét itt a papok s azok sekrestyései képezik.

Ezekkel egy táborban lenni az előbbieknél bizonyosan nem jól esik, mégis látszik rajtuk a kedvetlenség, s csak faute de mieux tartanak velők. Ezért nevezik az egeri kormánypártot papi pártnak, mert a potiori út denomináció.

Szomorúan láttam e táborban néhány derék embert, kiket csak a körülmények kötnek annak zászlójához, de kik a titkos szavazás szekrénye előtt bizonyosan megkérdezték lelkiismeretüket. Hozzátok be országszerte a titkos szavazást!

Hevesmegye ellenzéke pedig nagyon jól tenné, ha mielőbb alapítana egy balpárti lapot Egerben.”

Buda-Pesten.

19-dikén mentek végbe a buda-pesti választások, és pedig – nagyon természetesen, a jobboldal előnyére.

Ez a hír villámcsapásként futotta be az országot. Az ellenzék mint a jobboldal ide figyelt legjobban. Ez volt az ellenzék leghatalmasabb erődje a múlt választás alkalmával, – öt közül három ellenzékít küldött az országgyűlésre.

Buda-Pest, az ország fővárosa. Ez a pozíció olyan, melyet élethalálra kell védelmezni, ha ez elvesz, a jobboldal kezébe jön a nemzet szívének kulcsa.

Megvédeni. Igen, de hogy? A Terézvárosban a baloldaliak közül 900 jogos szavazó lett kitörölve, a jobboldaliak közül ugyanannyi jogtalanul beírva.

Lehetséges-e itt a győzelem?

Így jártak el a bel-, a Ferencz-, a József- és a Lipót-városban. A bel- és Lipót-városban ugyan nem lett volna rá szükségük, mert ott a mágnások, házi urak és gazdag zsidók voltak többségben, s ezek a Deákpárthoz tartoztak, – ámde a consequentia kedvéért hát itt is úgy kellett eljárniok.

A győzelem tehát lehetlen volt. Hanem azért mégis megütközött, mégis remélt az ellenzék. Bízta talán az Istenben, ki valami csodával fogja őket megmenteni, ki nem hagyhatja el az igaz ügyet.

A csodák kora azonban lejárt, s a hatalom fegyveres keze győzött a honfiúi lelkesedés fölött. A főváros vesztve lön, s mint a fejtvesztett hadsereget egymásután érték ezután az ellenzék, a vereségek, melynek részéről a küzdelem gyönyörű volt, a kitartás spártai, de a számok logikája ellen hiába volt minden erőfeszítés.

Kár, hogy mindkét fél zászlói nemzetiszínűek voltak, mert a jobboldalt csakugyan a sárgafekete illetve volna meg. Hadd látta volna a szemlélő, mily büszkén lobognak amazok, feliratuk csupán a nép, és emberi jog lévén, – míg emez sötét kedélyvel erőszakolja a nemzetre a hatalom szavát.

Az ellenzék kezében nem volt egyéb fegyver a nép felvilágosításánál, a hatalom kezében minden.

Ámde nézzük, hogy mit irt egy szemtanú a pesti választásokról:

„Kora reggel van.

Az utczákról lovak körmeinek sűrű csattogása hallatszik. Az ember kíváncsi kinézni ablakán, s akkor látja, hogy egy század lovasság vonul el. Nyalka huszárok mind. A másik utczában újra csattognak a patkós paták. Ott meg egy dzsidás század vonul végig, tündöklő lándzsákká). Már visszavonultunk az ablaktól, mikor dübörgő léptek hangzanak. Ez egy gyalog század.

Semmi különös sincs e katonai marsokban. 1872-ik évet írjuk, s ma június 19-ike van, mikor a főváros a törvényhozásba választja képviselőit.

Kilépünk az utczára. Az emberek jönnek-mennek, s nagyon sietnek. Távolról több irányból zene és éljenzés hangzik. A házamegkötések megkötődtek a lobogók és plakátok.

A szénatéren egy uhlánus század táboroz; a lovak kipányvázva a lándzsák pyramisokba téve. Egész tábori kép.

Egy tömeg vonul el zászlók alatt, s lelkesülten kiáltja: „éljen a szabadság! éljen az alkotmány!” Az üllői út felé vonulnak, a Köztelekhez, hol a ferenczvárosi szavazás foly. A nap épen arról süt, s a széles útvonal közepe táján visszarayognak sugarai. Az erősebb szeműek azt mondják, hogy szuronyokon ragyognak.

Ma a főváros az izgalmak óráit élte. Egyszer itt volt, máskor amott, s az embereket nem lehetett rendes helyükön találni. A legnépesebb utczákon is csak kevés ember járt. Olykor azonban egy-egy csoport húzódott át zászlókkal, s éltette jelöltjeit. Az ablakok megnyíltak, kíváncsi fejek néztek alá, s ha rokonszenveztek az éljenekkel, viszonzták.

A kereskedésekbe alig ment vevő. A boltosok csak proforma voltak ott, s kiálltak az ajtóba, minden öt perczben megszólítva valakit, hogy: mi újság. A kávéházakban gyorsan reggelizett vagy fekete-kávézott mindenki, s aztán futott. A külvárosokból bejöttek a belvárosba, innen pedig szerteszét mentek.

Mindenki kalapja mellett toll volt. Föltették a gyermekek is, a nők pedig kebelükre tűzték. A zöld Pesten és Budán az ellenzék színe volt; a fehér a jobboldalé; hanem az oly hamar beszenyenyedett. A Vidacsisták és Simonyisták vörös tollat hordtak, a Tavaszysták vörös-fehér-zöldet. A Radoczysták még egy fotografiát is ragasztottak a tollra; mások pedig egy tenyérnyi nagyságban hordozták mellükön. Akadtak, kik Eadocza arczképét pántlika koszorúba téve, úgy lógatták, mint huszár a tarsolyt.

Olykor-olykor az utczákon egy lovas drabant vágat végig. Ez hírt visz a szavazatok eredményéről a kapitánysághoz. Majd egy fiakker jön, melynek bakján nagy nemzeti zászlót visznek. Még a ló serénye is be van fonva az illető jelölt színe szerinti pántlikába. Ebben a kocsiban a pártnak valamelyik mozgó ereje ül. Vagy pedig beteg szavazó után mennek.

A belváros és Lipótváros meglehetősen csöndes. Csak a városház és redout előtt állnak csoportok. Mindkét helyen bakák állnak félkörben, hogy tiszteletet szerezzenek. Mindkét városrészben sok a lobogó, de a megszokott élénkség az utczákon hiányzik. Az emberek mind a külvárosok felé mennek.

Menjünk a Ferenczvárosba.

A lovaskatonaság elhúzódott a szénatér napsütötte kövezetéről az üllői út árnyékos részébe s ott táboroz. A széles utca mindjobban élénkül. Mindjárt elől ott áll egy négylovas szürke fogat. A lovak sörénye nemzeti színű szalagokkal van befonva, a

kocsiban pedig összegöngyölt selyem lobogó fekszik. Majd ki fogják bontani, ha megválasztják Tavaszty, mert e kocsi az ő kijelölt diadalkocsija.

Még messze van a Köztelek, de a tömeg már sűrű. A tömegnek csodálatos érzéke van, hogy mindig eltalálja a népszerűbb hangját. Mindenfelé az ellenzékét s annak jelöltjeit éltetik. A választók mögött mindenütt ott van egy nagy tömeg, mely nem tekintí amazok pártjelvényét, hanem éljenez szíve szerint. Itt Vidacs nevét lehet hallani. Az utcza egyik oldaláról a Vidacsisták gyülekeznek, a másíkról a Tavaszysták. Köztök vagy 300 katona áll, mely a Köztelek épülete előtt egy ezer lépésnyi tért tart körbe fogva, úgy hogy kocsikkal nem lehet közlekedni, s csak az egyik oldal gyalogjárdája van szabadon hagyva. Az üres tér közepén egy-egy tiszt összegyűjt vagy 50-50 embert, hadi mozdulatokat komandiroz.

A csöndes polgárok közt az a hír van elterjedve, hogy az alföldön kitört a forradalom s Kossuth útban van hazafelé.

Egy szurtos gyerkőcz jön, rugdalva papucsait s tele torokkal énekli:

Szántnak vetnek a Tavaszi vetésre
Szükség van a Vidacs-féle ekére.

A szavazó helylyel szemközt levő ház udvara is tömve van katonasággal. Pedig az üllői út kaszárnája ott a szomszédban.

Menjünk tovább a J ó z s e f v á r o s b a .

A lovarda a múzeum háta mögött van, s ott szavaznak. Hanem azt meg sem közelíthetjük. A múzeum két oldalánál elhúzódó utcát a katonaság és lovas drabantok foglalják el. A puskák szépen rendbe vannak állítva, mint kenderáztatásnál a száradni tett kender. A legénység egyrésze az árnyékban hever, a másik cordont csinál. Ezen kívül mindkét oldalon nagy, éljenző tömeg áll, folyton kérdezve a szavazatok eredményét. A katonák közt nemzeti szalagos bizalmi férfiak is láthatók.

A lovarda előtti tér egész a múzeum rácsozatáig magas deszkafallal van elzárva. A Sándor-utcza felőlínél a Csernátony választói állanak. A túlsó oldalon a Steigeréi. Nem is láthatják egymást.

A választók zászlók alatt és omnibuszokon érkeznek, s kiki harsogón megéljenzi saját embereit.

A közel fekvő utcák folyton hullámának a sokaságtól. Egyik csoport jön ide, másik megy a Ferenczvárosba, harmadik jön valahonnan, negyedik igyekszik a Terézvárosba.

Különböző pontokon különböző csoportok képződnek, s foly

a beszélgetés természetesen csakis a választásokról. Perceszek, virslisek, gyümölcsárusok kínálják áruikat.

Most nézzük meg a T e r é z v á r o s t .

Ennek van legtarkább, legelevenebb képe. Az ország e legnagyobb kerületének tusája érdekel mindenkit. A választási hely felé özönlik a közönség.

Három év előtt a lövődéiben folyt a szavazás. De e helyiség előtt oly nagy tér van, mely igen alkalmasnak mutatkozott egy ünnepélyes jelenet pompájának kifejtésére, mikor Jókait megválasztották. Most tehát a templom mögötti, szűk helyen levő iskolaházat jelölték ki választási helyül, kiszorítva onnan a muzsafiakat. E helyhez két utcán át lehet jutni: a király-utcán és két szerencsen-utcán. E két vonalon jönnek-mennek a tömegek. A király-utca a Radocza-párt pompázására van hagyva, s ő innen, a Jókaitól túlfelülről mennek szavazni. A templom előtti tér itt is deszkafalal van elválasztva, hogy a két párt egészen elkülöníttessék.

Menjünk végig a király utcán. Hordárok, gyermekek állnak elélnk: „Tessék Jókai-toll!” Ha azt kérdezed: „Hát Radocza-toll nincs?” azt felelik: „Úgy se venné senki.” A szegény gyermekek jó kedvvel csörtetik duzzadó zsebükben a krajczárokat: „Oh milyen jól élünk ebből!” Míg az utcán megyünk, minden lépten-nyomon megkínálnak Jókai jelvényével. Radoczáét nem árulják sehol.

A szűk utcának egész baldachinja van zászlókból, oly sűrűn vannak elhelyezve. Fölváltva látjuk ezeken Jókai és Radocza nevét. Nincs ház lobogó nélkül. Néhol szőnyegetek terítettek ki az ablakból, s kitették Jókai megkoszorúzott arcképét. Minden ablakból női fejek néznek alá. Az utcán mozgó tömeg folyton Jókait élteti. A drabantok pedig le-föl lovagolnak.

A templom előtti utca-rész itt is el van zárva sűrűn katonasággal; kocsik nem közlekedhetnek, s csak a jobboldali járdán mehetnek arrább a gyalogosok. A palánk körül fehér tollasok állnak, mert itt gyűlnek össze a Radocza emberei. A közönség azonban, mely minden városrészből összegyűlt, kitörő lelkesültséggel éljenzi Jókait. A palánk másik oldaláról ugyanez hangzik. A Radocza éljenzéseknek nincs viszhangja.

Olykor nyomtatott tudósítványokat osztanak szét, melyek a Radocza-párt biztos győzelmét hirdetik. Épen délután 3 óra, midőn egyszerre kaczagás támad, s a közönség tapsol.

A tömegben át egy gyerkőcz fut, s hátára egy nyomtatvány van tűzve. Ez a nyomtatvány azt mondja: „Jun. 20-án éjfél utáni 2 órakor. Polgárok, kivívtuk a legszebb diadalt. Radocza János

már megnyerte a szavazatok felét. Éljen Radocza, terézvárosi képviselő!”

A suhancz fut, be a gyár-utczának, s a kaczagás követi.

A gyár-utca akáczfái alatt lovas- és gyalog-katonaság táboroz. Elkerülhetlen illusztráció ez ahhoz a frázishoz, hogy a baloldal forradalmat akar.

A gyár-utczából nagy nehezen haladhatunk csak a két szerecsen-utczába, mert ez tömve van s nem hallani egyebet, mint Jókai nevét. Még nehezebb a szerecsen-utczából a mező-utczába haladni, mely a templom elé visz, s melynek király-utczai vége be van deszkázva. Élőfák közt megyünk tovább, míg ismét katonaságra akadunk. Itt vannak a szavazók, kik biztosan beszélnek a győzelemről, s megvetéssel szólnak az aljas rágalmakról, melyeket Jókai ellen terjesztenek.

A párt bizalmi férfiai jönnek-mennek, példás rendet tartanak, 3 lelkesülten végzik teendőiket. Ha egy-egy kocsí igyekszik bejutni a tömeg közé, gyorsan helyet adnak neki, mert mindenki tudja, hogy olyanok jönnek azon, kik betegágyból keltek ki, hogy szavazatuknak életet adjanak.

A hangulat emelkedett, s az egész Terézváros viszhangozza a csengő éljeneket, melyek Jókai nevéhez fűzvék.

A két szerecsen-utczán lobogók alatt járnak a csoportok.

Belváros.

A belváros csendesen választott. Mindkét párt zaj nélkül vonult a városházára, hol a választást V á r a d y Károly elnök nyitotta meg 8 órakor egy rövid beszéddel, arra figyelmeztetve, hogy a pártkülönbség ne fajuljon pártgyűlöletté.

Utána H a v a s Ignác De á k Ferenczet ajánlotta jelöltül, I r á n y i Dániel pedig S z e m e r e Miklóst.

Deákpárti bizalmi férfiakul Staifenborger István és Perger Ignác, baloldaliakul Simonyi Antal és Krenedics Károly neveztetvén meg, megkezdődött a szavazás, mely délután 4y₂ órakor ért véget a következő eredménnyel: 1647 beírt választó közül Deák Ferenczre szavazott 1130, Szemere Miklósrá 141, nem szavazott tehát 376. A választás megtörténtével a jobboldali választók tisztelegtek Deák Ferencznél, miközben a redout környékét nagyszámú néptömeg, választók és nem választók, férfiak és nők vették körül, kiknek kíséretében, Deák csakhamar a redout nagy termében jelent meg, hol

Várady Károly rövid szavakban üdvözölte őt, érdemül emelvén ki, hogy a korszakot alkotó kiegyezés létrehozásával oly

szívélyes egyetértést teremtett fejedelem és nemzet között, milyen csak nagy királyaink, I. Lajos, Mátyás és Mária-Terézia alatt volt, majd élénk éljenzés között átnyújtotta Deáknak megbízó levelét.

Deák Ferencz ezután a következő, gyakori tetszésnyilvánításokkal félbeszakított beszédet intézte a jelenvoltakhoz:

Tisztelt választó polgárok! Negyedízben tisztelnék meg önök nagybecsű bizalmukkal és e fényes, de nehéz állással. Rövid szavakban, de szívemből fakadó érzésekkel mondok köszönetet e megtiszteltetésért.

Ismerem, érzem, tudom e pálya nehézségeit. Ha visszatekinünk a múltra, örömmel kecsegtetem magamat azon hittel, hogy hazánk sorsa javult; de nem elég, nem szabad, egyedül csak a múltra tekintenünk; tekintenünk kell főleg a jövőre, és ekkor ha nem riadok is el, de mégis aggódva nézek azon nagy tömegére a teendőknek, melyek a hazában szükségesek és melyek nálunk még hiányosak. Ezeknek megválasztása, ezeknek a körülményekhez alkalmazott keresztülvitele: ez a legnehezebb feladat, a melyhez nemcsak tapintatosság, nemcsak megfontolás, hanem mint az embernek minden cselekvéséhez az ég áldása és szerencse is szükséges.

A visszatekintés a múltra ne tegyen, nem tehet bennünket elbizakodottakká. Sokkal, igen sokkal több még az, mi teendő, mint a mi már megvan téve, mert az, a mi eddig történt, inkább csak az alapot vetette meg, inkább csak lehetővé tette, hogy jövőben a teendők körében működhessünk.

Ne elbizakodottakká tegyen ez bennünket, hanem inkább Ösztönül szolgáljon, erőt és ingert adjon. Ha isten eddig megsegített bennünket, magunk iparkodása és isten segítsége talán tovább is visz bennünket azon pályán, melyen a haza jövőjét biztosítani és a haza minden lakójának jobblétét elérni akarjuk.

Véleménykülönbségek voltak, lesznek úgy a politikának mint általában az emberi működésnek minden terén. – Nem is volna jó, ha általában politikai véleményekben is különbség nem volna, mert épen véleménykülönbség által őrlődhetik ki az igazság, az ellenmondás teszi élesebbé az ész működését, tisztázza az eszméket, melyeket az ember talán gyakran elhirtelenkednék. Nem sajnálom, sőt óhajtom, hogy véleménykülönbségek igen fontos tárgyakban is legyenek. Én tisztelem és szeretem a honpolgárok azon részét is, kik ellenfeleink. Adja isten, hogy legyenek ellenfeleink jövőben is e hazában, de a polgár a polgártársának – ha ellenfele is – ellensége ne legyen. Magyarország felvirágzása csak akkor biztos, ha a politikai működésnek az ellenkező irányú eljárásnak

keserőségeit nem vesszük át a magánéletbe, ha azokkal, kik más véleményen vannak, ellenfelek vagyunk, határozottan ragaszkodunk a magunk jól megfontolt nézetéhez, de ellenségek soha sem leszünk.

De nem akarom türelmüket hosszan fárasztani, hiszen mindezek oly dolgok, melyek mindnyájunk szívében élnek. Bekövetkezhetnek akár hányszor esetek, körülmények midőn egyik-másik közülünk fájdalmasan érintetik majd az események, majd más emberi cselekvések által, de ha a vallás azt parancsolja, hogy egymás iránt kölcsönös türelemmel legyünk, még inkább parancsolja ezt a hazafiúi érzet.

Ismétlem szívemből fakadó köszönetemet bizalmukért és e megtiszteltetésért s arra kérem önöket, tartsák meg irányomban ezt az érzetet addig, amíg megérdemlem.”

Ezt mondta Deák Ferencz, bár tetteivel igyekezett volna bebizonyítani azt, aminek elmondása a legkényelmesebben megtörténhetett, s nem került semmiféle fáradságba.

Lipótváros.

„E városrész a redoutban választott. A Wahrmann-párt a Nákó-háztól indult, az Akin-párt az Erzsébettérről.

Haris elnök megnyitja a választást, s az a botrány adta elő magát, hogy Vecsey Sándor jelöltül Wahrmann ajánlván, mellette és a jobboldal politikáia mellett kortesbeszédet tartott elég hosszasan, holott a törvény egyszerű ajánlást enged meg. Az elnök azonban szó nélkül tűrte e botrányt.

Grünwald K. ezután az ellenzék nevében Akin Károlyt ajánlotta.

A szavazás gyorsan ment, s d. u. 2 órákor már véget is ért a következő eredménnyel:

Walirmann Mór nyert 1011, Akin Károly 54 szavazatot, a így 957 szótöbbséggel Wahrmann választatott meg.

A beirtott 1374 választó közül tehát nem szavazott 309, a mi bizony nem szép dolog, s az elmaradtak komoly megrovást érdemelnek.

Terézváros.

A Jókai-párt a váczi-úton a Gryertyánfy-ház előtt gyülekezett, s egynegyed 8-kor indult a két szerecsen-utcán át a választás színhelyére. Elöl a bandérium, utána egy zenekar, s a választás

tók tömege zászlók között folyton Jókait éltetve A két szerencsencsencében egy háromemeletes ház szőnyegekkel, s Jókai nagy aranykeretű arcképével volt díszítve, s az ablakokból hölgyek szórtak virágcsokrokat a választókra.

Ugyan ez időben indult el a Radocza-párt akirály-utcán át s a két párt egyszerre ért a terézvárosi templom mögé, a választás színhelyére, hol a pártok erős deszkafallal vannak egymástól elválasztva. Katonáság van bőven, s a gyár-utca egész tábor. Még a választás meg nem kezdődött a Jókai-párt éber rendezői már is egy csaláson érték a Radocza-pártot. Részünkről mint rendező a bejáratnál egy nem választó volt fölállítva, s midőn jegyét kérték, egy idegen névre szóló jegyet mutatott elő. Az elnök elé vitték, de ott egy hátulsó ajtón csakhamar kitudszkolták, sa jegyet nála hagyták. A Jókai-pártot azonban ez csak nagyobb éberségre serkenetheti, mert sok ilyen csalásra kell elkészülve lenni.

Pontban 8 órakor Balassa István mint választási elnök megnyitotta a választást, egy rövid beszéddel, melyben a törvény hű megtartását ígérte. Utána Füzesséry Géza képviselő-jelöltül Jókai Mórt ajánlotta, mire viharos éljenzés tört ki, úgyhogy Sebastiany ez éljenzés közben ajánlotta Radoczát, mire a szavazás megkezdődött, s előreláthatólag csak holnap este ér véget.

Józsefváros.

A Csernátóny-párt a templom-téren gyülekezett, s nagy tömegben zenekarral és zászlók elővitele mellett indult a választás színhelyére a lovarda elé. Nagy közönség volt mindenütt, s „éljen Csernátóny” kiáltásoktól viszhangoztak az utcák.

A jobboldal nem rendezett semmiféle menetet.

A választást Szentkirályi Mór elnök nyitotta meg 8 órakor, kérve a jelöltek megnevezését. Előbb dr. Bokay János Steiger Gyulát, utána Kühne 1 Igwác Csernátóny Lajost ajánlotta. Hosszas éljenzés mindkét oldalon.

A bizalmi férfiak megnevezése után kezdetét vette a szavazás.

A szavazás esti 9 óra után lett befejezve. Eredményül az lön kihirdetve, hogy Steiger Gyula 1132 szavazattal győzött Csernátóny Lajos 893 szavazata ellenében.

Ferenczváros.

A Ferenczváros reggel a legzajosabbak egyike volt. Mindkét párt nagy pompával vonult a köztelekre. A nagy közönség

rokonszenve és éljenzései azonban inkább a Vidacs-pártot kísérték, melynek lelkesedését a sok gazság, mely e kerületben az összeírás körül elkövetett, aem volt képes megtörni.

Mo ró ez István választási elnök a választást megnyitván Szemerédy István a jobboldalról Tavaszy Endrét, Bum-bach József a baloldalról Vidacs Jánost ajánlották jelöltekül s a szavazás azonnal megkezdődött.

A szavazás esti 8 órakor ért véget. Az eredmény az lett, hogy Tavaszy Endre 637 szavazattal győzött Vidacs János 586 szavazata ellenében”.

„. . . Lássuk Budát is.

Itt az a speciális vonás volt, hogy a választási helyek körül nem lehetett katonaságot látni.

Budavár csöndjét éljenek verték föl, s a Simonyisták épen ott gyűltek össze a miniszterelnök palotája mellett. Itt semmiféle deszkafalat nem építettek, s a színház előtt barátságosan megfért a két párt. A szavazás a színházban folyt.

A jobboldal szavazói a vár nyugalmazott katonatisztjeiből és hivatalnok-seregéből teltek ki. A ráczváros és Krisztinaváros az ellenzéki jelöltre szavazott. Pauler győzött.

A második kerület a Vizivárosban, a „Fácán” fogadó előtt várta az eredményt. Szűk utca, szűk, zord épület, de környéke csupa elevenség. Itt is a kormány győzött.”

A fővárosi választások tehát megtörténtek, s persze a mint láttuk, a jobboldal diadalával.

Ellenzéki körökben nagy volt a levertség, s III. Napoleon Sedan után, – félre rakott milliói közé menve, – hihetőleg jobban érezte magát, mint érezték testtel lélekkel a demokracia s azzal összekötetésben, a haza sorsán csügghő ellenzékiek, kik eme veszteségben az egész párt veszteségét látták, s három évre ismét eltemetve reményeiket.

Az önzetlen küzdelem, a csüggedetlen kitartás, nem ért tehát semmit, a hatalom millióival és pressióival nem mérkőzhetett a puszta kebel, melyet nem óvott semmi más, csak a meggyőződés, mely soha, de soha, mióta a világ áll, nem vesztegetett még meg senkit.

A zászló elbukott, s küzdőik tépett szívvel vonultak

tűzhelyeikhez vissza, hol a szétzilált nemzeti családot az otthonn kis családja váltotta föl, balzsamot lehelve a hősi lélek sebeire, hogy kiépülve az, tovább folytassa a dicső, bár eddig még sikertelen küzdelmet.

A jobboldal ellenben megnyitotta széles jókedvének csatornáit, s hangzottak Pesten az orgiák, s az eltapodott népjog feletti diadal örjögése.

Mégis kimondhatlanul erős lábon kellett állni az ellenzéknek, hogy ezen diadal, az észet egészen behálózott mámorosság özönében fürdeté a jobboldal érdekekben gazdag párthiveit. Mert tudatával annak, hogy minden megmozdítható eszköz megmozdított és alkalmaztatott; tudatával a felhasznált hatalmi eszközök hatályosságának; tudatával az összeíró bizottmányok működésének; és tudatával annak: hogy az ellenzék egyedül lelkierejére s meggyőződésére utasítatva semmi más eszközzel nem rendelkezik, – s a fővárosban elért diadalnak mégis ily, minden mérsékletet meghaladt, – ujjongó vivátot kiáltani? Valóban azt kell hinnünk, miként maguk a vezérek is meg voltak arról győződve hogy: Magyarországbán (kivéve a főtényezőket) magát önkénytesen jobboldalinak valló elem nem existai.

És e pillanattól kezdve megindult a jobboldali lapoknak eddig is minden szemérmét nélkülöző, s az elárusított lelkiismerettel járn szokott kihívó cikkezése a földig nyomott ellenzék létjoga ellen, – pirulás nélkül állítva hogy: „íme a főváros intelligens közönsége kimondá jelen választásaival az ítéletet azon magát vakmerően többségnek nevezni merő s már alig létező párt ellen, mely példátlan hetykeséggel ítélte el a jobboldal politikáját” stb.

És ez így ment folytonosan, az ellenzéki embernek pedig, – ki előtt nyílt titok volt a jobboldali eljárásnak minden cselszövényt megragadó, – minden férfiaságot, igazságot, jogot s emberi méltóságot mellőző eljárása, ki végig tekintett a vérrel, s a törvénykönyvek tépett lapjaival hintett küzdterén, melyen a jobboldal diadalai kivivaták, – arczába szökött a vér.

Ily eljárások után így írni! A legaljasabb fegyverek kétségbeesett felhasználása s orv fogások által vergődhetni utálatos diadalra, egy pusztakézzelel küzdő párttal szemben, – s aztán festett sima arczzal rikítani: hogy íme e pártot a főváros független és intelligens közönsége elítélte? – Hát lehetséges ez? Akadhat ember ki ily szégyentelenül merje szembe pökni a mindentudó Istenséget?

Igen is akadt. A munka megtermé gyümölcsét, a kormány által alkalmazott mérgek meggenyvedhették a vért, megbélpoklosíták az embereket, a lelkéből, s a rendes emberi természetből kivetkezett kéjelgő önzés fekélyeket szedett magára; s a vesztegetések által elkocsonyásított életerő, ama undok keverékekkel összecsomósodván termé az anyagot, melyből aztán a lelkiismeretlen hatalom keze hírlapírókat készített magának.

Ezen undoksággal telt gépek aztán nem fogytak ki azon anyagból, melyet az ellenzékre kellett dobálniok. És munkánk czíméhez alkalmazkodva, hogy t. i. az ellenzék küzdelmét tüzetesen ismertessük, közöljük egypár ellenzéki lapnak ama megnyílt jobboldali cloakakat illető nézeteit:

A „Szombati-lapok” Simonyi Ernőnek az ellenzék egyik legtekintélyesebb vezérférfiának közlönye, így írt:

A választások törvényessége.

Hogy ha valaki kételkedett szavaink igazsága felett, midőn azt mondtuk, hogy az erkölcstelenség kétségkívül előbb-utóbb sírját fogja ásni a nemzetnek, ha valaki kételkedett a felett, hogy mennyire határt nem ismerő mértéktelen módon elterjedhet egy kimondhatlan rövid idő alatt is a romlottság minden neme, az nézzen szét a jelen pillanatban Magyarországon és látni fogja az erkölcstelenséget még soha nem látott mérvben elterjedve, látni fogja a corruptiót egész ijesztő nagyságában, látni fogja a politikai depravációt oly fokra emelve, mint az; csak az elsülyedt nemzetek végperceiben mutatkozott, látni fogja a törvényiránti tiszteletlenséget, az önkényt, az erőszakot uralkodni mindenütt a jog,

az igazság és méltányosság felett. Nem egy hetilap szerény hasábjait, hanem egy kis könyvtárt lehetne összeírni, hogyha ezen kevés szavakban elmondottaknak igazolásául mindazon tényeket fel akarunk hozni, melyek tömegesen tolnak élénkbe naponkint. De hiszen az ország minden vidékének meg vannak saját tapasztalatai, meg van a maga corruptionális legendája, alkalmazza ezeket más vidékekre és képzelheti, hogy az összeadásnál mennyire fogna menni az egésznek összege. Csak néhány példát hozunk fel illusztratióul.

Hogy a corruptionnak, az erkölcstelenségnek még soha nem tapasztalt mérvbeni elterjedését bebizonyítsuk, nincsen szükségünk sok szavakra. Utaljuk az olvasót egyedül azon néhány cikkre, melyek szerény lapunkban időről időre a „Szabad a vásár” rovatában megjelentek. Utaljuk azt különösen azon cikkekre, melyeket az utóbbi időben a keleti vasút ügyében irtunk, midőn minden törvény, minden józan ész és minden becsületes felfogás ellen, néhány a társadalomban magasabb állást elfoglaló férfiú társaságá alakul és a kormány szeme láttára a részvényesek által, kiknek legalább is $\frac{3}{4}$ -ed része külföldiekből áll, a törvények védelme alatt összeadott pénzből 20-22 milliót zsebre tesznek és az ilyen eljárás a kormány képviselője által nemcsak ismertetik, de sőt nyíltan pártoltatik is; midőn ezen emberekkel a kormány továbbra is összeköttetésben marad és általuk és velük, kiknek semmi törvényi alapjuk nincsen, a részvényesek ügyét, ezek legnagyobb kárára tovább is kezeli és kezeltetni engedi: ez az erkölcsi corruptionnak oly vigasztalhatlan mértékbeni lételéről tanúskodik, melyről a szegény falusi embernek, a kenyerét munkával kereső becsületes földbirtokosnak, kik hazánk lakosságának legnagyobb és legtekintélyesebb részét teszik, még csak fogalma sincsen.

A mi a politikai depravatiót illeti, annak bebizonyítására bő és felette szomorú bizonyítékokat nyújtanak azon tények, melyek nem izolálva, hanem csoportosan, melyek mintegy központból igazgatva, országszerte gyakoroltatnak. Tudja az egész világ, tudja hazánk minden lakosa, a ki hírlapokat olvas, tudja az is, a ki nem olvas hírlapokat, de a közügyek iránt némi érdekléssel viselkedik, mi történt és mi történik saját városában vagy saját vármegyéjében. Terjeszse ki ezt az egész országra és azt fogja tapasztalni, hogy mindenütt igen csekély kivételekkel ugyanaz, vagy még annál több történik. Láttunk az ország fővárosaiban száz meg száz, sőt mondhatjuk ezernyi honpolgárokat beírva, kiknek a törvény nem ad választóképeséget. – Mi nem azt vitatjuk most, hogy kellene-e ezen vagy azon osztálynak birni választó-

képességgel. Mi sem vagyunk a választójog megszorításának barátjai. Mi határozottan az általános szavazatjog mellett nyilatkozunk és nyilatkozunk most is. Mi minden tétova nélkül és határozottan kívánjuk azt, hogy a hazának minden becsületes polgára egyenlően ruháztassék fel a polgárok alkotmányos jogaival, hogy azokkal, kikkel a kötelességekben ereje és tehetsége szerint osztozik, osztozzék azokkal a jogokban és élvezetekben is ugyanazon mérvben. De itt most nem arról van szó, hogy mily választási törvényt kívánunk mi behozatni, hanem arról, hogy mily választási törvény létezik. Kétséget nem szenved az, hogy az 1848-ki törvény a qualificatiókat határozottan megszabta és midőn azt mondja, hogy egy embernek van szavazata, a ki vagy ingatlan birtoka vagy tőkéje után száz forint biztos jövedelmet képes félmutatni, meghatározván egyenesen az ingatlan birtokot és a tőkét, az állandóságot s biztonságot, semmiképen nem érthette ez alatt a munkabért vagy a hivatal utáni fizetést. Ha tehát akár mint Pécs városa tévé, 400 frt évi fizetéssel bíró egyének választóknak beíratnak, akár mint Pest városa tévé, 840 frt. fizetéssel ellátottak ruháztatnak fel szavazatjoggal, akár mint Buda városa tévé, a miniszteri hivatalnokok beíratnak a szavazók lajstromába, ez minden esetben határozottan törvénytelen eljárás.

Az 1848. V., t. cz. oly részletesen elősorolja az értelmiségi qualificatiókat, a censust, oly érthetően megszabja a korlátokat, midőn az atyai, a gazdái vagy gyámi hatalom alattiakat, választói képességgel fel nem ruházza, hogy lehetetlen félreismerni a törvénynek világos intentióját, sőt világos értelmét, hogy épen ezen hivatalnokokat, épen ezen fizetésekkel ellátott egyéneket akarta kizárni, mert ha más czímen választójoggal fel nem ruháztatnának – eléggé függetleneknek, eléggé szabadoknak nem tartotta a honpolgároknak ezen nagyfontosságú alkotmányos joga gyakorlatára. Mindezek mégis beíratnak és ezeknek száma ezerekre megyén magában a két fővárosban, de számtalan ezerekre megyén az országban.

A belügyminiszter azt mondja, hogy ő a központi választmányok intézkedéseibe nem avatkozik. Jól látja ez igazságtalanságokat, sőt maga is beismeri, hogy igazságtalanul járnak el, de phariseusi képet vágva azt mondja, hogy ő nem avatkozhatik a megyék és városok központi választmányai cselekedeteinek bírálatába. Ez a hypokrisiának egy oly neme, mely vagy szájalomra, vagy undorra gerjeszti az embert, a mint azt vagy tudatlanságnak vagy szándékos roszakaratnak tulajdonítja. Mit jelent tehát azon felügyelet, melyet az 1848. V. tcz. a belügyminiszterre ruház, hanem

azt, hogy e törvény megtartására ügyeljen; és mit jelent az, hogy a belügyminiszter p. a Pécs városának lakosai által beadott folyamodást a központi választmányhoz véleményezésre küldi, míg Kassa városa 3 jobboldali polgárának panaszára rendeletet ad ki, mely szerint a választást fel fogja függeszteni, ha magukat a törvényhez nem alkalmazzák? Mit jelent az, hogy a bars megyei küldöttségnek azt mondja, hogy a központi választmány ügyeibe nem bocsátkozik, míg Esztergom városa néhány jobboldali polgára kérésére ott a választást elhalasztja?

No de mindez csak csekélység. Az összeíró bizottságok a megyék hasonlíthatlanul nagy többségében mind kizárólag a kormánypárt vagy jobboldaliakból alakulván, a visszaélésekben, az önkénykedésben, a törvénytelen eljárásban mértéket és határt nem ismernek, hanem beírnak, a kit akarnak, és kitörülnek a választók lajstromából a kit akarnak, akár legyen törvényes qualificatioja akár nem. Tudunk eseteket, ahol napszámosok biztos évi jövedelem után beíratottak és beíratottak százankint. Így történt az Pécsvárosában a vasasi és szabolcsi kőszénbányák munkásaival, történt majdnem mindenütt a vaspályáknál alkalmazott szolgálószemélyzettel és történt számtalan más esetben, melyeket elősorolni sok volna. Tudunk eseteket, hol házakkal, földekkel bíró polgárok egy vagy más ürügy alatt a beíratásnál vagy kihagyattak, vagy ha beíratottak volna, a központi választmányok által kitöröltettek. Tudunk pl. esetet, a hol egy tekintélyes birtokos, ki évek óta egy városban lakik és ki a szomszédmegyében, mint virilista szerepel, baloldali elveiről ismeretes levén, be nem íratott, az mondatván neki, hogy menjen azon megyébe, a hol virilista. Tudunk esetet, ahol 10-12 ezer frt. értékű malmok tulajdonosa fel nem vétetett a szavazók sorába azon városban, hol ő maga, a hol elődjei nemzedékeken át polgárok voltak azon ürügy alatt, hogy nem ott lakik, írassa be magát ott, a hol lakik. Az egyik tehát azért nem íratott be, mert birtoka nem volt ott, ámbár ott lakott, másik pedig azért, mert ámbár birtoka ott volt, de nem ott lakott.

Do miért hivatkozunk egyes esetekre, hisz nézzünk Bars vármegyének lévai kerületébe, a hol Pólya alispán úr a jobboldali jelölt. Az összeíró bizottság egészen jobboldaliakból volt alkotva. Ez készítette a választók lajstromát és benyújtotta azon központi választmánynak, melynek Pólya alispán úr az elnöke és mit tesz a választmány? Kitörülte ezen lajstromból, melyet tisztán jobboldali összeíró bizottság szerkesztett 1400 monddal tizenhatszáz választót.

Van-e már most széles e Magyarországon valaki, a ki azt

képzelné, hogy tisztán jobboldaliakból alakult összeíró bizottság 1400 ily választót irt volna be, a kik törvényes kellékkel nem bírnak. De mit mond az olvasó, ha hozzá tesszük, hogy ez egy kerületben van, a melynek lakossága részben magyar, részben tót ajkú és hogy a ki örültek mind magyarajkúak voltak és hogy a bennmaradtak, majdnem mind tótajkúak. Hallott-e már valaki ehhez hasonló nagybani jogfosztást, nagybani törvényszegést? és ily barátokkal, ily czimborákkal szövetségben merészel előlépni halatlan szemtelenséggel a „Pester Loyd” és azt mondani, „ami ellenzékünk tudvalevőleg minden szövetségest készséggel elfogad!”

Az összeíróbizottságok majdnem mindenütt az adókönyvesek előmutatását kérték, holott az 1848. V. tcz. nem az adóra alapítja a censust. Az összeíró bizottságok majdnem mindenütt telekkönyvi kimutatásokat kívántak, holott az 1848. V. tcz. a telekkönyvet nem ismeri. Hogyan lehet mindezt a törvényességgel, az igazsággal, a becsületességgel megegyeztetni? És ezt azon emberek teszik, a kiket a törvény a nemzeti becsület védpajza alá helyez, azon emberek teszik, a kik mielőtt kiküldetésüket elfogadhatnak, ünnepélyes esküvel kötelezik magukat a törvény hű, részrehajlatlan és lelkiismeretes megtartására! Mi tehát a törvényszegés, mi tehát az esküszegés, ha ez nem az? É3 ez nem egyes esetekben történik, hanem történik országszerte mindenütt.

A jobboldali lapok maguk sem merik a világos és kétségbevonhatatlan tényekkel szemben tagadni ezen szabálytalan, ezen törvénytelen, ezen igazságtalan és annálfogva teljesen érvénytelen eljárást, hanem azzal mentik, hogy a baloldali megyékben is hasonló történik. Mi sem meg nem engedjük, sem nem tagadjuk ezen állítás valódiságát, hanem egyszerűen azt mondjuk: Történjék ily törvénytelenység akár jobb, akár baloldali megyében, azt meg kell semmisíteni, annak érvényességét elismerni nem szabad és ha történik baloldali megyékben, oly megyékben, ahol azon ellenzék van többségben, mely magát szabadelvű ellenzéknek nevezi, ám állítassák az ország és világ előtt pellengérré, bizonyíttassék be reá a törvénytelen eljárás a visszaélés és mutattassék be neki, hogy szabadelvűsége nem igaz, hanem szemtelen hazugság és meg fogja azt bőségesen érdemelni. De csak azért, mert az állítatik, hogy baloldali megyékben is így történik, ugyan ezen gyakorlatot behozni és szentesíteni azt országszerte, ez menthetlen eljárás, a melyet sanctionálni csak egy az erkölcsstelenségben véghetetlenül súlydedt országban lehet.

Nem szólunk a vesztegetésekről, melyek még soha nem tapasztalt mérvben gyakoroltatnak országszerte, százezerekben, sőt

nem mondunk sokat milliókban szóratik a pénz a választópolgárok megrontására. Hisz a telekvásárlók csak többségre vergődhesse- nek, biztosak abban, hogy az ekkép befektetett pénzüket uzorával együtt vissza fogják kapni. Azért nem akartak hát a vesztegeté- sek ellen törvényt hozni, azért követtek el mindent, hogy ezen visszaéléseknek, hogy ezen vesztegetéseknek szabad tér és szabad folyás engedjék. Köztisztelőben álló neveket a társadalom minden osztályából, a kath.-egyház főpapjait névszerint hallottuk említeni együttesen azon sommákkal, a melyeket a lélek vásárlás alacsony és piszkos mesterségének üzésére aláírtak. Sőt tovább mentek. A kormánypártnak egyik elismert közlönye, a „Reform”, egyenes szemrehányást tesz az ország primásának az esztergomi választások alkalmából, azt mondván róla, hogy „szükmarkú” volt; megtámadja a papságot, hogy miért nem vesztegetett. Le- het-e az erkölcsi súlyedésnek nagyobb fokát képzelni ennél?

Nézzen szét az olvasó, nézzen szét a hon minden polgára országszerte, tekintse meg a képviselőjelöltet névsorát ée látni fogja, hogy a hivatalnokok csoportosan lépnek fel mindenfelé. Azért nem akarták ők tehát az inkompatibilitási törvényt! Nekik nem független képviselőkre, hanem szolgálalkú mamelukokra van szükségük. Nekik nem részrehajlatlan szigorú ellenőrökre, hanem czimborákra van szükségük a képviselőházban. Különben hogyan fognák megszavazni a cloturet, a jogfosztó új választási törvényt, a 160 milliós vasúti geschäftet, az 5 évi számadásokról szóló absolutoriumot, hogy fogják megszavaztatni az indemnityt a kormány önkénykedő eljárására, hogyan fogják maguknak a zsíros fazekakat jövőre is biztosítani? Nekik többségre van szükségük minden áron, mert e nélkül még csak visszaéléseiknek gyümölcsét sem élvezhetik, e nélkül nem lennének képesek megalakítani azon bíróságokat, a melyek a képviselőház színe előtt ünnepélyes esküt téve, Ítélnék a választási esetek felett. Hogy miképen ítélték a választási esetek felett a múltban, bizonyítják ezen bíróságok jegyzőkönyvei. Hogy miképen fognak ítélni a jövőben, ha a jobboldal többségben lesz, képzelhetjük, ha a múltból maradt jegyzőkönyveket megvizsgáljuk. És hogy ezen többséget maguknak biztosít- sák, miután már annyira belementek, úgy látszik, hogy elérték azon fokot, midőn többé vissza nem rettennek semmitől. Nem egyenkint, nem tizenként, hanem százankint fogatnak el honpol- gárok. Országszerte czipeltetnek ilyen vagy olyan ürügy alatt a bíróságok elébe és méltatlan bánásmódban részesítettven, elzarat- nak, hogy a bekövetkező választásoknál polgári joguk gyakorlásá- tól megfosztassanak. Láttunk esetet, hol az ellenzéki jelöltet él-

jenző honpolgár pandúr által lelövetett, de nem hallottuk, hogy a pandúr bűnhődött volna. Ismeri mindenki és borzadással gondol a mohácsi útonállás és gyilkossággal párosult merényletre, mely állítólag megyei tisztviselők rendeletére, megyei pandúrok által fegyveres kézzel elkövetett, kik által részint országúton polgári jogaik gyakorlásában békésen járó polgárok, részint egy korcsmában békésen mulató választók gyilkos fegyverrel megtámadtatván, leölettek és számosan megsebesítettek. Vannak újonnan szervezett megyei hatóságok, van az országban felelős minisztérium és ez mégis történhetik, és történhetik a nélkül, hogy a tetteseknek csak egy hajszála is megmozdult volna. Legközelebb azt hallottuk, hogy Nógrád vármegyében a felleptetett képviselőjelölt az őt kísérő küldöttséggel együtt megyei hivatalnokok által elfogatott volna. Az ember valóban nem képes elképzelni, hogy hol fog” tehát ezen erőszakoskodás megállapodni, hol van a határ, melyen túl a jobboldal hágni nem átkodand.

Szomorú képe ez csak felületes rövid vonásokban azon számtalan tényeknek, melyek e választások alkalmával elkövetettek, Hová fog ez vezetni, uraim? Az ingerültség fokonkint nő az országban. Magunk voltunk tanúi olly mérvű elkeseredettségnek, a mely már közel áll a kétségbeesés azon állapotához, midőn a békés polgár is mindenre képes. Megerőltetésünkbe került ugyan magunknak is az elkövetett törvénytelenések láttára, de csillapítottuk a népet, kitartásra buzdítottuk és ígértük nekik, hogy ezen állapot sokáig nem tarthat, hogy a törvénynek felül kell kerekedni, hogy meg kell jönni az óvszernek azon visszaélések ellen, melyek most napirenden vannak, türelemre és nyugalomra intettük őket. Örömmel mondhatjuk, hogy most még sikerült. De vájjon mindig fog-e ez így sikerülni? Meggondolták-e önök uraim, mit cselekesznek? Meggondolták-e hogy midőn a királyi kormány, midőn királyi hivatalnokok ily törvénytelenéseket, ily erőszakoskodásokat vagy elkövetnek vagy eltűnnek, magát a trónt a legnagyobb mértékben compromittálják, veszélyeztetik a nemzet, a haza nyugalját? Meggondolták-e önök, hogy mindennek van határa, a mely ha túllépetik, sokszor az emberi erő nem képes lecsillapítani azon szenvedélyeket, melyeket könnyelműen felkorbácsol? Mi megvalljuk, hogy véghetetlen szomorítónak mondhatnók, kétségbeejtőnek tűnik fel előttünk hazánk jövődjé, mert ily jelenségeket, mint a milyenek nálunk ma napirenden vannak, csak oly államokban mutat fel a történelem, a melyek létüknek utolsó korszakát élték.

A mi a választások eredményét illeti, bármi legyen is az,

az ily körülmények között végrehajtott választások nem szülhetnek oly népképviselést, mely feljogosítva legyen a nemzet nevében törvényeket alkotni. Az ily módon létrejött országgyűlés nem a nemzet többsége akarátának kifolyása. Az ily országgyűlésen alkotott törvények nem biztosítják, hanem veszélyeztetik a nemzet jövőjét, nem oldják meg a felmerülő kérdéseket, hanem azokat inkább bebonyolítják. A nemzet tiltakozni fog az ellen, hogy az ily eszközökkel, az ily módon választott képviselők többsége az ő nevében alkosson törvényeket és rendelkezék a honpolgárok *jogai*, a honpolgárok személye és vagyona felett. Tudjuk mi igen jól, hogy azok, kik képesek voltak ezen tények elkövetésére, azok, kik képesek ily eszközök útján szerzett népképviselői mandátumot elfogadni, nem igen hajlandók füleiket ily tiltakozásoknak megnyitni. Nem is tőlük várunk tehát és remélünk orvoslást, de várunk orvoslást mégis, mert azon nagy consortium, mely magát kormánypártnak vagy jobboldalnak nevezi és mely hamisan a Deákpárt nevét veszi fel, nem egyedül van az ország jólétében, az ország nyugalmasában és a trón biztonságában érdekelve.

Vannak azok közt is, kik az 1867-ki kiegyezést elismerték és elfogadták, kik azt fenntartani kívánják és kik a múlt országgyűlés alatt csupán ennek fenntartása tekintetéből a kormánynyal szavaztak még akkor is, midőn ez saját meggyőződésükkel egyenes ellentétben állott. Vannak a jobboldalon is becsületes emberek, és mi ezeket hívjuk fel, gondolják meg, hogy mire vezet az oly eljárás, mint a minőt most országszerzte látunk elkövetni naponkint. Mi felhívjuk és Isten és ember előtt, a jelen és utókor előtt felelőssé tesszük Deák Ferenczet mindazon következményekért, melyeket ezen állapot előbb-utóbb nemzeni fog. Igaz, hogy azon deákpárt, mely 1861-ben az egész nemzetből állott, mely 1867-ben nagy többséggel bírt a nemzetben és országban, többé nem létezik, legalább nem a képviselőházban. Igaz, hogy Deák Ferencz a jobboldal és kormánypárt által számos ízben leszavaztatott. De igaz az is, hogy a jobboldal, hogy a kormánypárt most az ő neve alatt korteskedik és a jobboldali, a kormánypárti képviselők $\frac{9}{10}$ -része programjában és beszédeiben magát deákpártinak vallja. Tudjuk mi és elmondtuk azt számos ízben minmagunk és elmondták mások a nyilvános hírlapokban és az országgyűlésen számtalanszor, hogy Deák Ferencz nem helyesli a kormány és jobboldal eljárását. Igen, elmondtuk azt számtalanszor. Maga Deák Ferencz soha meg nem tagadott bennünket, soha meg nem czáfolt bennünket, soha nem mondotta, hogy igen is helyesli azt és mi felhívjuk és felszólítjuk Deák Ferenczet, hogy nyilatkozzék a nemzet előtt, helyesli-e

ezen eljárásokat vagy nem, mert midőn az ő neve alatt, midőn az ő nevében kéri a honpolgárok szavazatait és ő meg nem tagadja azon politikát, ő bűnrészesévé válik és felelős lesz mindazon következményekért, a melyek az ő nevében nyert többség által elkövetetni fognak. Deák Ferencz gyakran leszavaztatott az úgynevezett Deákkörben a kormány, a jobboldal hívei által; de azért Deák Ferencz« ma is elég hatalmas arra, elég befolyással bír még ezen jobboldal becsületesebb érzelmű részénél, hogy azokkal és az ellenzékkel szövetségbe, ezen kormányt 24 óra alatt megdöntse; elég hatalommal bír arra, hogy ha erélyesen ellene szegül valamely rendszabálynak, mely végrehajtani szándékoltatik, azt a kormány ő ellenében végrehajtani merni nem fogja, tudván, hogy bár őt néha leszavazhatja is, ő kezében tartja a jobboldali kormány sorsát minden pillanatban. Ilyen állás pedig súlyos felelőséggel jár. Nem a törvény előtt felelős Deák Ferencz, mert hisz ő hivatalos állást nem foglal el, őt a törvény felelőssé nem teszi, de felelős saját lelkiismeretének; felelős a közvéleménynek, felelős az utókornak mindazért, a mi az országban történik addig, míg ő tartja a kormány lételének mérlegét kezében.”

Az „Ellenőr” című lap, melyet Csernátony Lajos orsz. képviselő szerkesztett:

Pest, jun. 21.

„A jobboldal táborában freneticus diadalzajjal ünneplik az eddig kivívott választási győzelmeket. A legnagyobb morális hatást várják fővárosi sikerüktől, melyet az immoralitás és corruptió egész tárházának kimerítésével megszereztek. Hirdetik mindenfelé az országnak, hogy pártunkat immár tökéletesen meg kell semmisíteniök. Ők majd teremtenek egy más patenirozott oppositiót; de a közjogi ellenzéknek pusztulnia kell a hazából.

A miért az ősök hosszú sora szakadatlanul fáradozott, a miért sok nemzedék ontott annyi becses vért: nem lehet a békés és alkotmányos küzdelemnek tárgya előttük. A nemzet kiolthatlan önállósági ösztönének gyökerestül ki kell szakíttatnia; a századokon át folytatott szívós harcz, maga Összes történelmünk csak haszontalan mamelukság Tisza Kálmán irányában. Éltünk egy ezred évet; elég az s most befejezhetjük állami létünket. Az ezer éven át fenntartott jog nem volt egyéb múló csillámnál és nem tarthat semmi igényt tiszteletre. Igen, de az öt éves törvény örök időkre halad csillagpályáján! És irtsunk ki minden oly törekvést, mely inkább csüng a nemzet életén, mint e törvényen.

Lehetséges volna ez átkos irány győzelme?! Lehetséges volna az, hogy a mit a hazafiak üldözésével, az erőszak vad puszt-

tításaival, a nemzetnek tartós kínzásával sohasem sikerült elérni, most elérhetné a vesztegetés, a jelleme elaljasítása és a csúf ki-
 játszások rendszere? – Ki lehet oly elbizottan vakmerő, hogy
 ilyest komolyan remélni merészkedjék! Nem úgy, mi meg vagyunk
 szentül győződve, hogy hazánk hű fiainak szívében a nemzet ön-
 állóságának hite soha ki nem halhat, hanem fölül áll minden pil-
 lanatnyi előnyön, ép annyira, mint minden balkörülményen. Ha
 egy kormánynak sikerülne is a parlamentet úgy alkotni meg,
 hogy a nemzet léttörekvése semmi viszhangra se találjon benne,
 mi csak azt látnók bizonyítva, hogy hazánk örök missióját a fenn-
 álló alkotmány keretében érvényesíteni lehetetlen vállalkozás. És
 nem kétkedünk, hogy a nemzet azért valódi hivatását nem fogja
 elejteni, kerüljön az bármily áldozatba, és ha a kétségbeesés esz-
 közét kellene is alkalmazni. De ily végletekre akarja-e a kormány
 juttatni az ország sorsának fejlődését. Azért kívánja e pártunkat
 a küzdelem teréről leszorítani, hogy a nemzet létfeltételének ki-
 vívása alkotmányos úton ki legyen zárva a lehetőségek sorából?
 Ám ha a kormány és pártja ily botor örülségben leledzenék
 is, a nemzet jobb részének csak azon meggyőződésre kell jutnia,
 hogy pártunk képezi az egyetlen parlamentáris pártot, mely egye-
 dül nyújt biztosítékot az ország érdekeinek megóvására, alkot-
 mányos úton a rend és béke kockáztatása nélkül. Kérjük
 elvbarátainkat, ne lankaszsa buzgalmaikat perczre se a kormány
 eddig kivívott sikere. Legyen a balsors próbája hősie kietartásuk-
 nak és érvényesítsenek a kormány önkénye ellen minden rendel-
 kezésükre levő törvényes eszközt. Nem azt féltjük, hogy a mint
 ellenfeleink bárgyúsága reméli; az eddigi választások hatása alatt
 le tudnának mondani az ország önállóságának eszméjéről. Ha ez
 lehetne az eset, úgy azon számtalan szerencsétlenség között, mely
 nemzetünk ügyét e múlt századokban érte, rég el kellett volna
 enyészni hírünknek is. De ne veszítsék el bizalmukat az alkotmá-
 nyos küzdelem üdvösségébe, és őrizzék meg rendületlen hitüket
 pártunk programja iránt, mely szigorúan törvényes eszközökkel
 és minden rázkódás nélkül ígérkezik fenntartani az ország állami
 jogteljességét. Eszménk győzhetetlen és a diadalnak kikerülhetle-
 nül be kell következnie. Ne tekintsük tehát a nyert vagy veszett
 kerületek számát; hanem igyekezzünk az ellenzéket továbbra ia
 képesíteni a jövőnek előkészítésére és fogadjuk a bukásokat, mint
 a római senatus, mely csatavert vezérének ünnepélyesen köszönet-
 tet szavazott, hogy a legszomorúbb napokban nem esett két-
 ségbe a haza sorsa fölött.”

Egy másik cikkben:

„Legyőztünk mindnyájan, kik az ellenzék hívei vagyunk Budapesten, s ha e vereség ránk a jelöltekre – nézve csak sajnos, abban az országra nézve nem csekély veszély is rejlik. Engedje meg, hogy becses lapjában e tárgy felett nyilatkoztassam ki egyéni nézeteimet.

Tagadhatlan, hogy sok volt a jogtalanság, mely a választók összeírásánál ellenünk elkövetetett, s szégyenítve látta az egész nemzet, mily embereket választott a jobboldal Pestváros képviselőjére, s aligha örömmel láthatták magok jóra való ellenfeleink is, hogy a fővárosban parochalis notabilitások győztek országos választásoknál. De mindez tagadhatlan is, másrészt aligha valószínű, hogy a történt jogtalanságok, s meglehet, vesztegetések, nemcsak hogy potenciózták, de előidéztek is volna a jobboldal győelmét. Készemről sokkal inkább tulajdonítom ez utóbbi eredményt azon körülménynek, hogy a baloldal jelenlegi politikája többnyire csak tökéletlenül lévén fejtegetve, a közönség nem igen értette azt meg.

Az úgynevezett kiegyezés ellen öt éven át egyesek által történt kifogások elferdítése által a kormánypárti emberek és lapok úgy tüntették fel a baloldalt az ország előtt, mintha ez soha semminemű kiegyezésre sem akart volna kezét nyújtani. Elfelejtették, vagy elfeledték a tény, hogy a baloldal 1867-ben ép úgy kívánta a kiegyezkedés létrejöttét, mint a jobboldal, csak hogy nem akarta ugyanazt, a melyet a jobboldal proponált s az országgyűlés elfogadott, hanem akart mást, és pedig olyant a mely a fejedelem irányában még nagyobb mértékben tanúsított loyális bizalmat, s egyszersmind biztosítani akará hazánk állami jogait.

Ezen kormánypárti fogás hatása volt egyik főtenyező a jobboldal győzelmeire; azt kell tehát lerontani a jövőre s felvilágosítani a népet, hogy mi hívek vagyunk elveinkhez s nem tagadjuk meg ezeket, de felforgatni nem akarunk semmit, hanem akarunk reformálni mindent, törvényes utón, békés eszközökkel, sorjában, idő és alkalom szerint. Hiszen a mint mondják – Deák Ferenczet arra, hogy híres első programját megváltoztassa, nemcsak az, s nem főleg az bírta, hogy nézete szerint 1867-ben az ország számára jobb positiót kivívni nem lehetett, – hanem és főleg azon meggyőződése is, miszerint egy „kis de hatalmas” párt megromlottsága folytán az ország elvesz, ha nemzeti kormány nyal nem bírnak, s a rothadtság még tovább is terjed. Persze Deák Ferencz nem tudta, s nem is sejtette, hogy a nemzeti kormány ótalma alatt épen azon elemek és üzelmek fognak hatalomba jutni, melyek jól kormányzott államok-

ban csak a társadalom cloakjaiban élhetnek, nálunk pedig a ki-egyezés után felszínre jöttek – mint a férgek eső után, – hogy a rájuk sugárzó kegyfényben az ország javát és erkölcsét felfalhas-sák és bemocskolják. A mint akkoriban állott Deák Ferencz, úgy áll jelenleg az egész ellenzék előtt a sürgős és égető feladat, mi-szerint a demoralizáló erkölcstelen és undok elemektől kell meg-tisztítani a nemzet kormányzatát.

Az ellenzéknek feladata a jelen helyzetben ép oly egyszerű, mint tisztán kifejezhető, tudniillik az, hogy a nemzet minden ér-lyét s tekintélyét egyesítvén, a képtelenek kormányát meg-buktassa, s a romlottak pártját felbomlasz-sza. Az új kormány, melyre komolyan lesz majd applicálható a „cabinet of all the talents” elnevezés, s az újra szervezett pártok, melyeknek egyike, legerősbike kiérdemli majd a „partie des honnêtes gens” czímet, ezek képezik majd az eszközöket, a melyek a nemzet regenerációjának munkáját végre fogják hajtani.

De valamint némely szigeteket, mert a kővévált állatok gyű-rűjével vannak környezve, megközelíteni sem lehet, vagy csak a legnagyobb óvatossággal és ügyességgel lehet elérni, úgy a jobb-oldal romlott elemei körül veszik azt, s a józanabb elemeivel tör-ténendő egyetértést nehézzé és veszélyessé teszik. Mert az ilyen rothadt elemek egyrészt azon tulajdonsággal bírnak ugyan, hogy kizsákmányolják a politikai mozzanatok minden fordulatát a nye-részkedésre, de szeretnek egyszersmind a helyzet urai gyanánt önkényeskedni, s monopóliumot üzni a hatalommal és ennek gyű-mölcseivel. Ez így levén, félek ugyan, hogy az ellenzék veresége Buda-Pesten csökkenti azon valószínűséget, miszerint a jobboldal hazafias tagjai emancipálhatják magukat, s kezet nyújtván az ellenzéknek, a kormányt megbuktatják és a romlottakat parály-sálják. (Már pedig ebben összpontosul jelenleg hazánk felvirág-zásának egyedüli reménye.) De mindenestre kötelességnek tar-tom hangoztatni az egész országban mindenütt, hogy nekünk most csak egy elodázhatlan gravamenünk van: a nem-zeti cím alatt bujkáló képtelenekből álló, s rot-hadtakon alapuló osztrák uralom létele.

Ezen alapon egyesülni fog előbb-utóbb s mentül előbb, annál üdvösebben minden párt tisztességes része, s midőn e fu s i o létre jön, ne felejtjük, hogy minden sikerült olvasztásnál a rossz elemek-nek elkülönítve a feneken kell maradniok.”

Az ellenzéki lapok a budai választás után, egy következő nyilatkozatot tettek közzé:

„Nyilatkozat. A budai 2. választó kerület szavazati jegyzőkönyvében nevem 1001. szám alatt mint Házmán Ferencz úrra szavazó fordul elő; én ünnepélyesen kijelentem, hogy Andorffy Károly úrra szavaztam, mit szükség esetén egy a szavazásnál közvetlen mellettem állott jobboldali egyéniség által tanúsíthatok.

Ezen eset kényszerít azon nyilatkozatra, hogy eltekintve minden személyiségektől soha és semmi körülmények közt egy oly párt mellett nem fogok szavazni, a mely a nemzet többsége nevében a politika és óvatosság ürügye alatt a nemzet leghűbb fiai és vértanúi ellen égbekiáltó igazságtalanságot, méltatlanságot és hálátlanságot követett el és folytonosan gyakorol.

Nagy Jenő,

1848/9-ki honvédeztársaság.”

Tehát nem átalították a hitszegés terhe mellett még azon alkalmat is fölhasználni, hogy talán az ellenzék részéről kiküldött bizalmi férfiak figyelmét meglóvva, az ellenzéki jelöltre szavazók közül, a jobboldali szavazók közé írják a szavazókat. – És hány ilyen eset fordulhatott elő.

A legtöbb ember persze restelte megnézni a szavazók névsorát, avagy ha megnézte is, de restelt felszólalni, s az ekképen beirt szavazások lehet, hogy százakra mehettek.

„B á s m e g y e kernyjai választó kerületében június hó 26-án ment végbe a képviselőválasztás, melynek befejezése jogtíprás lón. A nevezett napon 8 órakor reggel a helyszínén mindkét párt teljesen rendben tömörülve egybe, a midőn a rend fenntartása végett a pártok egyetértve, megnevezték bizalmi-férfiakat j megjelent a választóközönség előtt elnök: Szemző István, ki, midőn a polgárokat legszebb jogaiknak gyakorlásában annak méltóságához illő rend- és csendbeni eszközzésére intette volna, egyszersmind személyét állásában pártatlannak nyilvánította; az elnök eme nyilatkozata pártunk egyedüli óhajával találkozáván, az lelkesen megéljenzetett.

Ezután felolvastatott a bizalmi-férfiak névsora, mely szerint a következőkből alakult a szavazatszedő választmány:

Elnök Szemző István, alelnök Doák Szaniszló, jegyző Kunszabó Antal, helyettes jegyző ifjú Berg Jakab; jobbpárt részéről bizalmi-férfiak: Szécsényi Jenő mileticsi plébános és Gál Endre kis-sztapári kincstári gazdatiszt; balpárt részéről Vidakovits Péter

és Kovatsits Károly. Megkezdetvén a szavazás, először szavazott a választási hely, másodsor Nemes-Miletics, mindkét község mint a jobbpárt főereje, a legtávolabbi községek legutoljára; a jegyző-könyvek részint a jegyző és helyettese, részint különbféle jobbpárti egyének által vezetettek, melyeket azonban az illetők, vagy roppant ügytelensége vagy példátlan részrehajlása által pártunk megrövidítésére oly hibásan vezettek, hogy az ellenőrzést, mint alantabb látandjuk legnagyobb erőmegfeszítés dacára sem lehetett sikeresen gyakorolni.

Nem volt elég ez, nem volt elég az sem, hogy a nép közt a jobbpárt részéről az undokságig történt lélekvásárlás folytatott' a melynek bizonyítására több tanúval rendelkezünk, hozzáfogod a jobbpárt, látván, így is bukását, szavazataink erőszakos elvételehez, mert történt, hogy az egyén megjelent jobbpárti jelvényvel, s szavazatát balra adta; ez feltűnván a jobbpártiaknak, háromszor fölkérdetvén az elnök által hova szavaz, többen a jelvényre mutatván, az egyén mégis balra nyilvánult, erre vállat vonva a jelenlevők, beiratott a szavazat balra; egyszerre azonban, miután már nyolczan szavaztak, az illető egyén, egy jobbpárti kortes által behurczoltatva, a választmányhoz nem tartozó kortes által úgy mutattatik be: ezen ember nem akar balra szavazni, hanem jobbra; miután a balpárti bizalmi-férfiak a szavazat megváltoztatását gátolni kívánták, elnök úr azt mondja: „hisz ez egyén öntudatlan, részeg, nem tudhatja, mit szavazott előbb, most jobbra szavaz, tehát jobbra kell írni;” és a bal lajstromból kitörülték és jobbra írták át; az illető egyén csakugyan holt részeg volt. De most azt kérdjük: igazságos ez eljárás a jobbpárt részéről, hogy *nz* öntudatlan részeg embert, ha balra szavaz, részegnek, tettét és szavazatát be nem tudhatónak mondja: ha pedig ugyanazon egyén visszahurczoltatik és jobbra kényszerítetik szavazni, – mert a bevonzoló által mindaddig megragadva tartatott, míg szavazatát meg nem másítja, – akkor jól van? jobbra szavazván, szavazata és cselekménye habár az öntudatlan betudatik.

De még ez sem elég!

Megejtetvén a szavazás az utólag jelentkezők közül legislegutoljára szavazott egy kernyai szavazó Burger Pál, balra, ezután elnök a szavazást befejezettnek nyilvánítja; a jobbpártiak örömrivalgása közt, hogy 7 szóval győztek, megkezdődék a szavazatok összeszámítása, s a jegyzőkönyvi lapok oldalainak összeadása.

Midőn így 2–3 órai munka után a legutolsó lapra jő a választmány, azt veszik észre, hogy Burger Pál, ki balra szavazott az egyik jegyzőkönyvben be van jegyezve balra – a másikban,

csak vezeték neve íratott be és nem jegyeztetett, a harmadikban pedig sehová sem jegyeztetett s abban Burger Pál elő sem fordul.

Most tetőpontra lépett az önkény a jobbpárt elkésztítő s vérfaggyasztó erőszakoskodása, a földön elkövethető igazságtalanság legnagyobbika, a merénylet legvakmerőbb tette.

Mert a szavazatok összeszámítása végpontjánál levén, 5 szavazat addálása volt csak hátra, de ezalatt roppant vita fejlődött ki a válaszmányban, először a jobbpárt Burger Pált szavazatával ki akarta törölni, mondván eddig úgy jártunk el a hibák kiigazításánál, hogy azt tartottuk helyesnek, a hogy két jegyzőkönyv összevág, ez így is volt, ámde a jobbpárt már látta, hogy ezen egyén a kitörülés által jogtalanul megfosztatnék legtöbb polgári jogától és még sem győz, mégis mi győzünk, mert a jobbpártnak 1140 szavazata volt, nekünk 1142; így azt találták legjobbnak-, hogy szavazzon a válaszmány a fölött: jobbra szavazott-e Burger vagy balra? daczára annak is, hogy a vita alatt megjelent Burger Pál s kijelenté, miként ő a balpártra szavazott.

Elnök Szemző István úr a vita kezdetén által adta az elnökséget Deák (kár) Szaniszló helyettes elnöknek, ezen elnök, daczára a balpárti bizalmi férfiak a szavazástétel elleni határozott tiltakozása, ellentmondásának: Szécsényi pap és jobbpárti bizalmi-férfi állását a szelidségben legkevésbé jellemző indulatossággal erőszakolta a szavazás elrendelését, a balpárt folytonos óvás mondása közt Deák Szaniszló helyettes elnök, a szavazatszedő bizottság jobbpárti részével oda szavazott, hogy Bürgert, ki egy jegyzőkönyvben jobbpárti jegyzőkönyvvezetők által balra jegyeztetett, egyben csak vezetékneve van följegyezve, egyben pedig elő se fordul; a balpártról kitöröltessék és jobbpártra írássék által. E szavazás után önkénytelenül csend állott be; a jegyzőkönyvvezetők, sem az elnök tetteleg hozzá sem nyúltak, hanem az esemény nagyszerűsége által beállott síri csendben még a iobbpárt részéről sem történt felhívás, de jellemző sápadt arczczal és reszkető kézzel másítá meg a jegyzőkönyvet Szécsényi Jenő az egek ura! az az isten szolgája, annak és népének ezrei előtt. – A nép elnyomatottságában magasztos volt pártunk viselete eme hallatlan cselekmény súlya alatt, csak ügyünk igazságérzete, hitünk jövő reményei tartották féken pártunkat, hogy a merénylet elkövetőjét a helyszínen el ne tiporja, hogy rögtön számot adjon magaviseletéről, az örök igazság ítélőszéke előtt, hogy miután egy szavazatunk erőszakkal elvéttetett, törvénytelen erőszakossággal készített egyformaságot hozott létre a jobb iránt – minek folytán lett határozva másnap újból szavazni, noha törvényesen győztünk s törvényes képviselőnk van,

elnök Szemző István urnái tiltakozásunkat kijelentettük, és kértük ezt jegyzőkönyvbe vétetni; a szent atya azonban mindent megtagadott, megígérte azonban elnök Szemző úr, hogy a jegyzőkönyvben megemlékszik írásban beadandó óvásunkról, melynek megkészítésére pártunk bizalmi-férfiai elvonultak, mely idő alatt ki lett hirdetve a törvénytelen eredmény, a másnap folytatandó új választás, melynek következménye az lón, hogy törvényesen 1142 szavazattal 1140 szavazat ellenében megválasztott Pilaszanovits József mellé törvénytelenül, másnap kikiáltották Vojnits Barnabást,

Ebből tűnik ki a törvényes képviselő, ki nem nem lehet más, mint Pilaszanovits József, s elvárjuk, ha az országház termeiben létezik még igazság, hogy beadandó óvásunk folytán Vojnits Barnabást, ha ugyan be merészel menni ily módon szerzett credoncionálissal a házba, hogy onnan kiutasítják; s Pilaszanovits József, mint törvényesen megválasztott képviselő részére rendelik kiállítani a megbízást.

Itt fényesen látható, melyik párt sülyeszi alá az erkölesiséget, melyik párt ássa alá a népjog méltóságát, itt látható, melyik párt alkotmányos, és melyik forradalmár. Itt látható, hogy a jobb-párt csak önmagáénak tartja az alkotmányt s miként rémuralommal kormányoz; mindez világos előjele a veszélynek, mely ha – egyszer a nép jogai érzetében annak visszaszerzéséhez fog – bekövetkezend, kik lesznek az ártatlanokért felelősök; s ha ez így fog folytatatni, akkor azt mondjuk inkább jöjjön vissza Bach kormánya, ha idegen törvényekkel kormányoztatunk, így legalább azok értelmében nyertük panaszaink orvoslását, s ez nem fájhatott úgy, mert idegen hatalom tartott rabigában – de annál inkább fáj, ha Lónyay kormánya az ország pénzén és erőszakkal készített affectált majoritás kormánya a magyar törvényekkel csúfolt alkotmányos köpenyben zarnokoskodik.

Éljen Pilaszanovits József törvényesen megválasztott kernyaja választó-kerület balpárti képviselője – 1142 balpárti szavazó.”

Elnöki eljárás.

A hol 600 jobboldali választónak jelöltje, 1200-1500 baloldali választó jelöltjével szemben: mint egyhangúlag kikiáltott képviselő lett megerősítve az elnök által.

A címisorokról Ítéelve lehetetlen megértem e valóban hihetetlen dolgot, amely különben valósággal megtörtént.

A jobboldali választási elnök katonasággal záratta el a baloldaliak előtt a választási helyhez vezető utat, – s így a baloldal nem jelenthetvén be jelöltjét, a jobboldali egyhangúlag lett kikiáltva.

Valóban azt hinné az ember, hogy nem lehet iga?, Ámde olvassuk a tudósítót magát:

Szöreg, június 20,

„Ti kelések a hazának testén,
Mit mondjak felöletek?
Hogyha volnék tűz: kiégetnélek
Égetném rossz véretek.”

Petőfi.

Ha volt idő, midőn nagy költőnk ezen szavai édes hazánk gyermekeit illették, – most valóban időszerűek mert ha megnézzük édes hazánk testét, talán sohasem volt az igazságtalanság, jogtalanság annyi kelése mint most van.

Míg a Bach rendszer alatt voltunk, türelemmel néztük hazánk sebeit, mert hisz azokat ellenséges kezek adták s míg az abszolutizmus kényuralma virágzott, megtaláltuk közérővel az enyhítő szereket, de most midőn alkotmányos korszakot élünk, most midőn saját fiai által alkotmányos törvények szerint kellene kormányoztatnia édes hazánknak, s látjuk, hogy mindennap a jogtalanság új kelései, – sebei mutatkoznak hazánk testén, most valóban feljajdul keblünk, s akaratunk ellen is nagy költőnk ezen szavait kell hallatnunk: „hogyha volnék tűz: kiégetnélek égetném rossz véretek.

Nézzünk szét jun. 19-én az országgyűlési képviselők válás» tása napján Torontál megyében, ha a jogtalanságok-, igazságtalanságok-, pénzzeli megvesztegetések példányképét akarjuk látni, ezen napon láthattuk, ez a nap volt az 1848-iki alkotmányos törvények lábbal tapodása.

Nem szándokom az egész megyébeni választásokat leírni, mert hisz pár hely kivételével mindenütt a jogtalanság és a megvesztegetés győzött, csak is felemlítem az ó-besenyői választást, mert ily választás mellett a horvátországi választásfások, más helyi választásokkal együtt kicsiségek.

Jun. 19-én nyolcz órára volt kitűzve a választás kezdete. Ar egyik követjelölt Rónay János, az utóbbi időkbeni kedves követünk mint balközépi, a másik pedig Balogh János kincstári ügyvéd jobboldali volt.

Rónay János kedvelt követjelöltünket beláthatlan kocsisor mintegy 1200 választó kíséré választási helyére; de a mint Bese-

nyő alá érénk nyolcz óra előtt kiállított csendörök és katonaság állá el utunkat három helyen, utasításuk lévén a választási elnök Taljántól, hogy tánczoltassák körül Besenyőt a baloldali választókkal.

Midőn Besenyőre érénk, alig álla meg követjelöltünk kocsija, választói vállukra vevék és a választási helyre vitték, éltetve szeretett követjelöltüket. De mily nagy lön meglepetésünk, midőn az olnök Talján hallatja elnöki szavát és Balogh János jobboldali követjelöltet kikiáltja egyhangúlag megválasztott országgyűlési képviselőnek akkor, midőn 2-300 balközépi választó szünni nem akaró éljenekkel ajánlja szeretve tisztelt követjelöltjét Rónay Jánost. – Miféle egyhangúság? miféle képviselő, midőn 1200 baloldali választó áll 5-600 jobboldali választó ellen? Az elkeseredés a legnagyobb tetőpontját éré el, a választók köblei undorral teltek e jogtalanság ellen s már készek voltak erőszakhoz nyúlni, hogy ezen jogtalanságot meggátolják; de tisztelt követjelöltünk eljárása – csend szerető tiszta nemes keble, a törvények tisztelete lecsendesíté a mindenre kész volt hullámzó kebleket.

Tisztelt követjelöltünk felhívá a választási elnököt Taljánt, miszerint törvényesen járjon el, s hagyjon fel a jogtalanságok s a törvények visszaélésével; de az elnök nagy bölesen hallata elnöki szavát s kimondá, hogy miután a választási idő nyolcz órára volt kitűzve, más követjelöltet Balogh Jánoson kívül nem tudott, tehát őt mint egyhangúlag megválasztott országgyűlési képviselőt kikiáltotta saját felelősségére, a kinek pedig ez nem tetszik, tessék protestálni.

Éljen Talján elnök! ő más követjelöltet nem tud, hát azt tudta-e, hogy az nap reggel őt órától egész Besenyőn nem hallhattott egyebet, mint Rónay János követjelöltünket éltetni? tudta-e azt? hogy midőn Baloghot akará képviselőnek kihirdetni, a fülébe dörgék Rónay, mint baloldali követjelölt nevét? tudta-e azt, hogy az utcákat három helyen állította el a Rónay választóitól? O mit sem tudott, mit sem hallott. Nem! mert elragadtatva a jogtalanság ördögétől, elvesztve kebléből esküje azon szent szavait, a hol ő a legnagyobb részrehajlatlanságot, törvényességet igére, saját felelősségére feltöré szent esküjét, – ez azután igazságos, – jogos, törvényes, becsületes eljárás.

Nem tudom mily fogalma van Taljánnak a becsületességről; de mi a kik tanultuk, azonban tudjuk is a becsületesség fogalmát, azon meggyőződésre jövének, miszerint Talján nagyon félszeg fogalommal bír a becsületesség iránt.

Nem tudom, tudja-e Talján elnök, miszerint az eskütörő

valamint az egyházi úgy a politikai törvények is elítélik, ha ő nem tudná, tudja meg tehát, miszerint az eskütörés oly egyházi valamint politikai bűntény, miszerint criminalis bűnténynek veszik, s ha valakit ezen bűntényben látunk illő büntetését elvenni, minden jóra való emberi kedély elfordul tőle, s egészen helyesli a bűnös eskütörő elítéltetését.

Na de ne ringassa magát és ne nagyon ereszkedjék le Talján elnök aratott babérjain nyugodni, mert utasítását használni fogjuk, – protestálni fogunk Talján elnök önkénye ellen, s meg fogja látni, miszerint azon választók, a kik szavait ő nem hallá, a kiket ő nem tudott s nem látott, fényes elégtételt fognak adni szeretve tisztelt jelöltüknek, a taljáni jogtalan eljárás ellen akkor, a midőn majd 1200-1500 választó dörgi fülébe, mint választási elnökek: „éljen Rónay János szeretve tisztelt megválasztott követünk.”

Még egyszer ismételjük: Azt hinné az ember, hogy nem lehet igaz. Ezt különben csak az utókor fogja hinni, a jelenkorban élők nagyon jól tudják, hogy mennyire lehetséges.

A jobboldaliak tagadják; – hogy is vallanak be, hiszen erkölcsileg halálos bűnükre maguk mondanák ki az ítéletet; ámde ha tagadja is a közvélemény ítélőszéke előtt, s ha az nem bír is a fenyítő hatalom azon erejével, hogy a tetteges ítéletet is éreztesse, – de elítéli őt bizonyosan. Itt nem fordulhat elő azon eset: hogy a bűnös, bizonylatok hiányában fölmentetik, mert a bizonylat annyira a hány a kerület, – de ha ő milliók tanúbizonyosságával szemben is bír a tagadás merészségével? az csak a bűnökbeni jártasságát, és megrögzöttségét tanúsítja.

Eddig különben csak igazságtalanságokról, csak visszaélésekről szóltunk, a mi ugyan a legpártatlanabb tekintet előtt is, gyalázatnak elég gyalázat – de fel van mentve az erőszaknak vérfoltjaitól mégis. A hol azonban a leírt visszaélések, lélekvásárlások, izgatások, stb. nem használtak, hol a jobboldal látta, hogy követjelöltjük megválasztása mind ezen fegyverek dacára kivihetetlen, – ott aztán megmosta kezeit mint Pilátus, túltette magát az ártatlan véren és nem irtózott a legvégső fegyver használatához is hozzá nyúlani.

Független polgároknak önkénytes, szabad választási jogai!!

Jog igenis, a jog ez! Ámde hol van ez eltemetve a jogtiprások annyi rétegű lánvája alatt, hol lehet látni már csak egy megtartott sorát is azon választási törvénynek, mely 1848-ban szabaddá tette a nemzetet?

1865-től a mai napig oly mélyen lett az a már háromszor kitörő választási vulkán által eltemetve, hogy a ki teljes; valóságában felakarja azokat találni, kutassa mélyen, de nem mint Pompejít a hamu, hanem mint az 1848 diki magyar választási törvényeket, – a g a z s á g alatt.

Hogy tehát csordultig teljen a pohár, s hogy a visszaélések átkos szellemének, s a magyar kormány dicsőségének homlokáról, a mindent betetőző és szentesítő véres korona se hiányozzék, a vágya teljesülésének kivételében senmi határt nem ismerő jobboldal: – hozzányúlt a vérontáshoz is!

Véres választások.

Boda Márton a felső-eöri kerület volt ellenzéki követjelöltje, egyik ellenzéki lapban a következő nyilatkozatot tette közzé:

Kis-Czell, június 23.

Tisztelt szerkesztő úr!

Hogy a nagyérdemű közönség biztos tudomással bírjon azon gázságról, melyet a jobboldali szemtelenség egy leendő miniszter megválasztásának kicsikarása végett a folyó hó 17-én történt követválasztáskor Felső-Eörben elkövetett az „Ellenörnek” engedelméből bátor vagyok a történeteket lehetőleg röviden előadni.

Én mint a felső-eöri kerületnek ezen állásra többi felkért baloldali követjelöltje, a múlt vasárnap érkeztem meg Felső-Eör városába. Választóim megjelenésemnek kimondhatlanul örültek annyival inkább, mivel a jobboldali szemtelen hazudozás, csak-hogy a népet félrevezethesse, azt híresztelte el rólam, hogy el sem megyek a választásra, sőt a követjelöltségtől is visszaléptem, mi-

tarn meg és megnyugtatósomra szolgál az, hogy a nép mindenütt szívesebben fogadott, mint Hollán Ernőt.

Estére kelve visszatértem Felső-Eörbe. Itt az egész választási idő alatt egy becsületes polgárnál voltam szállva. A választás napján híveim nagyszerűen vonultak be a városba három oldalról zene, dobszó és bandérium által kísérve. Hollánnak népeit számlára nézve és ünnepélyes alakjukra nézve hasonlítani sem lehetett az enyimhez. Hollán részén több volt az asszony, leány és gyermek mint a szavazattal bíró polgár. Ezt bármely részrehajlatlan kritikus elismerte. Maguk a kastélyban tanyázó összeíró kortesek is megvoltak lépetve és megszeppentek, látva az örökösen kicsinyelt ellenfélnek imponáló bevonulását. Hihetőleg már ekkor kifőzték, hogy szét veretik népemet. Méltatlan lelküknek sárga-fekete tette már a nép elhelyezésénél is mutatkozott; ugyanis választóimat le akarták szorítani egy szűk utcára, mely tömve van jobboldali lakosokkal hihetőleg azon reményben, hogy így több alkalmuk lesz a lélekvásárlásra.

De végre sok tolongás után kezdődött a szavazás. Délután négy óráig még csak tűrhetően ment minden, bár sem nem igazságosan sem nem törvényesen és mindig csak olyan községekkel szavaztattak a hol a jobboldaliak voltak; azt reménylették ez által elérni, hogy a baloldaliak kifáradnak végre és elmennek haza. Azonban látva, hogy ez bizony nem történik meg, sőt ellenkezőleg, népem nemcsak hogy nem fogy, hanem inkább szaporodik az áhal, hogy sokan a jobboldaliak is áálltak hozzám, mint például a német Szent-Mihályiak, a kik közül 70 ember letépte kalapjáról a Hollán jelvényt, eldobta a Hollán zászlót és áttört a katonaságon és a baloldalhoz csatlakozott. Ezen a jobboldaliak dühbe jöttek és a katonaságon át rögtön elkezdtek kövekkel dobálni a baloldalra; eleinte csak türték népeim ezen gázságot, utóbb azonban látva, hogy senki se csinál rendet és sem katonaság, sem szolgabíró, sem elnökség nem lép közbe, mivel már közülök többen megsebesültek, hogy a zavargókat eltávolítsák ők is dobálni kezdték a jobboldaliakat. Mintha csak egy ily kedvező alkalomra vártak volna Hollán uram tányérnyalói. Ekkor az elnökség, a szolgabíró úr már nem lettek ám közönyösek, hanem a katonaságnak rögtön parancsot adtak, hogy rohammal támadja meg a népet és szórja szét. A katonaság engedelmeskedett és kivont kardokkal lóháton vágatott híveimre, tipratta, szúrta, vágta őket kíméletlenül. Két ember szörnyet halt azonnal és számosan köztük, apró gyermekek, nők, aggok, ifjak súlyosan megsebesültek. Többeket a lovak gázoltak agyon.

A mint a katonaság választóimra rohant a jobboldaliak utána futottak és a katonaságon keresztül is dobálták a baloldaliakat. Irtóztató volt nézni a sok elgázolt és megsebesített vérral borított népet. Ha a kapitány nem becsülete-sebb ember, mint azok, kik a jobboldal élén állottak, akkor ma Felső-Eőr városában százakra menő családok gyászolhatnak kedveseiket.

Nagyrésze választóimnak rögtön haza futott és el sem jött többé, némelyek szállásomra menekültek véres fővel, míg ismét számos családapát a félelem és lelketlen bánásmód tartott vissza a szavazati helyiségtől.

Ily körülmények között írtam a választási elnök Molnárffy Józsefnek, levelemben felkértem jövőre a rendre vigyázni, jövőre a rendet pártatlan igazságszolgáltatással fenntartani. És mi lett jutalmam, az, hogy a választási basa és nem elnök, elég szemtelen volt nyíltan a szavazó polgárság előtt szemtelenségnek nevezni azt, hogy én bátorkodtam az ő fenséges személyiségét arra kérni, hogy tartsa fenn jobban a rendet; és még aprehendálni látszott azért is, hogy „hisz én magamat nála be sem mutattam, mint követjelölt és ő engem még nem is ismer.” Igazat megvallva mikor ezt meghallottam keserúségem közben nem bírtam visszatartani magamat a nevetéstől.

Később látva, hogy a jobboldal még a fenntebbi szomorú öldöklés után sem tér eszére, bizalmi férfaik által óvást jelentve be és kérve a választás felfüggesztését, embereim egyenkint hagyták el a termet és a vérral borított tért. Míg ők tág lelkiismeretük érzetében mintha mi sem történt volna tovább folytatták a szavazatszedést. Mint ez a jegyzőkönyvekből kitűnik sok szavazatot, mely reám adatott onnét kitörültek és Hollánra írtuk át.

És mivel győzelmüket sem az által, hogy először minden jobboldali községet leszavaztattak, sem az említett vérengzés által nem hitték biztosítottnak mivel választóim nagy része még a szétveretés után is visszatért, azért ekkor meg a midőn végre a baloldali községekre került a szavazásban a sor, midőn a község megjelent a teremben, az elnök megkérdezte kik jobboldaliak, a jobboldaliakat szavazni engedte, a baloldaliakat pedig kiküldötte a teremből. Az ezen eljárás ugyanazon egy községen ismételtetett 2-szor, 3-szor is. Így történt ez Alho, Rödon, Bükkösd községekkel és több másokkal. Alhóban van összesen 174 beírott és igazolt választó, ebből kettő jobboldali a többi mind baloldali, a kettőt midőn Alhóra került a sor, az elnök leszavaztatta, a százhetvenkettőt pedig kiküldötte a teremből... Rödonben van 99 igazolt

választó, ebből 4-6 jobboldali szavazhatott, a többi mivel baloldaliak voltak kiküldötte, Rödönt háromszor hívták be és háromszor küldöttek ki. A szó teljes értelmében bolonddá tették a népet és zaklatásukkal ki akarták fárasztani, a mi végre meg is történt.

Midőn pedig végre ezen hitványságok miatt bizalmi férfiaink a termet óvás mellett elhagyták, helyettük az elnök másokat nevezett ki pártunkból, a kik azonban ezen oktroyált tisztséget nem fogadták el, és így kénytelenek voltak egyedül tovább folytatni működésüket, és ők össze is szedték Hollán számára még azokat a szavazatokat is, a melyek az én választóimtól reám adtak. És szavaztattak apja helyett még 14 éves gyerekekkel is.

Az alatt míg a szavazás folyt, még a vérengzés előtt, jobboldali kortesek ezek között különösen a felső-öri bíró töltött pisztolyokkal jártak választóim között és így rémítették a népet és ingerelték.

Több baloldali polgárt kardjával utasított ki az elnök a teremből, míg másokat anélkül, hogy hibáztak volna, erővel akart kidobatni, ha szépen nem távoznak.

Hollán jelvényeit maga osztogatta az elnök és a helyszínén saját zsebjéből szedte ki és nem szégyenelte Hollán mellett korteskedni nyíltan.

És koronájául ezen gyönyörű választásnak az egész szavazási idő alatt a szavazatszedő asztal tele volt rakva borral, peccenyével és boros palaczkokkal. És Bachus emberei igazi Bachanáliákat rendeztek, még csakis a kéjhölgyek hiányoztak ezen gyönyörű társaságból.

És kérem szépen az ekkép kierőszakolt és aljas utakon törvénytelenül kicsikart nyereségről azt táviratozta Hollán Ernő Zarkó Sándor urnák Kőszegre: „Fényes diadald arattunk! köszönet nagyságodnak nagyrabecsült közreműködéséért.” Hanem hát még ahhoz is gyomor kell ám a mely az ily választásról elmondani bátor legyen, hogy fényes diadalt aratott. Adja Isten, hogy soha se legyen fényesebb diadala. Akkor a méltóságos urnák alig fog díszére válni a bizalom-nyilvánulás, melyet polgártársai vérén vásárol és jogtiprás árán vesz meg. Hanem hát a méltóságos úrnak a leendő miniszternek, szégyen lett volna megbukni egy kezdő fiatal ember ellenében, a ki mindössze is egy éve, hogy az életbe kilépett és tiszta névvel képes oly pártot alkotni egy Hollán Ernő ellen, a mely őt megbuktatta volna, ha katonasággal szét nem veretik.

A választás ellen a központi választmányhoz is írásbeli óvást adtunk be; az országgyűléshez pedig petititót fogunk beadni.

Ki egyébiránt maradok szerkesztő urnák őszinte tisztelő honfitársa.

Simoni (Gömörm.), június 24.

Fájdalmas érzések között írom e sorokat, melyek szintén szomorú világitást vetnek a jobboldal pokoli machinatióira. Gömörmege központi bizottmánya a képviselők választását e hó 24-re tűzte ki.

Mint választó polgár én is megjelentem a választó-kerület székhelyén Rimaszécsen; tehát mint szemtanú értesítem a t. szerkesztő urat az ottan történekről.

Előre bocsátva azt, hogy kerületünkben az ellenzék fejei, vezérei a legnagyobb hidegséget, mondhatni csaknem közönyösséget tanúsítanak a választási mozgalmak iránt, az ellenzék mégis egy nagy, igen tekintélyes párttá vergődött fel. – Úgy, hogy bizton mondható az, hogyha csak egy kevés erély fejtetett volna is ki az illető pártvezérek által, kerületünkben az ellenzék elvei diadalmaskodandanak – s lehet, hogy akkor a megtörtént véres dráma sem következett volna be.

De átmegeyek a tárgyra.

A kitűzött választási nap reggelén a pártok mindenfelől gyülekezvén, a jobbpárt a város felső részén vett magának állást, az ellenzéknek a választás helyiségére a jobbpárt előtt kellett elvonulnia, hacsak nem akart oldalt, kerülő utakon jutni be a város túlsó részére, mely az ellenzék számára állomási helyül vala felhagyva. Hogy a két párt között az elvonulási ponton valami összezörrenés ne történhessék, ennek megakadályozásául a járási csendbiztos 5 vagy 6 legényével foglalt állást. Bent pedig a város közepén fekvő vendéglő előtt – hol a szavazási hely vala kijelölve – vagy 8 főnyi gyalog katonaság volt látható.

Megérkezvén a megyei központi bizottmány által a választás végrehajtásával megbízott elnök Cs. K., rimaszombathi h. ügyvéd és nemsokára kezdetét vette a választás is.

Választási elnökür ajánló beszédében, de a mely tapintatlan volt annyiban miszerint kitetszett abból az, hogy itt az ellenzék figyelembe se vétessék, egyhangúlag szeretne volna megválasztatni a jobboldal képviselő-jelöltjét ott, hol az ellenzék már az első alakuló gyűlésen csaknem 1100 egyént volt képes kimutatni; mondom, ez tapintatlanság volt, de a visszatetszést hallató szavakra aztán felhívá elnök a jelenvoltakat a jelöltek megnevezeted

Az ellenzék Sárközy Gyula;

A jobboldal Szakáll Antal nevét hangoztatá jelöltekül.

Miután ezek megtörténtek – mint mondják – választási

elnök úr egy beszédet – reszkirozott – tartott még a tömeg előtt, melynek értelme szintén az volt, mi az élöbben tartottnak, hogy az ellenzék adja be derekát, Sz. A. egyhangúlag választassák meg, mit az ellenzék – igaz – kissé ingerülten utasított vissza.

Ezek után megkezdetett a szavazás.

És most csak arra kérlek, szikes olvasó, hogy a mit olvasni fogsz, azt hidd el egy betűig, mert az szomorú, hogy úgy van, de igaz.

Csak azért, hogy a választás helyiségéhez bemenő ajtó mindkét párt által egyformán megközelíthető legyen, s a baloldal kissé pár lépéssel előbb akart terjeszkedni – sa nélkül, hogy e közben a tettegességnek csak legkisebb nyomát lehetett volna is felfedezni – mert az csak nem volt ok a borzasztó drámára, hogy néhány apró kövecskét, melyet valamely pajzán helybeli gyermek dobott talán a gyűlölt jobboldalra – mondom ez nem volt, nem lehetett ok arra, hogy amint közelebb állók mondják, a jobboldali képviselőjelölt vejének V. J. úrnak joga lett volna, mint nem is illetékes egyénnek, elbizott göggel saját felelősségére a vezénylő hadnagygyal sortüzet parancsoltatni az ártatlan baloldali választókra.

És ez megtörtént.

Először három puskacsó villan fel, három baloldali ember élete alszik el rögtön örökre, erre a nép futásnak eredt. Az ember már csak azt várta volna, hogy három élet elég ijesztésnek, elég példának a jó rend érdekében? Oh nem volt elég! És ez már aztán a megbocsáthatlan hiba, ez már az égbekiáltó istentelenség, szívtelenség, lelketlenség, hogy még a futó tömeg után is sortűz vezényeltetett. A bekövetkezett látvány szívrendítő volt, saját szemeimmel láttam 8, írva nyolcz halottat, de hihető, hogy ez több – a sebesültek számát hirtelen meg sem tudtam számolni, ez is lehet 20 vagy 25.

Megtörténik igen sokszor, hogy a képviselőválasztások véres jelenetek színhelyei szoktak lenni, ha így van, arra aztán mindig is szoktak találni kielégítő okokat, de uraim, oly esethez hasonlót nehezen mutathat fel még a képviselőválasztások története, hogy akkor és oly körülmények között, a midőn még a komoly rendretasítás is csak kihívás lett volna, fegyverrel ontassék a védtelen polgárok élete.

Ez uraim borzasztóság!!

Adom a tényt úgy, a hogy történt, ítéljen a nagy közönség.

Végül megjegyzem, hogy e véres jelenet után, a párt óvást téve a választás ellen, attól vissza is húzódott, sőt mondhatom, szétfutott. A jobboldal folytatta szavazását.

Ámde elég ebből ennyi! Hozhatnánk föl még több ily véres esetet, de ne bántsuk. A cél, a vér, mindenütt egy volt. A cél: hullákra rakni bár a kormányzás új három évének épületét, – de megrakni; a vér: – magyar!

A mohácsi vérontás bátorságot adott a folytatásra. Mintha csak tervszerűleg, mintha csak felsőbb parancs következtében teljesített volna.

Az az első lövés az volt a jelszó. Utána következett a többi. A független polgárok szabad választási jogának megóvására: a vérben való pocskolással.

A megfélemlítésnek, az ellenzéki választóknak a választástól való elrémítési terve, borzasztó kivitelben.

Ne merjenek a választásra eljönni. Ha mindenütt ellenzéki hal meg, csak észreveszik magukat egyszer.

És mindenütt ellenzéki halt meg, a jobboldalnak egy hajszála sem esett ki. A hatalom a jobboldali leitatott állatiasságnak szolgálatába adta magát. A gyilkosság kezdeményezése a részegség öntudatlan dühének volt átadatva, hanem a folytatást maga a számító józanság végezte.

Valaki felszámította a választások alatt agyonverték, agyonzúztak és lövettek számát, – jó csomó volt, – de baloldalt nem talált közte. A hatalom és katonaság fegyvere legalább kíméletet tanúsította jobboldali részegség iránt, azt büntette ő is akit kellett, a józanságot. Hiszen részeg emberek elől a g o l y ó is kitér.

Hát Khinában, Szamarkandban, vagy a Tahiti szigeten, ott foly még csak a gyilkolás egy kissé különb módon. Aki ott az uralkodó hatalom ellen kukkanni mer, annak leütik a fejét s rászurják a király kerítésének karórácsára.

Hiszen nálunk csupa boldogság van. Az ember szabadon kimutathatja fogafehérért a hatalom ellen, sőt képviselőt is szabad neki választania, a ki őt védelmezze, – csupán csak akkor lövik meg, mikor választani akar. –

Szamarkandban nem várják még be ezt se. Aztán ott nem is lövik, hanem fejezik, – és még csak nem is alkotmányos úton.

Ez a mi életünk csupa gyönyörűség!

Sa mi legkedvesebb, sok embert oly szépséges bolond állapotban tart ez a dolog, miként elhiszi, hogy csakugyan ő választott. Egy krajczárjába se kerül ez a mulatság, sőt még neki adnak olyan egy hatost, melyből tíz jut vissza annak, a ki adja.

Különbben mióta civilizálódunk, a marhát se kell szelindekkel fogatni, olyan szépen elmegy a vágóhidra, mintha csak tudná: hogy ha nem menne, hát vinnék; különben az a humanus gondolat is vezetheti hogy: sok éhes ember jól fog lakni az ő húsából.

Az ellenzék különben igen könnyen megtanulhatta a szabadakarat nyilvánulásának ábéczejét, melynek minden betűje úgy néz ki, mint a szurony, s a kiejtés minden hangja ez: durr!

És a szabadakaratból megválasztott atyai kormány kegyeskedik választóinak jóakarátát elismerni azáltal, hogy haragjától egy cseppet sem tart, sőt rakja hátára a terhet, és gazdálkodik vagyonában egész kegyes leereszkedéssel.

Csakhogy a ki eztet látja, hát annak felundorodik a bélé. Épen a részrehajlatlan bíráló az, ki hánytatót vesz be tekintetével, ha a dolgok ezen folyását nézi.

A szabadválasztás eszközei: Törvény taposás, maga a hivatalnok mutatja az utat, hogy kell a törvényt elgázolni? Hivatalos üldöztetése az ellenzéki polgároknak megfélemlítése. Itatása! Megvesztegetése. Isten haragjával való fenyegetése; – aztán szabad gyilkoltatása!!! Pfuj!!!

Hogy kell itt a részrehajlatlan bírónak ítélni? Vassal!

Kifakadásunk nem pártszenvédély, hanem az igazságnak megvesztegethetlen értelme, mely hangot ad, mint a Memnon szobra.

Ha lesz történetíró, ki ezen aljas munkák részletes leírásával foglalkozva, – megindulás nélkül fogja kimon-

dani ítéletét, – az nem történetírónak, – hanem – kecske-békának született.

Nem először, s talán nem is utoljára mondjuk, hogy sorok írója a leírt választásoknál nem volt személyesen jelen, s hogy azon tudósításokat, még eddig legalább hírlapok útján szedte össze, noha alább magántudósítások is lesznek olvashatók.

Ámde mi lehet hitelesebb a hírlaptudósításnál. Hiszen az igaztalan dolgokat másnap már meg lehet czáfolni, a minthogy a jobboldali lapok igyekeztek is, – de minden czáfolatok és csúrészsavarásokból csak az tűnt ki: – hogy másképp mondatott ugyan el, de a főtény ugyanaz maradt.

Hiszen azon leírásokat szemtanuk küldték be, s vájjon ki írhat hitelesebben, mint egy szemtanú? – Részrehajlóan írhat? De hát az, a ki nem volt szemtanú, az nem írhat részrehajlóan? Avagy csak az nem részrehajló, a mit a jobboldali lap tudósítója ír?

Már hiszen bocsánat, de mint ki a jelenkorban élek, tapasztalás után mondhatom: hogy amelyik párt közlőnyei ily dolgokban csak ritkán mondanak igazat, de mindent elferdítve, hamisítva adnak, – azok a jobboldal közlőnyei, és politikájoknak épen úgy jellemzője az alattamosság, mint maguknak. Míg a baloldal nyílt és őszinte.

— És ez az, a mi sokakat ezen az oldalon tart, semmi más:

— az igazság! A nyílt jellemű embernek ez a pártja.

Különben miért ferdítenének a baloldali lapok? Hiszen a pusztá leírásra oly óriási halmaz tárgy van előttük, hogy kitalálni bizony nem kell hozzá semmit, sőt vesztené a ferdítés által.

Különben még egyszer mondom, hogy a hírlapi tudósításnál, ha szemtanú írja azt, hitelesebb semmi se lehet; még a jobboldali tudósítónak is hitelesebb tudósítása, mint lelkiismerete, mert a mely tudósítót hazugságon kapnak, annak hitele megszűnt, s azután bizonyosan nem fogja idézni egy jelenkori történetíró soha. Avagy nem használná-e föl a történetíró, ha például századokkal előbb megjelent hírlapot fedezne föl, mely ama korban történ-

tekről tenne tanúságot? – S vájjon miért ne használja föl az, a ki maga is tudja és tapasztalta, hogy azon hírlapok valóságokat írnak.

Előszómban megígértem, hogy részrehajlatlan bíró leendek, – de vájjon megtartottam volna szavamat, ha nem mindent úgy írtam volna le, a mint azt legmélyebb meggyőződésem sugallta? Ha én azt látom, hogy a jobboldal hazudik, hát mégis az ő elbeszélése után induljak? Ha azt látom, hogy a jobboldal a fehéret feketének mondja, tehát én is engedjek valamit a fehér színéből, és akkor leszek igazságos?

Már hiszen engedelmet kérek, de azt tartom részrehajlatlanságnak, ha minden tekintetben a tiszta igazságot mondom ki, s ha azt kellene kimondanom, hogy a baloldalt nem a hazafiság, hanem az önérdék vezényli, épen úgy kimondanám, mint a hogy ezer, szemem előtt történő, tehát megczáfolhatlan adat után a jobboldalra kimondom, és pedig nem úgy, mint első kötetemben, t. i. mikor még adatokra nem hivatkozhattam, – de most már, az elmondottakra utalva, – tehát határozottan!

Az arisztokracia, hogy önérdékét az ország érdekének fölébe helyezhesse, szövetséget kötött a magyar nemzet kipróbált ellenségével, az osztrák kormánylyal, ez által lehetlenné téve, hogy a nemzet a hazában lakó természetes szövetségeseikkel, a velünk egy kenyéren, egy vízén táplálkozó, s így velünk egy érdekekkel bíró nemzetiségekkel kibéküljön, melyek folytonos elégedetlensége alkalmat nyújt a pánszláv izgatásokra, s arra, hogy az orosz czár ez alkalmat felhasználva, birodalmának bővítését, s a szláv ajkú nemzetiségek egyesítését megkísértse,

Adja Isten, hogy ne mondottunk légyen igazat!

Hanem azt ismétljük: hogy e harc a nemzet harcza a papsággal, az arisztokratával, s annak lekenyerezett mamelukjaival szemközt.

A bodaiki kerület választásának története.

Ebben a kerületben sorok írója volt a képviselőjelölt, s így ha megengedik neki azon hitet, hogy azt, a mi ott szeme előtt történt, csakugyan látta, tehát bátorságot vesz magának, hogy azt a mit látott, tapasztalt, azt le is írja.

A „Gyors-Posta” politikai napilap főmunkatársa voltam, midőn a vaáli kerületből három egyén, u. m. a dobozi bíró, a dobozi jegyző, és egy tabajdi közbirtokos, (földműves) Renkecz András fölkeresett, s fölkért, hogy a vaáli járás képviselőjelöltségét fogadnám el.

Elmondták, hogy a vaáli kerület különben általuk is igen tisztelt, volt képviselője, Salamon Lajos úr, a kerület többségének bizalmát elvesztette, mert a kerületben a három év alatt alig jelent meg, sem a kerület ügyével nem gondolt, de máskülönbén balközépi, a kerület többsége pedig 48-as. Nehogy azonban a jobboldal malmára öröljenek, kikötik, hogy azon esetben, ha t. i. én kisebbségben lennék, a Salamon Lajos úr javára, kit a balközép szintén fölléptet, lépjek vissza, valamint, hogy Salamon Lajos úrról is föltételezik ez eljárást.

A képviselőjelöltséget elfogadtam tehát ezen feltételek alatt, a kerületben meg is jelentem, és tapasztaltam, hogy a kerület összes ellenzéki intelligenciája, s a szavukra hajtó választók zöme, forrón ragaszkodik Salamon Lajos úrhoz, s hogy a kik más képviselőt kívánnának, lelkes hazafiak ugyan, de mint ellenzékiek, nagy kisebbségben vannak az ellenzék másik árnyalata mellett, — tehát visszaléptem.

Ugyan ezen napok alatt kerestek föl a bodaiki kerületből is, névszerint: Badicz Gyula kis-keszi ref. lelkész, Szily György János moóri közbirtokos és Töttös József szabadbottyáni közbirtokos. Eléadták, hogy kerületükben az ellenzék igen tekintélyes számmal bír és hogy igen szeretnék, ha a jelöltséget elfogadnám. Az esetben számos aláírással ellátott meghívót küldenének.

A meghívást megtiszteltetésnek véve, elfogadtam. És most kezdődik a mozgalom:

Választóim kijelentették, hogy egyáltalán nem lesz szükség semmi kiadásra, de ha zászlókat adok, miután az ellenzéki választókat csakis a földművelő nép képviseli, – elfogadják, s szeretni fogják, ha a zászlók minél szebbek lesznek, mert azok a választók büszkeségei szoktak lenni.

Mintegy száz darab kisebb nagyobb zászlót csináltattam, ez volt minden kiadásom.

Első megjelenésem Moorra volt kitűzve, és pedig azon szempontból, mert Moor körülbelül 800 szavazóval bíró sváb város, tehát ennek megnyerhetése volt a főfeladat. A kitűzött nap vasárnap volt. De épen vasárnapra oly elkerülhetlen dolgom akadt, hogy nem mehettem, s így még szombaton táviratoztam Szily György Jánosnak, ki egyik idő intéző volt hogy: a fogadtatást halászszak jövő csütörtökre a midőn is ünnep lesz. A távirat azonban csak másnap érkezvén meg (!) a fogadtatásra összegyűlt számos szekér, lovas, és gyalogember. En persze nem érkeztem meg.

Mit csinál ekkor a moori jobbpárt vezér-tanácsa, fő-fő központi kortes bizottmánya Szögyényi László ellenjelöltnek, s egyszersmind Fehérmegye főispánja fiának, – lévén a kerület is Fehérmegyében?

A jobboldali kortesbizottmány tehát a lovagiasságnak még csak külszín ét is félre téve, (hogy t. i. vannak elkerülhetlen fontos családi dolgok), rögtön kaparít egy igen-igen maliciosus felhívást a néphez (sajnálom, hogy meg nem őriztem), melyben kisüti, hogy az eddig ismert családok egyik legnagyobbika Tóvölgyi Titusz, a ki a dolgot immár

előre is csalással kezdi, mert lám megígérte, hogy megjelent, és nem jelent meg, hanem igenis a népet rettenetesen felültette. (Mintha nekem persze érdekekben állt volna az, hogy választóimat a választási készülődésekkor, tehát quasi elriasztás tekintetéből, – fölültessem.) „Íme tehát nép, egy ilyen vallástalan feltolakodó csalóval ne tarts, sőt míg csak be se bocsásd városodba, hanem mutass neki utat.” – Ezen fölhívás alá, mely formális lázítás, sőt tettelegességre való ingerlés volt, – alá volt írva a városnak, – ha nem csalódom – egész előljárosága. A következő nevekre emlékszem még: Kász József bíró, Turner Mihály, Körösi Elek ügyvéd, Vekerle Sándor urasági tiszt és Bodér József jegyző.

Sőt hogy a „népcsaló” föllépését lehetetlenné tegyék ezen urai az igazságnak, azt a hírt terjesztették ott, hogy: azért nem érkeztem meg, mert Székes-Fehérváron a pandúrok a vasúti indóháznál valami csúnya eset miatt elfogtak.

Hogy ezen hír valóságáról meggyőződjenek, a fölizgattott választók rögtön küldöttséget indítottak hozzám Pestre, névszerint Szily György Jánost és Juhász József csurgói lakost, kik éjjel érkezvén meg, engem már az ágyban találtak, és aztán elbeszélték küldetésük okát.

Ezt hallani persze hogy nagyon furcsa volt nekem, s röviden nem mondhattam mást, mint azt: hogy akik ezt hírsztelték, azok gazemberek. – És ezt mondom most is.

A következő csütörtökre azonban a kerület ellenzék választói szekereken, lovakon és gyalog ismét begyültek Moórra.

A mint a kerület első vasúti állomásához értem (Moha), az állomásnál több választó várakozott, és nevet kiabálta. Kinéztem a kocsi ablakán, s mondtam, hogy a kit keresnek, az én vagyok. Üdvözöltek és kijelenték, miként csakis annyit akarnak tudni: vájjon nem fogtak-e el megint Fehérváron? – Csak menjen tehát azúr Moórra, itt a helység úgyis egy szálíg baloldali, akár meglátogat az úr bennünket akár nem.

A vonat aztán megindult és vitt Moórra.

Az állomástól nem messze kitekintettem az ablakon, s láttam amint a városba vezető, körülbelül ezer lépés hosszú országút el volt borítva fellobogózott kocsikkal, s mint játszik a lobogók nemzetiszínével a nyugati szellő, s az úszkáló felhőcsapatok közül ki-kitekintve, hogy világítja meg azokat szakaszonként itt-ott leömlő sugarainak fényével a nap.

A mozdony füttyült és a vonat megállt.

Az állomásnál mintegy húsz harmincz lobogós lovas, és számos ember harsány éljenkiáltása zúgott föl, s a mint kiléptem a kocsiból, a vezetők által fölsimertette, azok felém siettek, s felém nyúlt, egyszerre száz és száz a becsületes munka által érdessé vált kéz, hogy azzal, kit ő, a munkás hazája és saját jóléte védőjeül az országházba képviselője gyanánt küldeni akar, kezét szoríthasson.

Szívesen, valóban szívesen, szeretettel fogtam meg azon kezeket, melyeket bizonyára nem a kétszínűség, hízélgés, vagy kegyhahátság vezetett hozzám szegény emberhez, hanem egyedül és tisztán a szeretet, és azon bizalom, hogy én nekik barátjuk vagyok. És hogy az voltam, hogy az leszek mindig, azt én mondhatom, mert én érzem.

Állt ott az állomásnál néhány kocsi is, melyek egyikét az én számomra ajánlták föl. A kocsin széna ülés volt, és előtte gyönyörű két, a benső tűztől már hová lenni nem tudó pej csikó, egy derék lelkes svábnak, Unger Jakabnak saját nevelése.

A gazda maga volt a kocsis. Nem jól beszélt magyarul, de azért magyarul üdvözölt, s én forró kézzszorítással viszonoztam az üdvözetet.

Aztán harsány éljenkiáltások közt megindultunk. Mellettem Pap Mihály moóri állatorvos foglalt helyet, előtttem Szily György foglalt a kocsiban állást, folytonosan integetvén az országúton álló szekerek felé, hogy helyet csináljanak, aminthogy csináltak is.

A szekérsorhoz érve aztán valóban harsogott az éljen és hullámzott a lég, a száz és száz benne kóválygó kalaptól,

melyekről hosszá szalagok lebegtek halkán pattogatva szárnyaikat, míg a kibontott zászlók hosszá sorának susogó üdvözlését majdnem hallani lehetett, és talán lehetett volna is, ha nem verdesi szárnyaival az eget a folytonos éljenkiáltásba törő lelkesedés.

Olyan furcsán hallt vissza a magasból fejemre az a roppant „éljen”-ből álló hangoszlop, mintha valóban érezném a súlyt már is, melyet az önzetlen szeretetnek s önkénytelen bizalomnak nyilatkozata, egy képviselőjelöltnek is vállára rak.

Így vonultunk be a városba. A magyarok minden oldalról éljeneztek, de az éljenzők közt igen kevés svábot láttam. Azok többnyire közönyösen néztek, olyan nem nekik való dolognak tartván ezt az egész mozgalmat.

Moór főterén, mely igen nagy, számosan vártak reánk a lakosok közül, nők és férfiak egyaránt, amely utcán átvonultunk, a zsidók köszöntettek minden oldalról, de azért mindnyájan ellenem szavaztak. Sértve találták magukat röpiratom által, pedig én az ellenzéki zsidót bizony csak dicsértem. Volt azonban valami kapaszkodni valójuk, hogy t. i. miért nem szavaztak rám. Azért, mert sem a főispán fia nem voltam, se nem fizettem.

A főtéren megálltunk, a fogadtatásomra érkezett szekerek, és a lakosság körül „fogott. A magyarok harsányan éljeneztek. Láttam amint az intelligens osztály, köztük négy öt mágnás (minőkkel a kerület bővelkedik), ajkukon gúnymosolylyal közeledtek, s velem szemközt, hogy talán jelenlétük által zavarjanak, állást foglaltak.

Néhány szót mondtam németül, de mert jobban esett a magyar, tehát csakhamar magyarra fordítám, és beszéltem, mintegy két óra hosszáig. (Meg kell itt említenem, hogy az előljáráóság, a mi a rendfenntartást illette, semmi kívánni valót nem hagyott maga után.) Az idő esős volt, s én szavaimat befejezni igyekeztem, noha, a kétórás folytonos esőzés alatt alig távozott egypár ember, s olykor kitérő (szokásos) éljeneiket kivéve, oly néma figyelemmel hallgattak, mintha szobrok lettek volna. Az előljáráóság

persze, hogy kijelentette: miként azt, ki a szónokot zavarni merészi, azonnal elfogatja.

Azt hiszem különben, hogy az előjáróság akár rendszereiéből akár taktikából tette amit tett, pompásan tette. Amit a lázító röpirattal vétezett, azt a rend ezen példás fenntartása által helyrehozta; ám de az is igaz ám, miként épen ez a rend okozta, hogy a moóriak véleményét illetőleg nem tudhattam magamat tájékozni. Beszédem ellen nem emelkedett egy hang sem, csakis éljenzést hallottam, ámde annyi volt ott a másközségi magyarság, miként lehetetlen volt tudnom, éljeneznek-e vajjon a moóriak is?

Amint beszédemet végzem a Pap Mihály állatorvos vendégszerető házához vonultunk, s mondhatom roppant kísérettel. Száz és ezerre menő csoport jött mellettünk a széles utcán, ámde máig sem tudom, hogy lelkesedésből-e, vagy kíváncsiságból? csak annyit tudok, hogy a tisztviselői osztályt kivéve, Moórnak összes magyar lakossága, reám szavazott. Ámde a magyar lakosság a kíséretnek egy ötödét sem képezheté.

A Papp Mihály házánál álltunk meg, ott álltak meg a kocsik is. A lovak kifogattak, s az emberek részint kocsikon, részint vendéglőkben ették és itták a magukét.

Pap Mihály és lelkes neje pedig minket; – engemet s a főbb vezetőket traktáltak meg sokféle étel-itallal, s kifejezhetlen lelkesedéssel. Nem voltak vagyonos emberek, s ez a lakoma bizonyosan megerőltetésükbe került, de ha talán meg akartam volna költségüket téríteni, a legmélyebben sértve érezték volna magukat. – Arczukról láttam, hogy szívükből adják, s az ilyen adást, csakis szívvel lehet viszonzni.

Megköszömvén aztán a házigazda feledhetlen szíveséget, és a tűzről pattant háziasszony fáradhatlan készségét, innen néhány szekér kíséretében a nem meszsze eső Ondód sváb községbe mentünk, hol kitörő lelkesedéssel fogadtak, amint hogy kevés kivétellel reám is szavazott az egész Ondód. Sváb község, de lelkes.

Innen mentünk Csák-Berénybe, a gróf Lamberg szék-

helyére. Ez a község 1869-ben egészen jobboldali volt. Némi tartózkodással mentünk tehát, s már messziről láttuk, hogy a falun kívül vár bennünket a lakosság nagy része. Azért-e, hogy megverjen? – vagy tisztelni akar?

Ez utóbbit akarta, mert alig értünk a falu szélére, midőn egetverő harsány éljenkiáltás tört ki a lakosság ajkairól, és meglepően nagy volt a lelkesedés.

Itt azonban, ha a lakosság oly részeg lett volna, mint az a három, talán felbérelt szabadságos katona és a Lamberg zsidó haszonbérleje volt, vagy a minőnek tetette magát, – hát az említettekől alig maradt volna szétéptelenül csak egy is.

Ezt a négy embert bírta itt megfogni a Lamberg gazdatiszti serege, s midőn beszélni akartam, jobboldali lobogóval, folytonos ordítózás közt, pandúr fedezettel mindig ott garázdálkodott az ellenzéki tömeg közt. Láttam tehát, hogy ez kicsinált kötekedés, és hogy a pandúrokba bízva verekedést akarnak előidézni, – a különben elbújt bírót hívatám elő, s őt a rend fenn-nemtartásáért megróván, s a talán bekövetkezhető eseményekért felelőssé tevén, – a népet higgadságra szólítám föl, s a levegőt megrázó éljenkiáltások közt, kíséretemmel együtt távoztam.

Íme, itt valódiulag verekedést akartak előidézni. Négy leitatott jobboldali az egész községgel szemben, – de pandúrok által támogatva, – s csakis bajjal kerülhettük ki a vért.

Innen Bodaikra mentünk késő este, 8 óra után érve be, a négy óra óta folytonosan várakozó lakosság közé.

A városháza előtt álltunk meg, melynek tornácza alól a báró Miske gazdatiszti jeinek s más hivatalnok-népségnek felpénzelt gúnykaczaja hangzott elő, melyet Bodaik ellenzéki lakossága meghallván, bősziült felkiáltásokkal nyomult a pénzért nevető tiszturak felé, kik aztán ingyen is elhallgattak, midőn azonban beszédemet megkezdtem volna, ismét zajongni kezdtek. Tartván pedig az igen könnyen kitorhetható veszedelemtől, (hol száz ellenzéki esett volna egy jobboldalira), itt is a bírót hívatam elő, s szemére

vetvén a rendcsinálás körüli hanyagságát, szükségesnek láttam megmagyarázni, hogy: bár nem vagyok a megye főispánjának fia, de egyik jelöltje vagyok a kerületnek, s épeu oly joggal állok meg a városház ezen tornácza előtt, mint a főispán fia, Szögyényi László, a ki mint a kerület másik jelöltje egy hajszállal sem bír kevesebb, ámde több joggal sem, mint én.

A bíró aztán mentetgetni kezdé magát, s akarva nem akarva kinyögte: hogy csendet követel. Beszédemet aztán el is mondtam.

Innen a Vida János bodaiki kisebb birtokos vendég-szerető házához tértünk be, hol ismételve láttam a Moóron tapasztalt szívességet.

Valóban minden érdek, minden kilátás vagy számítás nélkül egyedül az igazság azon tudata által vezéreltetve, melyet az ellenzék részén láttak. Minden szív egy-egy hajlék volt, s szinte éreztem hogy mint oszlik meg lelkem, hogy valamennyiben helyet foglalhasson magának. Úgy nézett rám minden szem, mind szeretetük s óhajuk kedves szülöttjére, s ha talán vért kívántam volna táplálékul felválták volna ereiket.

És úgy ömlött ez a szívesség magától, mintegy megindult mézforrás. Szinte gondolkozni kezdtem, hogy: megválasztatásom esetében, fogok-e hát én nekik három év alatt annyi jót tehetni, mint a mennyit most ők egy szempillantás alatt tesznek irányomba? S ha bár nem tudhatám: lesz-e vájjon erőm hatásosan megfelelni e szent bizalomnak, – de annyit éreztem, hogy – akarok.

Ott volt Nagy Horváth János, és Almády János bodaiki telkesgazda, s én még valóban most sem tudom, hogy melyiket szeressem, melyiket bámuljam jobban; – mert annyi értelemmel, s annyi hazafisággal fejtegetni nehéz politikai kérdéseket, – valóban meglepő olyan, – nagybírói nyelven mondvá, – paraszt ruha alól.

Későbbben rá fogok jönni úgy is, ámde előre is megjegyzem, hogy ilyenekből állt az én választóim intelligenciájának nagy része, ámde méltóztassék velük beszédbe

eredni az agarászó vagy rókázó fertálmágnás uracsoknak, – s pirulni a bársonyban, a darócztakaró alól beszélő földműves előtt.

Ilyenekből állt az én választó intelligentiájának nagy része, – ilyen, sem hivatalból, sem becstelentítő ígérekkel le nem kenyezhető – „parasztból”; – ám de erre vissza fogok még térni.

A második körutat Aldor Imre barátom kíséretében tettem. Keresztesen, Mohán, Iszka - S z t. -Györgyön, Csoóron, Inotán, Csurgón, N. Ladányon, Iszczimér sváb falun, Szabad-Bottyánon és Csíkváron keresztül.

Keresztesen nem lakik uraság, ott tehát a bíró, Szüts István is ellenzéki volt, s négy öt szavazó kivételével az egész falu. – A lelkesedés persze hogy nagy volt. A bíró különösen lelkes és erélyes ember. Ezért bíróságából kiakarták tenni. Nem törődött vele. Hanem azért mégis csak meghagyták.

Mohán se lakik uraság. Az egész helység egy szálig ellenzéki. Gyönyörű szál emberek, öles magasak, kifejlettek, szép, nemes kifejezésű arczczal bírok. Itt történt velem először, hogy nadrágos ember fogadott. A helység lelkes fiatal református lelkésze, Segesdy Miklós, megható beszéddel, igen szép magyarsággal. Tanúit, olvasott fiatalember, talán 28 éves. A tanító Újhelyi József, fáradhatatlan és törhetlen ellenzéki bajnok. A bíró Polányi János, aztán Polányi István, Kolmár Péter, – megannyi valódi magyar, mind tetre, mind kifejezésre. Spártai jellemek. A falu kovácsát a szomszéd falu urasága megvesztegette és jobboldalivá lett. Azt akarták, hogy legalább egy jobboldalit mutassanak föl Mohán is, – de nem sikerült. – A lakosság azon felkiáltással: hogy de már falunkat nem fogod csúfra tenni! – kirakták őt a határra.

Mohával határos Iszka-Sz.-György, a gr. Pappenheim székhelye. – E helységet reformátusok és katolikusok vegyesen lakják. A református lelkész Pap Sándor, szívből jövő meleg szónoklattal fogadott, s minden szavából

kitűnt a tanulmány. A katolikus pap azonban becsalta híveit az iskolába, s míg el nem mondtam beszédemet, addig ki se bocsátotta. A reformátusok ellenzékiek, a katolikusok jobboldaliak voltak.

Innen Csoóron, az ellenjelöltnek Szögyényi Lászlónak székhelyén vezetett keresztül utunk. Szögyényit igen derék, jó földesúrnak tartják, s így etetéssel itatással, rét és másnemű földek osztogatásával ki bírta vinni, hogy az egész lakosság mellette volt.

Máskülönben aligha nem lett volna még is, mert olyan helység egyáltalán nincs az országban, hol a lakosság a maga jószántából lett volna jobboldali. Csoóron tehát meg sem álltunk, mert sem galibát nem akartunk csinálni, sem azt nem vettük volna szívesen, ha megvernek, a mit az itatás korszakában, a leitatott tömeg részéről nagyon könnyen megvárhattunk volna. Egyszerű éljenzésnél egyéb nem történt. Kocsinkon gyönyörű két iszka-szt.-györgyi hajadon ült, és azok, hihetőleg szépségükben, s az ellentábor lovagiasságában bízva egy kissé többet engedtek magoknak, s az: „Éljen Tóvölgyi, nem kell Szögyényi!” – felkiáltásokat igen gyakran hangoztatták.

Csoórt elhagyva aztán Inotára értünk, hol a derék fiatal lelkész Rácz Géza, s tanító Pap István, úgy a lakosság nagy része, már lelkesedéssel vártak bennünket.

Ennek a falunak különben furcsa története volt. A falu ugyanis mindenféle rábeszélések folytán, megvette a földet volt földesurától, s reá a belga bankból vett föl pénzt, mely pénz azonban a vevők tulajdonára is, és a vett földre is be lőn kebelezve. – A vétel egyáltalán fél erőszak és fél rászedés után történt, s amint hallottam, az inotai jegyzőnek, – ki szegényes fizetésének daczára nagy hamar meggazdagodott, – nagy része volt benne. A szerződés alá, hogy csak elég legyen a birtokos név, – meghaltak nevei is aláírtak. S a birtok igen drágán vásároltatott meg. – Mikor aztán arra került a sor, hogy fizetni kell, tehát a lakosság nem tudott fizetni, s így a

dolog pörre került, a hol aztán többen bepereltettek, kik nem írták alá, – vagy azon halottak utódai, kik a szerződés iratásakor már nem voltak életben, s nevük azért mégis oda íratott. – Most pedig ott áll a dolog, hogyha t. i. a belga bankot nem tudják kielégíteni, tehát saját birtokaik is elvételnek.” – Ez volt az a gyenge oldal, melynél a jobboldali kortések a lakosságot megnyerni igyekeztek. – „Legyetek jobboldaliakká. A mi jelöltünk a főispán fia, tehát majd el fogja csinálni a dolgot.” S ez az ámitás valóban használt, mert az inotaiak egy részét, mely helység a múlt választáskor egészen ellenzéki volt, megtántorította.

Délután egy óra volt már az idő, midőn Inotára értünk, hol azonban az egész helység kirukkolt mégis, végig hallgatván beszédemet, melyben fejtegetem, hogy menyire rá akarják őket szedni. – Akkor hitték is, hogy úgy van, – de azért délután már itta a Szögyényi borát az elémítható rész, mely a lakosságnak felét képezhette»

A lelkész vendégszerető házánál ebédeltünk, hol ugyan már ott vártak a n.-ladányiak kocsikkal és lovakkal. Bizony volt már három óra, midőn Inotáról Ladányba indultunk, hol valóban egyszerű és regényes fogadtatásban részesülénk.

Már Inotán várt bennünket vagy tizenöt húsz lovas,, ámde amint a ladányi határba beértünk, a tanyák és csárdák falai közöl rajként tűntek elő a lovasok mindenütt, s az út mellett két oldalt elfoglalván mellettünk a tért, pompás látványt nyújtanak. Arábiában vélte volna magát a szemlélő. Mindenütt lovas a merre a szem tekint, czikázva, szökdécselve, vágatva, beszöve az egész térséget. – Itt látni lehetett aztán, hogy a magyar lóra termett. Vágtat, röpül, mint a nyíl, tesz olyan művészi fordulatot, hogy nem ő szédül, hanem a néző. Tanulatlan lóval csináltat oly parádé-szökéseket, minőket az idegenek pénzért mutogatnak, és ezt egy tábor lovas teszi, melynek mindegyik tagja csak úgy szőrén lovagol.

Azt hiszem, hogy ilyen lovas-mutatványt pénzért

nem lehetne látni, mert ott a lélek lovagolt, nem az ember. Sajnálnom kell a jobboldal képviselőjelöltjeit, kik ily látványokban nem részesülhetnek.

A faluhoz közeledve, megint egy csomó lovas tört elénk. Ellenségnek nézve meg kellett volna borzadnunk, de tudván, hogy barátink, – szívünk emelkedett örömeiben.

A helységen kívül számos kocsi várt, – de várt a szó szoros értelmében, reggeli 11 órától délután háromig. – És mit várt? Pénzt bizony nem, hanem egy embert, akit itt a magukéinak vallottak, és aki iránt ki akarták mutatni szeretetüket.

Midőn Aldor Imre barátom e fogadtatásokat látta, lelkének egész meggyőződéséből monda: Itt nem győzni lehetetlen!

Amint a falu alá értünk, megpillantani Badicz Gyula kis-keszi ref. lelkész urat, ki a kerület ezen részének mozgató ereje volt. Egy ember akinek még a szemüvege is érzi a lélek tüzét. Csupa szív, csupa hazafiság. S majdnem általában mondhatom, hogy a református lelkészek, egy vagy kettő kivételével, mindannyian a nép vezérangyalai Valának.

N.-Ladány különben a gróf Nádasdy Ferencz székhelye. Az egész kerületben ez volt az egyetlen baloldali mágnás, ámde a pártoskodás kellemetlenségeinek ő sem igen akarta magát kitenni, hanem tisztjeit fölhatalmazta, hogy tehetnek amit akarnak. A tiszték aztán éltek is a fölhatalmazással s támogatták az ellenzékét, ha nem kortesfogásokkal is, de erélyesen. Ha azonban gróf Nádasdy Ferencz határozottan kilép a síkra, jelt és példát adva a vidéknek, akkor ma bizonytal nem Szögyényi László a követ.

N.-Ladányból Kis-Keszibe mentünk, hol egyetlen egy jobboldali se volt. Moha, Kis-Keszi és Velleg helységek tisztán álltak.

Kis-Keszin inkább a kedves szónok, Badicz Gyula ref. lelkész beszélt mint én, hol a különben is ellenzéki de-

rék lakosságnak elég volt annyit mondanom: hogy baloldali leszek amíg élek, ezen és ezen szempontonál fogva.

Az idő már későre járt, de meglátogattuk még Cíkvár és Szabad-Bottyán helységeket. Ez a két helység tőzsomszád, ámde az egyik katolikus, a másik református. A katolikus helység Cíkvár, jobboldali, Szabad-Bottyán, a református helység, az baloldali.

Tóth János cíkvári r. kath. esp res, és a Batthyány grófok a kormány érdekében megtették kötelességüket, ámde a főrészt az esperest illeti s ha valaki, ő bizonytalán érdemet tett a kanonokságra. Ajánljuk tehát a jobboldali kormány s a fehérvári püspök figyelmébe.

Szabad-Bottyán helységében, Töttös József vendégszerető házában vacsoráltunk, ki szintén földművelő ember. Megnyitotta éléstárát, amint megnyitotta szívét, – nem érdek nélkül, mert igenis a haza érdekében.

Nem feledhetem még azonban Sz. Mihályt, mely szintén körútunkba esett. Ez a Zichy Jenő gróf székhelye, ki keményen dolgoztatott ellenünk gazdatisztjeivel, de sikertelenül, mert baloldali volt majdnem az egész falu. Soha sem feledhetem el, amint beszédem alkalmával a hallgatóság közt, egy sima arcú zsidós kinézésű gyerkőcöt megpillantottam, ki dühös mozdulatokkal jelenté, hogy beszédem neki nem tetszik. Bátor kis fiúnak kellett lennie, hogy a baloldali néptömeg közt ily derekasan megmozgatta magát ellenem. Mondják, hogy gazdasági írnok volt, s a többi közt azt is beszélgette, hogy én zsidó vagyok. Ezért meg akarták szegényt verni, pedig kár lett volna, mert azért lehetnék becsületes ember, ha zsidó volnék is. – Ajánljuk a kis írnokot, a Zichy Jenő gróf úr figyelmébe.

Csurgón, hol gróf Károlyi György székel, Juhász József földművelőnél töltöttük az éjt. Azt hiszem, hogy ennél tősgyökeresebb magyar és komolyan lelkebb hazafi nincs az országban. Takarékos gazda ember, de azért pazarul vendégelt meg. Ebbe az emberbe valószínűleg szerelmes vagyok, és minden pillanatban reá merném

bízni életemet. Van gyönyörű két feleséges fia, kikkel becsületos szívét valóban megáldotta a jó Isten. De áldja is.

Bejártunk még több német községet, melynek nagyobb része az egyetlen Iszczimert kivéve, jobboldali volt. Hja, én nem voltam a megyei főispán fia. De meg ezek a svábok katolikusok, s a katolikus pap mindenütt nagy jobboldali kortes.

Iszczimer felesen baloldali volt és sajnálom, hogy az ellenzékek közül legalább a főbb neveket nem ismerem. Két derék némettel hozott össze sorsom, kik megvetve minden katolikus papot, tartózkodás nélkül toborzottak az ellenzék mellett. Mégis térítették a lakosság felét

Annyit azonban tapasztaltam, – kivéve Ondódot, – hogy a sváb helységek, ha talán érzik is, de nem tudják mutatni a lelkesedést. Kétszer látogattam meg Iszczimert, s bár fele ellenzéki volt, nem lehetett ott a lelkesedésnek látni még színét sem.

Csak harmadik körutamban látogattam meg a tisztán baloldali Velleg községet, hol életem egyik legszebb napját töltöttem, s még annyi időt sem vehettem magamnak, hogy a főbb emberek neveit följegyezsem, kik közt első helyen állna a ref. pap és a bíró. A ref. lelkészt mély tudománya és hazaszeretete, a bírót mindent feledő önfeláldozása tette előttem feledhetetlenekké.

A ref. lelkésznél voltam szállva, honnan délutáni mulatságra a bíró szőlejébe mentünk ki. Ott van a még ő Bakonyból egy megmaradt erdőfoltocska, ott mulattunk a fák hűs árnya alatt, mulathatott ott boldog boldogtalan, a bíró szívesen látott mindenkit, mert hiszen ellenzéki volt mindenki.

Mielőtt azonban Velleget meglátogattam volna, körülbelül 300 szekér kíséretében Moórra vonultam be, még egyszer emlékeztetni a közönséget saját javának tényleges fölhasználására. A rend ismét nagy volt.

A vezérek azt beszélték, hogy Moórnak baloldalivá lett a fele, s mert Székes-Fehérváron incognito bár, magam is ily híreket hallottam, hinni kezdtem. A jelek is azt

mutatták. Beszédemet az összes sváb hallgatóság meg-
éljenezte.

Pártunk legtevékenyebb tagjai voltak: Szily György János, Pap Mihály, Vida János, Juhász József, – az alsó kerületben. A felsőben: Badicz Gyula, Segesdy Miklós, Rácz Géza, Nagy János, Töttös József és még többen, kiknek neveit szerencsétlenségemre elfeledtem. Ezek közt van ref. lelkész négy, a többi kisbirtokos, úgyszólván, – földművelő. S íme ezek mertek sikra szállni a magnási tábor ellen: Gróf Károlyi György, gróf Batthyány, gróf Zichy Jenő, gróf Pappenheim, báró Miske Imre, gróf Lamberg, stb. grófok és bárók ellen, kiknek neveire már nem emlékszem. Ezen felül a főispán és annak minden alárendeltje ellen, az a négy református pap és néhány földművelő, nem támogattatva pénz, hatalom, csak az Isten és a szabadság szelleme által; hanem a pénz és hatalom ellenébe, talpra állítva az egész magyarságot, megpengetve a szívek húrját, fényt derítve az igazságra és megnyerve minden kebelt, amelyekben szív dobogott.

A nép aztán tüzet kapva, saját lelkéből fejleszté azt tovább és tovább, – úgy annyira, hogy rémülve volt a fehérmegyei jobboldal, hogy még főispánjok fia is megbukik, s a rémülés oly nagy volt, miként a gögös, de nagy befolyású arisztokratát gróf Károlyi Györgyöt bírták reá, hogy a választási elnöki tisztelet elfogadja, s a büszke gróf megalázta magát, hogy a „büzös köznép” közepett huszonnégy óráig üljön. Mellé egy fehérvári kanonok volt adva, ki a kerület kath. lakossága, különösen pedig a kath. svábok közt, kiváló tekintélyvel bírt. A bizalmi férfiak bárók és grófok voltak, míg a baloldalról csak szegény református papok és földművelők.

Mégis a mienk volt a többség, midőn a szavazás megkezdődött.

Úgy látszik azonban, miként fel volt téve nálók, győzni minden áron. Már a szavazás megkezdésénél ropant hasznos találmánynyal éltek. A jobboldali helységek szavazóit ugyanis, amint megszavaztatták, haza küldték.

Ezt látva a baloldaliak, ők is haza mentek, s így csakis a még le nem szavazott helységek maradtak meg.

Este azt táviratozta a jobboldal, a „Pesti Napló” fő pártközlönynek, hogy: „A szavazás foly, de kétes eredménnyel”.

A sváb helységeket éjjelre hagyták. Ekkor középük fűrődhatott mindenki. A svábok sorai ritkultak, s mire Moór szavazott, a magyar lakosokat és még néhány svábot kivéve, a jobboldalra szavazott mind. – Ez nagyot taszított a jobboldalon.

Hanem ez még nem volt elég. Mikor tehát látták volna, hogy a győzelem így is kétes, hát egyszer csak elkezdtek jönni a már leszavazott falvak hátramaradt szavazói, szekereken. Sem azon falvakból, sem az azokkal szomszédos falvakból nem volt már ott senki. Az ellenzékiek nemcsak hogy azt nem tudták: Vájjon szavazók-e tehát ezek, azon falukból valók-e, – de még azt sem tudták, hogy vájjon: ugyanazon kerületből valók-e?

Tiltakoztak.

Nem ért semmit. Az ellenzéki szavazókat hátra szorították, és szavaztatták ezen jövevényeket, s mikor már több száz ily ismeretlen leszavazott, az ellenzékiek felszóltak ismét: „Hiszen kérjük szépen, így leszavaztathatják ellenünk az egész országot”.

Az ellenzék szavára, tiltakozására nem hajtottak.

Pártunk várt tehát, túrt tehát még egy kissé, de a visszaélést tovább túrni nem bírván, kijelenté, hogy: ha ez így folyik, akkor a még le nem szavazott ellenzékiek óvás mellett távozni fognak.

Tessék.

És az ellenzék ekkor valóban meg is tette óvását, és a szavazással felhagyott. Leszavazott eddig 960 választó. Hátra volt még Vellegről 111, és Bodaikról 180. Összesen: 1251.

A jobboldalra szavazott 1600, – de hogy kik és mik voltak azok közül sok százan, azt ma is csak a dolog intézői tudják.

Kortese volt a jobboldalnak a kerületben lakó valamennyi mágnás, hivatalnok és katolikus pap.

És amit itt leírtam, azt tapasztalat és tudomás szerint írta m le. A felelősséget magamra vállalom minden szóért.

Egy igen érdekes választás.

Báró Wodiáner Albert Érsekújvárott a legnagyobb vesztegetések, visszaélések, törvényszegések útján lön megválasztva, s miután a választás ellen az országgyűléshez beadott kérvény igen sok tanulságos és érdekes dolgot tartalmaz, azt egész terjedelmében közöljük. Legyen módja az utókornak egy ily kérvény olvasásában is.

Mélyen tisztelt képviselőház!

Az 1872-ik év június hó 22-én Nyitra megyében fekvő Érsek-Újvár városában megejtett érsek-újvári választó kerület képviselője megválasztása körül felmerült tények alapján, nem tekintetvén a megtörtént képviselő-választást törvényszerűen érvényesnek, és így nem ismerhetvén el báró Wodiáner Albert urat, e kerület közbizalma választotta képviselőjének, van szerencsénk az 1847/8 évi V ik t. c. 47 §. adta jogunknál fogva, — a megtörtént választásnak adataink alapján leendő megsemmisítés iránti alázatos kérvényünket, — % alatt mel lékelve a házszabályok értelmében letett óvadékról szóló nyugtánkat, — hódoló tisztelettel beterjeszteni, s egyszersmind a mélyen tisztelt ház türelmét kikérni azon czélra, hogy miután a választást megelőző cselekményekkel már megkezdődött az egymást érő törvénytelenségek láncolata, mellyeknek koronájául maga a választás

szolgált, engedtessek meg világos áttekintés szerzése miatt röviden a választást megelőző cselekményeknek felemelítése is.

Az összeírásra kiküldött bizottság, – Huszár József, Dióssy Imre és Szalavszky Gyula, kiknek ketteje, Huszár József és Szalavszky Gyula nem is e kerület lakosa, 2% alatti melléklet szerint a választásokhozi összeírást 1872 május 13-án. kezdték meg, melynek menetéről csak futólag akarván megemlékezni, bár egyedüliségénél fogva a bővebb megvilágításra is méltó volna, röviden csak annyit jegyzünk meg, hogy az 184⁷/₈ V-ik. tcz. 2. §. tökéletes figyelmen kívül hagyásával, összeíratott Érsekújvár, Tóthmegyer és Tardoskedd területén nagyszámú államvasuti tisztviselő és cseléd, – (kik között az Érsekújvári pályaudvaron, fővegén e szóval „kapus” mindig látható ReinhofFer Ágoston is, a törvény profanálásával, az értelmiség rovatába vétetett fel) – Simor János O hercegségének Bajcs, Farkasd, Ó-Gúta és Anyala nevű Komárom megyében fekvő pusztáinak, béres juhász, tehenes és csőszökből álló szolgaszemélyzete, – a surányi „Gerzon és Lippmann” féle czukorgyár és magán-vasút valamennyi tiszt és cselédje, az utóbbiak, egymást series és számban hiány nélkül követő, e célra a gyár által kiosztott 2000 forint értékű állampapírok alapján, melyek jövedelme után adót azonban egyik sem fizet, s kik között még idegen állam szabadságolt katonái is találtak; – gróf Károlyi Alajos, gróf Berchtold László és báró Wodiáner Albert urak uradalmam találtató összes szolgahad, – s községenkint számtalan oly egyéniség, közöttük még egyes községek koldusai is, kiket a törvény világos, öntudatos kigúnyolása, s a felelősség szem elől tévesztése nélkül, összeírni lehetetlen lett volna.

A magát csalhatatlan és törvényhozó hatalommal felruházottnak vélő bizottság által ily törvényelvetőleg eszközöltetett az összeírás, s hogy eredménydusan, azt igazolja az is, hogy az összeírott szavazatok, több százzal haladják fölül az 1869-ik évi képviselő-választásokhoz

igazolt választók számát; mire ha figyelembe vétetik az, hogy báró Wodiáner Albert úr 1869-ben 1900 szavazatot nyert, 1300 ellenében, s most daczára annak, hogy az összeírásnál annyi visszaélés követtetett el, s többsége —; miután pártja az utolsó emberig leszavazott, mit igazol a 3% alatt hiteles alakban mellékelt szavazási jegyzőkönyv is, még is minden erőlködés mellett csak 42, — okvetlen szükséges is volt.

De nem akarva az események logikai menetét, zavarni, visszatérünk az összeíráshoz; az 184^{7/8}. évi V. t. c. 13. §. az összeírásnak kellő közzétételét igényli, s hogy ezen közzé tétel a 27. alatt csatolt okmányra nézve megtörtént, azt kétségbevonni sem alapunk, sem jogunk nincsen, de hogy a 4% alatt ide hiteles alakban társított okmány, mely Érsekújvárott is 724. sz. a. csak május 19-én s így a foganatba vételnél alig pár nappal előbb mutattatott be, a mellett, hogy önkénykedő eljárásról tanúskodik, kellőleg ki sem hirdettetett, s mégis a 2% alatti melléklet azon határozatát: — Végre megjegyzendő hogy utolsó 2 nap az az f. é. május 25-ik 26-ik, napjain az összeíró bizottság működését újra Érsek-újvárba a végből átteendő stb. megdönté s ez által olyforma sértés követtetett el, mely míg egyrészt többeket megfosztott a legszentebb polgári jog gyakorlatától, más részt ily jogositlan s törvénytelen cselekmény által megingatja azon alapot, melyre a fáradság és költséggel épült képviselői kártyavár alapított; hanem természetesen, a póttösszeírásra, szükség volt az utolsó napot Komjáthra tenni át, más különben nem lehetett volna összeírni azokat, kiket egyesek ébersége s felszólalásaik következtében egy alkalommal az összeíró bizottság már elutasított s kiknek elutasításuk miatt ily kibúvó ajtóra, melynél az összeíró bizottság a központi bizottmány hatáskörébe gázolt, volt szükségük, hogy azon át jogok bitorlásához juthassanak.

Előadásunk a regényesség színezetét látszik az elfogulatlan szemlélő előtt viselni, de hogy az előadottakban sem nagyítás, sem hozzáadás vagy rágalom nincsen, s

„hogy tisztelettel alulírottak, mind azt, mit mondanak, pontonkint törvényes bizonyítékokkal legyőzni képesek, arra előlegesen zálogul szolgál polgári becsületük melylyel játszani nem, de a valót támogatni mindig kötelességüknek ismerendik.

Befejeztetvén az Összeírás a jogtalanul bevett szavazók ellen 1872. év július hó 4-én tehát a központi bizottmányoknak e célra kitűzött ülési napján, kellőleg indokolt kérvényeink benyújtattak, – azonban mily eredménnyel azt az 5 és 6 % alatt eredetben társított végzések kellőleg igazolják, s hogy kérvényünknek különben sem lett volna sikere, azt kimutatja a 7% alatti eredeti kérvény s annak elintézése, melyből kitűnik, hogy a különben mélyen tisztelt központi bizottság eljárásában, elkövette ama csodát, hogy megszülemlett a fiú az apa előtt, mert miután a kérvény felett az 1848. évi V. tcz. értelmében lett volna köteles határozatot hozni, valóban megfoghatatlan, hogy oly számos tagból álló testület, elutasító végzését, miképpen, mily alapon indokolhatja az 1868. XXVI tcz. 14. §., tehát oly törvénnyel, mely 20 évi különbözetet mutat a követett s követendő eljárás között. Csodás .... de megtörtént.

A szavazók összeírása tehát eszközöltetvén, felszólamlásaink elvettettek; azon megjegyzés előrebocsajtása mellett, hogy egyes állításaink indokolását behozni szükségesnek azért nem tartottuk, mert a mélyen tisztelt Ház tudunk szerint csak is a választás, s az azt megelőző tények vizsgálatába nem bocsájtkozik, de vizsgálat esetén, mint fentebb is kijelentők, minden egyes állításunkat pontonkint igazolandjuk, áttérünk arra, mit megdönteni törvényes jogainknál fogva az igazság érdekében fő feladat és kívánalmunk, maga a választási cselekményre.

1872. június 22-én Érsekújvár város piacza 2 részre osztatván el, az egyik a kormánypart, s illetőleg jelöltje báró Wodiáner Albert úr részére tartatott fel, míg a másikat az ellenzéki párt emberei foglalták el; – ujjongás és zene jelzé báró Wodiáner Albert úr pártja megérkezé-

sét, s hogy azzal az 1847/8 évi V, t. c. 40. §. szembe szököleg megsértetett, azt indokolja a 8% alatti bizonylat, s hogy emiatt több békeszerető egyén, azonnal eltávozott ezt a következetesség is kellőleg legyőzi, – mert mit kell oly pártról tartani, melynek vezetői ily kíméletlenül tiporják lábbal a törvényt, s mi mindennek lehet ily helyen a vélemény-szabadnyilvánítás kitéve, annak megítélését a mélyen tisztalt Ház bölcs és tapasztalt belátására bizzuk.

Zerdahelyi Incze úr, választási elnök megnyitván az ellenzék elkeseredésére az ezen kerületben még soha nem gyakorolt pártszavazást, báró Wodiáner Albert úr pártja elsőbbségével, községenként elrendelék; – mennyire követtetett azonban a kimondott elv, s hogy ezen határozat csak egy elejétül fogva mellőzni feltett ködképlet volt, azt igazolja a 9% alatti bizonylat, s kitűnik a 3% alatti szavazási jegyzőkönyvből is, mert míg az utóbbi által a 9% alatt csatolt bizonylat állításai hitelesítetnek, igazolatik az is, hogy az ellenzékétől megtagadtatott a mód, hogy a jelentkezőknek az összeírottakkali személyazonosságát; a községek szavazói összehavartván, constalálhassa, s így alkalom nyújtatott arra, hogy bizalmi férfaink, tiltakozásaikat figyelembe nem vévén, a tétlenség szánalmas szerepére kárhoztatva, jelenlétükben engedjenek meg, tudtukon kívül oly visszaéléseket, minőket alább bemondani szerencsénk leend.

Az elvetett mag, hogy pártunk bizalmiférfiai igazoló férfiakat, a 9% alatti bizonylat szerint a szavazó községekhez nem mindig hozhattak, de hogy legtöbbsnyire községi előljárók sem voltak jelen, megtermé szomorú gyümölcsseit, melyekből csak is példaképen néhányát felhozni bátorkodunk.

Kis-Mánya község szavazói között 883. sz. a. Kossován Gyula és ... sz. a. Fekecs Dávid nevezetű egyének szavazatai vezetvék be; hogy ilynevű választók nevezett községben nem léteznek a 10% alatti bizonyítvány igazolja, s hogy ily eset több is előadta magát, hogy nem létező egyéniség létező

gyanánt szavazott, azt mutatja a 11% alatt Kurali István és Zrubecz András által kiállított azon bizonylat, melylyel kimutattatik, hogy Gyárák községében csak egy Kacsák István létező, ifjú Kacsák István, miután Kacsák István már leszavazott, így 2 Kacsák István nevezetesen 784. és 812. sz. a. nem is szavazhatott; valamint 127. alatt Érsekújvár város tanácsának bizonyítványa, melylyel tanusíttatik, hogy Varga Péter nevű egyén, ki pedig a 3% alatt csatolt jegyzőkönyv szerint 372. sz. a. leszavazottul jelentkezik, nem is létezik. –

Példaképen tehát 4 oly szavazat, melynek érvénye miután nem létező egyéne neveik alatt adatik be, nincsen, de nem lehet azért sem, mert e 4 név 3 elseje alatt egyének sem íratván a választók közé, önkénytelenül is felmerül a kérdés, mily alapon fogadtathatott el szavazatuk?

Szembe ötlőbbek ezen eseteknél az, alábbiak mert fényt vetnek az egész eljárásra.

Élőkből nem telvén ki a megkívántató szavazatok száma, szükség volt szavazókat szerezní elholtak nevei alatt is.

Gyárák községében 77 sz. a. összeíratott Káról Mihály, ki évek előtt elhalt s hogy a szavazásnál is jelentkezett egy egyéniség, ki ezen név alatt akart politikai jogot lopni, s ki az ellenzéki bizalmi férfiak felszólalása folytán egyszerűen elutasít tátott, anélkül, hogy kérelmezett elfogatása eszközöltetett volna, igazolja a 9% alatti bizonyítvány.

De hogy egyes egyének szemtelensége minden képzeltető mértéket felülmúlt, mutatja a következő eset:

Felső-Szöllös községe szavazói közé összeíratott Gyurkovics József az ott 1862 év január hó első napján elhalt molnármester, mi a 13y. alatti halotti bizonyítvánnyal, az pedig hogy Gyurkovics József a szavazásnál leszavazott, a 3% alatti jegyzőkönyv 1084. sorszámmával igazoltatik.

Mit kelljen oly községi előljárásról tartani, ki ösz-

szeíraskor, tévútra vezetve az összeíró bizottságot, azt a család részesévé teszi és ily arczátlan visszaélés elkövetésé a hivatalos bizonylat köpenyével takarja be?

Bizonynyal ily nyomorult nép nem a község vezetésére, hanem börtönre méltó, s egyetlen mentsége csak is az lehetne, hogy az összeírás közbenjötté nélkül eszköztetett;

mert 2 eset lehetséges; 1-ször, vagy jelen volt az előljároság,

vagy 2-szor nem volt jelen.

Ha jelen volt s tévútra vezette hamis tanúskodással a bizottságot, úgy helye csakugyan a fenyítő törvényszék előtt van; ha nem volt jelen, akkor bűnös könnyelműséget követett el a bizottság, mert a nélkül, hogy a személyazonosságáról, a jelentkezőről, adatokat szerzett volna, szavazónak vett be oly csalókat, kik idegen név alatt kakuktojáskint belopták magukat, hogy a halottak emléke szentségtelenítésével a polgári legszentebb jogokat gyakorlók akaratnyilvánítását meghamisítsák.

De mennyire terjednek a választásoknál visszaélések, kitűnik azon tényből, hogy például Nedeczky Flór primatiális főügyész érsek-újvári lakos, magát tudunkkal 2 választókerület, nevezetesen a Nyit ramegye érsek-újvári és Komárommege udvardi kerületeiben választóul irattá be, s mindkét kerületben tényleg le is szavazott.

Állításunk igazolására szolgáljon a 3% alatti szavazási jegyzőkönyv, melyből 85. sz. a. leszavazása és 14% alatt Komárommege levéltárnokának alispáni rendeletre kiadott hivatalos bizonylata, melyből az udvardi járás Radvány, Virt és Zsitvató összesített községek szavazói között 89. sz. a. történt beíratás és 483. f. sz. alatti szintén tényleges leszavazása igazoltatik. Hogy pedig ez nem egyes példa, kitűnik abból, hogy Czocher János Komárommege, bajcsi pusztán primatiális tehenes, kinek már alárendelt szolgálai minőségénél fogva sem járhat szavazat, ezen szent polgári jogot, a törvény kijátszásával, szinte

tét kerület, ugyanazokban, melyekben uraságának fő-
ügyésze, tényleg gyakorolta.

Mily mentő körülmények hozhatók fel Czócher János mellett, (kinek bizonyítványait bemellékelni, miután a felhozott esetek csak példák, példa gyanánt pedig egy eset is elég, szükségtelennek tartottuk); – ki talán feljebbvalóinak vélt az által kedves dolgot tehetni, hogy jogtalan szavazatával 2 kerületben támogatta a jobboldal ügyét, bocsájtkozni nem akarunk, de nem lehet szó nélkül hagynunk Nedeczky Flór primatiális főügyész, tehát diplomaticus ügyvéd, illetén eljárását, mert épen ő az, ki hivatásánál fogva van kijelölve arra, hogy ily szennyves visszaélések, a törvény szellemét ekként kijátszó eljárás felett éberem örködjék, s kiről fel kell tételezni azt, hogy a törvény teljes tudatában, előre megfontolt hidegvérrel követte el ezen lépést, melyért nem csak szavazati joga örökös megvonását, hanem ügyvédi oklevele megsemmisítését méltán érdemelné; mert vagy ismeri Nedeczky Flór a törvényt, vagy nem; ha ismeri, – mit feltételeznünk róla nem lehet – akkor méltányos, hogy oly emberre, ki a törvényekben ennyire járatlan, ügynek védelme, vagy jognak keresése, mint ilyenekre egyáltalán képtelen emberre ne bízassék; ha ismeri s annak kijátszását nem csak túri, de azt maga is teszi, a mélyen tisztelt Ház belátására bízzuk megítélni, mily név illeti meg, s meg vagyunk róla győződve, hogy ily egyéniség, úgy egyik, mint másik esetben, mint az ügyvédi oklevélre érdemetlen, ügyvédi tekintélyét, s a benne helyezhető bizodalmat eljátszotta.

Beigazolt tényünk alapján Nedeczky Flór szavazata, a legenyhébb esetet vévén fel, megsemmisítendő.

Hogy a választás vesztegetés nélkül nem folyt le, alább világos példákkal mutatandjuk ki; – igaz ugyan, hogy pénzt vagy ígéretet báró Wodianer Albert úr kezéből nem kapott s szájából nem hallott tudtunkkal senki, de nem is képzelhető annyira korlátolt elméjű ember, hogy költekezéseit személyében fizesse, de a vesztegetés

s a lélekvásárlás a kereskedelmek legszennyesbire marad mindig, követség az el a legszentebb, vagy legocsmányabb cél elérése szempontjából, mert a cél, csak az erkölcsiség szűz zománczából kivetkezett szemérmetlen kalmárok kezében szentesítheti az eszközöket, s ha báró Wodianer Albert úr kortesei, ily szempontból fogták fel hivatásukat, piruljanak érette, s piruljanak, ha ugyan pirulni képesek még azon válságos helyzetért, melybe jelöltjüket hozták, kinek lehetetlen, hogy az óriási erkölcstelenítő eszközről tudomása lett volna, más különben mint becsületes ember, első kötelmének ismerendette, a neve palástja alatt gonosz vásárlásait üzö rablóhadat illetékes hatóság, a fenyítőtörvényszéknek átszolgáltatni, s letenni önkényt azon mandátumot, melylyel őt nem a választó nép bizalma, hanem igenis a pénz az erkölcsi nyomás, az erőszak és vesztegetés számos nemei emelték.

De térjünk át a példákra, 15% alatt van szerencsénk bemutatni Fazekas János és Babos Ferencz nemes-panni választók nyilatkozatát, melyben kijelentik, hogy a községi bíró és törvénybíró által, kik viszont a pénzt Germancez Pál, báró Wodianer Albert úr uradalmi egyik tisztjétől e célra kapták, az első 10, az utóbbi 15 forinttal kísértetett meg, hogy pártja az ellenzékétől, a kormánypárthoz szegődjék; – öntudatosan használják tisztelettel alólirottak, a megkísértés kitételét, mert ha nevezettek a pénzt elfogadták is, szavazataikat, amennyiben báró Wodianer úrra nem szavaztak, még is megőrizték, tehát bár a vesztegetés tény, oly szomorú alakot még se mutat, mint milyet a 16% alatti bizonyítvány igazol.

Babos Vincze, Szabó Lajos és Fazekas Pál nemes-panni lakosok, minden szemérméből kivetközve, emelt homlokkal, arczpirulás nélkül vallják be, hogy a községi bíró és törvénybíró által, a célra, hogy az ellenzékét, melynek eleinte méltatlan tagjai voltak, elhagyják, s báró Wodianer Albert úrra szavazzanak, 10, 20 és 30 forintnyi vérpénzen vásároltattak meg, s lelküket eladván, szavazataikkal a 3% alatti melléklet 489., 493. és 535. sorszámai

tanúsága szerint, csakugyan báró Wodiáner Albert urat támogatták; – mint ellenzéki párt nem ellenség, de ellenfelei vagyunk ugyan báró Wodiáner Albert úr és pártjának, azonban az emberiség érdekében, ha e kerület 4 Wodiáner-féle választást élt is át, kételkedni szeretünk a felett, – bár sajnos, kételkedésünk minden alapot nélkülöz, váljon létezik e több, ily szeméttelenséggel párosult erkölcstelen, ezekhez hasonló eset is? ... egy felett azonban nem kételkedhetünk s ez azon szomorú öntudat, hogy van széles Magyarországbán egy község, melynek előljároi nyílt lélekvásárlók, kik bűnhődés nélkül visznek oly üzletet, melynek vitelét minden, a műveltség legkezdetlegesebb fokán álló állam is, a legszigorúbb törvényekkel fényit.

Szerencsétlen község, melynek képviselote ily tisztátalan kezek, ily erkölcstelen jellemű lények hatalmába került!

Hogy a választás körül egyházi személyek által szerzett érdemek példájával szolgáljunk, bemutatjuk 17% alatt Preszenszky Mihály nagyczétényi lakos bizonyítványát, anélkül, hogy azt észrevételekkel kísérni szükséges vagy érdemesnek találnánk; – szolgáljanak észrevételek nélkül mindazok, miket a nemes-panni előjáróságról elmondottunk, alkalmazott értelemben az érdemdús nagy-czétényi esperes úrra is.

Jellenző az is, hogy az 184⁷/₈ év V. tcz. 31. § ellenére, úgy Szalavszky Gyula jegyző, – kinek mint Nyitravárosi, e szerint nem e kerületbeli lakosnak, szavazata úgy sem volna, úgy Lipcsey János pótjegyző szavazataikat beadták, mit 3% alatt mellékelt választási jegyökönyv 1905 és 1906 sorszámai igazolnak; ilyen előzmények, ily esetek után nem lehet megütközni azon, hogy némák, anélkül hogy tüzetesen kikérdeztettek volna, már megjelenésük által báró Wodiáner Albert úr pártja embereinek tartattak, s szavazatuk minden nehézség nélkül bevétetett, mint történt ez például Csiszár András, és Csiszár Pál nemes-panni lakosokkal, vagy hogy oly em-

berek, minőkről a 18% alatti hivatalos bizonylat szól, szavazásra bocsáttattak.

Nem hagyhatjuk szó nélkül az ellenzéki pártnak, választás napján esti órákban minden igaz ok nélkül, mint azt a 9% és 19% alatti bizonylatok igazolják, lovas katonaság által történt tiportatását, mint egyik példáját azon üldözésnek, melynek a párt, választás előtt, midőn egyházi szószékről is rabló és földosztónak bélyegeztetni megkísértetett, mint a választás alatt is, melynek példáját 20% alatt tisztelettel bemutatjuk, folytonosan kitétetett.

Megdöbentő ugyan, de megtagadjuk a választási jegyzőkönyv hitelességét, s állításaink kettős csoportozatban következőkkel igazoljuk:

1-ször a szavazati jegyzőkönyv szerint a kerületi összes szavazók száma 3710; az összeírási jegyzőkönyv szerint, és ugyan a községenkint összeírott szavazókat számítva 3798, kik közül kitörültetvén 73 ellenzéki szavazó, s ezen szám 3798-ból levonotván, marad 3725; az összeírási jegyzőkönyv sommázata szerint, levonva a levonandókat, marad eredménykint 3729 szavazó, vagy is az összeírási jegyzőkönyv és szavazási jegyzőkönyvek között, 15 és 19 szavazatkülönbség mutatkozik.

Honnan ered e különbség? – honnan vette a szavazatszedő küldöttség azon adatát, mely szerint a hitelesnek tekintendő szavazási jegyzőkönyv 3710 szavazót vévén fel, az összeírási jegyzőkönyvben igazolt 15 esetleg 19 szavazót szavazati jogától önkényűleg megfoszt; s váljon ha az ellenzék pártja az elkövetett visszaélések: daczára is, szavazásra jelentkezik az igazolt szavazók közül, a felvett 3710 szám betelvén kik lettek volna azok, kik visszaélés alapján szavazataiktól megfosztatnak?

Adat ez arra, hogy a szavazási jegyzőkönyv nem hiteles, mert a mely okmányba ily szarvashibák, ha azok csakugyan hibák, léteznek, történtek véletlen vagy készakarattól, annak hitelesség nem tulajdonítható.

Hogy pedig állításaink igazak, azt a 3% alatt mellékelt szavazási s az összeírási jegyzőkönyvek igazolják.

2-or nem hiteles a választási jegyzőkönyv, mert a 9% és 21% alatti csatolmányok szerint, Mozgay József, Bihary Benjamin, Tóth Dániel, Sörös Pál és Kiss József alsó-szöllősi választók nevei, kik mindannyian az ellenzék jelöltje Paulik Gábor javaira leszavaztak, abban meg nem említettek.

Ezen megtörtént ténynek, hogy t. i. 5 egyén szavazata, a szavazási jegyzőkönyvbe fel nem vétetett, rendkívüli hordereje van: mert ha világosan beadott szavazatok, legyen az egyik vagy másik párt részéről elfogadtattak, s a jegyzőkönyvbe még sem vétettek be, a legegyszerűbb következtetés útján ki kell mondani, miszerint a jegyzőkönyv nem hiteles, nem akarjuk mondani hamis, s ha ilyen, ily jegyzőkönyvvel jelentkező képviselő megválasztását igazoltnak kimondani, a lehetetlenségek körébe tartozik.

Már pedig hogy a jegyzőkönyvrőli állításaink valók, azt a bemellékeltek napnál fényesebben igazolják.

Végül a kérvényben fölhozottak, és a 9% alatti bizonylatban mondottak által is, az ellenzéki pártnak a szavazástóli okadatolt tartózkodása kellőleg indokoltatván, kijelenteni vagyunk kénytelenek, hogy a szavazástól nem a vesztett csata érzete, mert az erkölcsi győzelmet minden tekintetben kivívtuk, hanem visszatartott azon tapasztalat, hogy leszavazásunk által a legszomorúbb események színhelyévé változtathatjuk a választási tért, melyet pedig minden honpolgárnak törvényeink értelmében, mint templom szentélyét, melyet a törvény a nemzeti becsület védpajzsa alá helyezett, tisztelnünk s védenünk kell.

Kimutatva lévén a választás genesisének megemlítése mellett, példákban az akörül felmerült visszaélések, nevezetesen hogy össze nem írott és szavazásra nem képesített egyének szavazókul fogadtattak el, – hogy vesztegetések történtek, hogy az ellenzék népe igaztalanul

üldöztetett, – hogy a szavazatok azonossága nem volt kideríthető, – hogy holtak nevei alatt is jelentkeztek szavazók, s ezek egyike tényleg le is szavazott, – hogy találtak olyan, ki két kerületben is szavazói jogot gyakorolt, – hangot adunk azon nézetünknek, hogy báró Wodiáner Albert úr megválasztását, kinek képviselői mandátuma nem hiteles, ki a képviselői magasztos állást ily tekervényes utakon érte el, ki magát a kerület képviselőjének feltolta, igazolni nem fogja, s azért köteles hódolattal, odajárul mély tisztelettel alulírottak alázatos kérése:

Méltóztassék báró Wodiáner Albert úr megválasztását, mint törvénybe ütköző tények alapján és közreműködő felhasználásával körösztil vit választást megelőzőt tárgyalás után, mellyen igaz ügyünket a 22% alatt igazolt képviselőink védelmezendik, a netán szükségesnek talált erélyes vizsgálat előzetes elrendelése mellett, állításaink, s adataink alapján, melyeknek mindegyikét közvetlen érzéki tudomás és tapasztalással bíró hiteles tanúinkkal is igazolandjuk, – megsemmisíteni.

Mély hódolattal maradván

a mélyen tisztelt Képviselőház

alázatos szolgálói

Bonis János, s. k.

Misik György, s. k.

Tóth Antal, s. k.

Haulik József, s. k.

Supala Ferencz, s. k.

Veress Pál, s. k.

Basák Mihály, s. k.

Druga Imre, s. k.

Török Imre, s. k.

Gada Lajos, s. k.

Luzistza József, s. k.

Képviselőház elé terjesztendő kérvényi ügyben bélyegmentes.

B i z o n y í t v á n y .

Alulírott ezennel bizonyítom, s azon tényre, hogy Schvetz István és Csernák György, gyaraki szavazók, – báró Wodianer Albert pártja részére, Schvetz András tör vénybíró házában, Hraska József gyaraki lakos által fejenkinti öt forintért, jelenlétemben, s szemeim előtt vásároltattak meg, esküt is tenni mindenkor kész vagyok.

Kelt Gyárákon, 1872. augusztus hóban.

Előttünk:

Schvetz József, (†)

Szedek, s. k.

Hoppan Duno (†)

Kurali István, s. k.

Szedek, s. k.

a mena podpisatil.

Másolat.

Érsekújvári választó-kerület t. választóihoz.

F e l h í v á s .

Ezennel közhírré tétetik, miszerint a választók összeírása a jövő országgyűlési idényre küldenő képviselők megválaszthatása céljából kezdetét veendi

f. évi május 13-kán

és az 1847-48. választási törvény értelmében a kezdőnap beszámításával 14 napig szakadatlanul folytattatni fog. Erre nézve az érsekújvári választó-kerületre vonatkozólag következő ügymenet állapított meg: Érsekújvár városában az összeírás kezdetét veendi és tartani fog f. évi május 13. egész 16. napjáig; – itt fognak összeírtni 13., 14., 15. Érsekújvár – és 16. Andód – Bánkeszi – és Kiskeszti stb. Végre megjegyzendő: hogy utolsó kétnap, azaz: f. évi május 25. és 26-iknapjain az összeíró-bizottság működését újból Érsekújvárba a végből átteendi, hogy ezen napokon, bármely oknál fogva nem jelentkezett választóknak, jogaik érvényesítésre, illetőleg beíratásra alkalom adassék. Minden választó személyesen megjelenni tartozik. A tisztelt választók ezennel felkéretnek, adókönyvecskékkel vagy más törvényszabta választói képességeket bizonyító okmányokkal és bizonyítékokkal ellátva – fentjelzett összeíró-helyeken és napokon, az összeírástánál személyesen megjelenni, s eképen választói és honpolgári

legszebb jogaitat érvényesíteni. Alsó-Köröskény, april 28-kán 1872. Összeíró-bizottság nevében, Huszár József, s. k. bizottsági tag. Hogy jelen másolat a városi irattárban létező eredetivel szórol-szóra megegyez, bizonyítom.

Kelt Érsekújvárott, 1872. évi aug. 31-én.

(p. h.)

Köszeghy Ferencz, főjegyző.

Országgyűléshez terjesztendő kérvényi ügyben bélyegmentes.

N y i l a t k o z a t .

Alulírott tiszta öntudattal, szabad akaratból, kényszer nélkül ezennel kijelentem, miszerint 1872. év június hó 22-én, az Érsekújvárott megejtett képviselő-választás alkalmával betegen Lakatos érsekújvári lakosnál feküdvén, szavazatom be nem adtam, de betegségem miatt be sem is adhattam.

Mennyiben pedig nevem, a szavazók lajstromában találtanék, azt a szavazat szedő bizottmány és a népképviselet ellen, s ellenemben elkövetett roszakaratú csalásnak nyilvánítom, s ezen állításom hogy szavazati jogommal nem éltem, eskümmel is bizonyítani bármikor kész vagyok.

Kelt Gyárákon, 1872. augusztus hóban.

Előttünk:

Szadovski János, (†)

Szedek, s. k.

Hoppan Duro. (†)

Kuruli István, s. k.

Szedek, s. k.

a mena podpisatil.

Másolat.

Összeíró küldöttségétől.

Értesítés! Az érsek-újvári választó-kerület összeíró bizottsága kiindulván abból, miként az Érsekújvárhoz távol fekvő községekre nézve célirányosabb lesz, ha az özszeírás végett utólagosan jelentkezők számára Komját mezőváros tűzetik ki özszeírási helyül, – elhatározá, miszerint az 1872. april28-án kelt felhívás megváltoztatásával, május 25-dik napján Érsekújvár, Andod, Bánkeszi, Kis-Keszi, Tardoskedd, és Tótmegyér községek

utólagosan jelentkező tagjait Érsekújvárott, egyéb e kerülethez tartozó községeknek összeírás végett jelentkező tagjait pedig május 26-án Komjáton fogja összeírni.

Erről czímzett tudomás-vétel végett értesítetik. Kelt Tardoskeden, 1872. május 18-án. Huszár József s. k. összeírási bizottsági tag. Tekintetes városi tanácsnak Érsekújvárott. Kívlről: 724. sz. ér. 1872. máj. 19. Hogy ezen másolat a városi irattárban létező eredetivel megegyez, bizonyítom. Kelt Érsekújvárott 1872. év aug. 21-én. (p. h.) Kőszeghy Ferencz, főjegyző.

(Belülről.)

Másolat.

694.

Nyitramegye központi választmányának 1872. évi június 6-kán tartott ülésében 65. sz. a. Druga József és társai érsekújvári lakosok felszólamlási kérvényei, tekintettel arra, hogy későn, illetőleg a határidő eltelte után érkeztek be. A 24-dik számú végzés értelmében el nem fogadtattak s az illetőknek visszaadni rendeltettek. Kiadta Kostyál Pál, v. jegyző, s. k.

(Kívlről.)

694. sz.

Jelen központi választmányi határozat másolatban, az eredeti folyamodvány és mellékletének ./. visszaadása mellett folya-
modó Goda Lajos és társaival közölni rendeltetek. Kelt Tardoskeden, 1872. június 9-én.

(p. h.)

Juhász, s. k.
járási szbíró.

(Belülről.)

Másolat.

694.

Nyitramegye központi választmányának 1872. évi június 6-án tartott ülésében 65. sz. a. Druga József és társai érsekújvári lakosok felszólamlási kérvényei, tekintettel arra, hogy későn, illetőleg a határidő eltelte után érkeztek be. A 24. számú végzés értelmében el nem fogadtattak, s az illetőknek visszaadni rendeltettek, Kiadta Kostyál Pál, v. jegyző, s. k.

Másolat.

(Kívülről.)

694. sz.

Jelen központi választmányi határozat másolatban, az eredeti folyamodvány és mellékleteinek ./. visszaadása mellett folyamodó Druga József és társaival közölni rendeltetik. Kelt Tardoskedden, 1872. június 9-én.

(p. h.)

Juhász, s. k.
járási szbíró.

Másolat.

(Kívülről.)

Bm. Junius 4. 1872. Tekintetes központi választmányhoz Nyitrán. Drska István n.-surányi csizmadia mesternek folyamodása a szavazati jog megadása iránt. 2./- eredeti mell.

(Belül.)

Tekintetes Választmány! Tisztelettel alulírott múlt hó 15-én Nagy-Surányban történt összeíráskor szavazati jogot nem nyertem, holott én a % alatti bizonyítvány tanúsága szerint folytonosan dolgozom a törvény megkívánta egy segéddel, és 2% alatti adókönyvecske szerint 69 krral több adót fizetek, mint a mennyit a jövedelem utáni képesség minimumául a tek. küldöttség felállított; – esedezem ennél fogva a Tekintetes Választmányhoz, miszerint engem, ezen elutasító határozat mellőztével, a választók névjegyzékébe utólagosan annál is inkább felvenni méltóztassék, mert a jövedelmi adó kimutatása nem census képen, hanem csak annak bebizonyítására szolgál, hogy az illető iparos dolgozik-e a kívánt segéddel vagy nem, ez pedig a fenti bizonyítvánnyal eléggé van igazolva. N.-Surány, 1872. június 2-kán. Tisztelettel Drska István, s. k. k. v. Mucha György, s. k. néviró.

(% alatti melléklet.)

Wisweczeni. – Mi nissej podpisani z timto preswecujeme, ze Drska István Welko-Suranszki csizmarszki majszter uz od dawneho csasu a celi rok z jednim aj z dwama pomocnici (towarizsi) robi, ce mi ai z prisahu sze hotowi potwrdit. Welke-Surány dna 2-ho Juni 1872. Riessner Antal, s. k. Kontz Alajos, s. k. Mucha György, s. k.

(Elintézés.) 29. sz. Nyitramegye központi választmányának 1872. június 4-én tartott ülésében, Drska István nagy-surányi lakos, folyamodik, hogy az összeíró-küldöttség határozatának mellőzésével, kézművesi czímen, a választók sorába felvételük. – Miután folyamodó nem igazolja, hogy az 1868. évi XXVI. t. ez. 14. §-a értelmében, oly jövedelmi adóval lenne megróva, a mely az egy segéddel dolgozó kézművesekre megszatott, következve nem igazolja azt, hogy folytonosan egy segéddel dolgozik, – határozatott: folyamodó felszólamlásának elvetésével az összeíró-küldöttség határozata helybenhagyatik. Kiadta Kostyál Pál, s. k. v. jegyző.

694. sz. V. Jelen határozat másolatban folyamodóval, kérvényének visszaadása mellett közölni rendeltetik.

Kelt Tardoskeden, 1872. június 8-án. Juhász, s. k. járási szolgabíró. (P. H.)

Másolat.

Képviselőház rendszabályai 83. §. szerint bélyegmentes.

Bizonyítvány.

Alulírottak ezennel bizonyítjuk, s azt miket mondunk, ünnepélyes eskünk mellett, szükség esetén 100 tanúval is igazoljuk, hogy az érsek-újvári választókerület képviselője megválasztására kitűzött határnapon 1872. év június hó 22-én. Fekete János királyi postamester, s több társai, mindannyian báró Wodiáner Albert úr pártja emberei, a választás színhelyén törvényellenesen, fegyveresen jelentek meg.

Kelt Érsek-Újváratt, 1872. év szeptember hó 2-án. Druga József, s. k., Druga István, s. k., Bogyó József, s. k.

Ezen névaláírások valóságára ezennel hitelesen bizonyítottik. Kelt Érsekújvárott 1872. szeptember 2-án.

(p. h.)

Miklóska János, s. k.

kir. aljárásbíró.

Másolat.

Képviselőház rendszabályai 83. §. alapján bélyegmentes.

Bizonyítvány.

Alulírottak, mint Paulik Gábor ellenzéki jelölt pártjának bizalmi férfiai, ezennel kijelentjük, s miket mondunk, eskünkkel is erősíteni készek vagyunk, hogy az 1872. év június 22-én meg-

ejtett képviselő választás kezdetén Zerdahelyi Ince választási elnök által, kimondatván a pártszavazás, egyszersmind kimondatott az is, hogy első sorban báró Wodiáner Albert úr pártja községenként fog szavazásra bocsájtani; ennek ellenére nemcsak a mi felszólamlásaink, hanem Balázsovits József és Szalavszky Gyula, – az első választási alelnök, a második választási jegyző megjegyzései daczára is, a községek szavazói, miről tanúskodik a választási jegyzőkönyv is, annyira összezavartattak, hogy a személyek azonosságát, a szavazás megszakítható nem levén, s pártunk embereiből idő rövidsége miatt, a katonai kettős, lovas és gyaloolánczon körösztüln egyes községenként bizalmi férfiakat nem hozhatván, – de Nagy-Kér község választói szavazásához behozott igazoló férfiúnk, királyi tisztviselő által kitzsigáltatván, – constatálnunk lehetetlen volt; állítjuk hogy ily félszeg eljárás elleni tiltakozásaink, legtöbb esetben figyelembe se vétettek, s így megtagadattott tőlünk a mód, a visszaéléseknek elejét vehetni. Bizonyítjuk továbbá, hogy Gyárak község összeírott szavazói között, az elholt Karoly Mihály nevében, szavazó jelentkezett, tőle ugyan igazolt felszólamlásunk alapján, a szavazati jog megtagadattott, de ezen jogtolvaj, minden akadály nélkül szabadon bocsájtott, s ezen esettel bizonyítjuk az indokolt feltevésünket is, hogy ily vagy éhez hasonló eset több is előadta magát, mit a kérvény, melynek egyike mellékletéül szolgál jelen bizonylat is, kellőleg igazolnak. Bizonyítjuk, hogy általunk ismert Dömötör György, Mozgay József, Bihary Benjamin, Tóth Dániel, – Sörös Pál és Kiss József, Alsó-Szöllős községi lakósok, beírott választók, szavazókul jelentkeztek, szavazataik elfogadtattak, s Paulik Gábor ellenzéki jelölt pártja részére tényleg le is szavaztak. – Bizonyítjuk hogy az ellenzéki párt daczára annak, hogy a legkisebb rendszavazást sem követte el, a választási nap esti óráiban, ok nélkül pusztá zajra lovas katonaság által tiportattott, s ezen indokolhatlan eljárás következtében, a tágas városi piaczról, utczába szoríttatván, többen súlyos testi sérüléseket szenvedtek. Bizonyítjuk továbbá, hogy az elkövetett számos visszaélés, pártunk jól átgondolt kifárasztása miatt, pártunk szavazását beállítván, óvásunknak, melyben szavazástóli tartózkodásunk akarók indokolni jegyzőkönyvbe vétetni kértük, mely méltányos kérelmünknek azonban Zerdahelyi Ince úr, választási elnök által hely nem adatván, engedélyt kértünk arra, hogy legalább óvási szándékunk jegyeztessek be, – mely kérelmünk betöltése meg is ígértetett, – azonban midőn a jegyzőkönyvet aláírni, azon indokból, mert a választás elleni óvásunk be nem vétetett, s így a jegyzőkönyv szavazástóli tartózkodásunk indokolása nélkül készült, – vona-

kodtunk, – többször nevezett elnök, a tenni szándékolt óvásnak megemlítését is, ingerült hangon megtagadá. Bizonyítjuk, hogy pártunk nem a vesztett csata érzetében tartózkodott a szavazástól, hanem mivel szavazásrai bocsájtás esetén, a netovábbig csigázott türelem meg szakítás, s az elkeseredés szülte szomorú jelenetek előidézésétől tarthattunk azon esetre, ha például pártunk egyik másik embere szavazóul jelentkezve a szavazatszedő bizottmány által más arra nem jogosult által, neve alatt szavazat adatván már be, mint leszavazott elutasíttatnék, s hogy ezen félelmünk nem nélkülözte az alapot, bizonyítják a kérvény némely csatolmányai. Mind ezen tények igazolására szolgáljon egyelőre polgári becsületünk, szükség esetében minden egyes állításunkra bemondandó tanúink, s mire már jelen okmány elején hivatkozánk, ünnepélyes eskünk, melynek letételére az igazság s a népjog s ennek legszen-
tebb kifolyása a népképviselőlet magasztosságának megóvása tekintetéből, minden percében örömmel készeknek nyilatkozunk Érsekújvár városában 1872 év. szeptember 2. Fogd Károly, s. k. Druga József, s. k. Ezen névalírások valóságára ezennel hitelesen bizonyíttatik. Kelt Érsekújvárott, 1872. szept. 2. Miklóská János, s. k. kir. eljárás bíró (P H.)

Másolat.

A képviselőház rendszabályai II. cím 83. §. szerint bélyegmentes.

K ö z s é g i b i z o n y í t v á n y .

Melynél fogva Fogd Károly érsekújvári ügyvéd kérelmére, ezennel hitelesen és hivatalosan bizonyíttatik, miszerint Kis-Mánya községe s annak határában, Kossován Gyula és Fekecs Dávid nevezetű egyének nem léteznek, sem az aligmúlt képviselőválasztás, s az azt megelőző összeírásakor sem léteztek. Miről is kiadatott jelen községi pecséttel erősített bizonyítvány.*)

Kelt Kis-Mányán, 1872. augusztus 28-án.

(p. h.) Téldy Dániel, s. k. közs. bíró.

Demény József, s. k. esküdt.

Másolat.

B i z o n y í t v á n y .

Alulírottak ezennel bizonyítjuk, hogy Gyarak községében csak egy Kacsák István létezik, ki is a 16. sz. a. házban lakik.

*) És ezek mégis leszavaztak a jobboldalra.

ezen körülményre, melyet mint köztudomást bizonyítani is felesleges, felajánljuk eskünket, – s esküvel vagyunk készek bizonyítani azt is, hogy ifj. Kacsák István Gyár kon nem létezik.

Kelt Gyárákon, 1872. augusztus hóban.

Előttünk:

Fogd Károly, s. k.

Gajdosik Mátyás, s. k., tanú

egyszersmind mint Zrubecz András

és Gajdosik Mátyás irni nem tudók

névirója.

Kuruli János, s. k.

Zrubecz András, s. k.

Másolat.

1378. sz.

B i z o n y í t v á n y .

Szab. Érsekújvár város tanácsa által ezennel tanusíttatik, miszerint Varga Péter nevezetű egyén Érsekújvárott nem lakik. – Miről eme bizonyítvány Fogd Károly úr kértére – képviselőválasztás ellen beadandó kérvényhez való használatul, a házszabályok II. K. 83. §-a alapján bélyegtelen ívén ezennel kiadatik.

Kelt Érsekújvárott, 1872. évi augusztus hó 31-én.

Kőszeghy Ferencz, s. k.
főjegyző.

(p. h.)

Czuczor Ferencz, s. k.
polgármester.

Lectum salutem in Domino!*)

Intra scriptus vigore presentium fidem facio inductis et adscriptis in mortuorum Libro 3-o pag: 56-o Ecclesiae Parochialis Felső-Szöllös, sequentis de verbo ad verbum evocaveri. Anno Domini millesimo octingentesimo sexagesimo secundo. (1862.)

1862. Januarii 1-a.	Annus et Dies obitus	
	D e f u n c t i	
Gyurkovics Josephus magister molitor, ma- ritus Drábek Josephæ.	Nomen et cognitio item eius con- jugii vel Parentis	Locus ori- ginis et habitationis numerus domus
Origine Tavarnokensis, domicilio Felső-Szöllös in sic dicta Dolinka sub nro domus 87.	maec	Sexus
Masc	foem.	
annor 52.	Aetas.	
Hemiplegia.	Morbus sive aliud genus mortis.	
Omnibus moribundorum sacramentis provisos.	Fuit re provisos Sacramentis mor- tuorum.	
Communa coemeterium Felső-Szöllösense 9-a Januarii anni currentis.	Locus et dies sepulturae.	
Franciscus Terstánaszky Parochus Localis.	Nomen Sepeli- entis.	
Vixit in matrimonio legali cum sua tertia uxore annis 6.	Observationes	

In quorum majus robur has propria manu subscripsit et Sigillo Parochiali munitis extrododi Hieras. —
Sigo: Felső-Szöllös, die 6-o Julii 1872-o. (L. S.) Franciscus Terstánaszky, m. p. Parochus Felső-Szöllösensis.

*) Halotti bizonyítvány egy oly jobboldali szárazrtnak, ki halála után szárazrtnak la.

Másolat.
(1 ft. bélyeg.)

Bizonyítvány. Alulírott, a f. évi augusztus 3-án 2462 / dm. 872. sz. a: kelt megye-alispáni utasítás folytán hitelesen bizonyítottam, hogy t. Nedeczky Flóris úr az udvari országgyűlési képviselő választókerület választó polgárainak f. évi összeírási lajstromában, Radvány, Várth és Zsitvató összesített községből 89. szorszám alatt, mint választópolgár összeírva, s az ugyanazon választókerület folyó évi június 26-án megnyitott, s a választások befejezése után e megye levéltárába elhelyezett országgyűlési képviselő választási jegyzőkönyvében 483. folyó szám alatt, mint szavazó feljegyezve találhatik. – Kelt Komáromban, augusztus hó 3-án 1872. (P. H.) Miskey Géza, s. k. t. Komárom megye levéltárnoka.

Másolat.

Országgyűléshez intézendő kérvényi ügyben bélyegmentes.
N y i l a t k o z a t .

Ezennel ünnepélyesen kijelentjük, miszerint az 1872. június 22-én Érsekújvárott megejtett képviselőválasztás alkalmával, nekünk a helybeli bíró és törvénybíró, Fazekas Jánosnak 10 ft. és Babos Ferencnek 15 ft. o. é. összegnyi készpénzt adott azért, hogy b. Wodiáner Albert úr pártjához szegődjünk, és oda is szavazzunk, mi a jelzett összegeket felvettük, mit is a vásárlók e célra Grermanecz Pál b. Wodiáner úr gazdatisztjétől kapták a pénzt.

Ezen nyilatkozatunkat kezünk aláírásával most, szükség esetén pedig hittel is megerősíteni készek vagyunk.

Kelt Nemes-Panon, 1872. évi augusztus hó 22-én. Fazekas János, s. k. Babos Ferenc, s. k. Előttem Hamar Lajos, s. k. tanú Poda Lajos, s. k. mint tanú.

Másolat.

Országgyűlés elé terjesztendő kérvényi ügyben bélyegmentes.

N y i l a t k o z a t .

Alulírottak ezennel kijelentjük és kinyilatkoztatjuk, hogy az 1872. év június hó 22-én Érsekújvárott megejtett képviselő-

választás alkalmára, itt helyben, úgy a választás színhelyén Érsekújvár ott. b. Wodiáner Albert úr pártja részére nem csak ígéretekkel: hanem pénzzel is csábítottunk; ennek folytán mi azért, hogy a balpárttól elálljunk 10ft; 20 írt és 30 írt. o. e. összeget is készpénzben kaptunk a vásárlásra megbízott helységi bíró és törvénybírótól, mely összeget egyenkint fel is vettük és b. Wodiáner Albert úr pártjához szegődtünk és oda is adtuk szavazatunkat.

Ebbéli nyilatkozatunkat saját kezünk aláírásával megerősítve adjuk ki, oly kijelentéssel, hogy az itt adott nyilatkozatunkat bár mikor hittel is megerősíteni készek vagyunk.

Kelt Nemes-Panon 1872. ik évi augusztus hó 22-én Babos Vincze, s. k. Szabó Lajos, középső s. k. Fazekas Pál, s. k. előttem: Hamar Lajos, s. k. tanú. Poda Lajos, s. k. mint tanú.

Másolat.

Kérvényezési ügyben a képviselőház rendszabályai II-ik 83. §. bélyegmentes.

B i z o n y í t v á n y .

1872. év június-hó 21-én Nagy-Létény községéből, – Érsekújvár városába, az érsekújvári kerület képviselő választásra lévén menendő. – Balázs Gergely nagy-létényi esperes plébános utánam küldött, hogy velem beszélni óhajtana; – felhívása következtében nála megjelenvén, az ellenzéki párttól, melynek tagja voltam, mindenképen eltántorítani óhajtott, s midőn szavának sikere nem volt, azért, hogy báró Wodiáner Albert úr jobboldali követre szavazzék 10 az az tíz osztr. írt. forintot ígért, s öt forintot azonnal kezembe adván, a másik öt forint lefizetésére magát a szavazás után kötetetezte.

Én az átadott vesztegetési árt, öt forintot elfogadtam, az jelenben is nálam van, azonban sokkal mélyebb lévén meggyőződésem, sem hogy azt jó szó vagy pénzen megváltoztassam, báró Wodiáner Albert úrra nem szavaztam, hanem a megkísértett vesztegetés daczára is, a balpártnak tántoríthatlan híve maradtam s annak vallom magam jelenleg is. –

Mennyiben pedig jelen bizonyítványomban foglalt adat, tagadásba vétetnék, hivatkozom a vesztegetésnél személyesen jelen volt Gregor Ferencz, nagy-létényi lakosra, s állításaim valódiságát eskümmel is megerősíteni mindenkor kész vagyok.

Végül kijelentem, hogy jelen bizonyítványom, minden fenye-

getés, erőszak, és erkölcsi nyomás nélkül ön akaratúlag, jól megfontolva, s szabad akaratomból adom a czélból, hogy jelen eset által, a magyar képviselőháznak alkalmat adjak, több hasontermészetű vesztegetések felderíthetésére.

Kelt Nagy-Létényben, 1872. évi aug. hó 31-én.

(p. h.) Prosenszki Mihály, s. k.

Előttünk:

Ravasz András, s. k. tanú. (p. h.)

Bapcsány Mihály, s. k. tanú. (p. h.)

Maly István, s. k. tanú. (p. h.)

Másolat.

Országgyűléshez terjesztendő kérvényezési ügyben bélyegmentes.

B i z o n y í t v á n y .

Mely szerint hitelesen bizonyíttatik, miszerint Lakatos Mihály, Bujka Lajos, Balogh János, Lakatos Antal, Zsembery Mihály, Korlár József, Kolompáros Ferencz, Farkas István, Anyalai Mátyás, Anyalai József, Bujka László, Lakatos József, Balogh István, Lakatos István, Farkas József, az esztergomi érsekség zsellérei, mint ilyenek lakást bírnak viszonzszolgálat fejében a tulajdonos érsekségtől, ingatlanjuk nincs, az után nem adóznak, illetvén az adó a tulajdoaos érsekséget. *)

Kelt Érsekújvárott, 1872. június 4-én.

Radies János, s. k.

(p. h.) Czuczor Ferencz s. k.

aljegyző.

polgármester.

Másolat.

Képviselőház elé terjesztendő kérvényezési ügyben bélyegmentes.

B i z o n y í t v á n y .

Alulírottak ezennel bizonyítjuk, s állításainkat esküvel is erősíteni készek vagyunk, hogy az 1872. év június hó 22-én Ersekújvárott megejtett képviselőválasztás alkalmával, az ellenzéki párt, esti órákban, anélkül, hogy legkisebb rendezavarás történt

*) És ezek szavaztak.

volna, lovas katonaság által embertelen s a legkíméletlenebb módon tiportatott, a választás színhelye a városi piacszőlő kiszorított, s ezen alkalommal többen, jelentékeny sérüléseket is szenvedtek.

Kelt Érsekújvárott, 1872. szeptember hó 1-ső napján. Fodor Károly, s. k. Bogvy József, s. k. – Ezen névalírások valódisága ezennel hitelesen bizonyítottatik. Kelt Érsekújvárott, 1872. szept. 2-án. (p. h.) Miklóska János, s. k. kir. aljárásbíró.

Másolat.

Képviselőház elé terjesztendő kérvényi ügyben bélyegmentes.

N y i l a t k o z a t .

Alulírott ezennel kijelentem, s szavaim esküvel is kész vagyok erősíteni, hogy 1872. évi június hó 22-én, a képviselőválasztás alkalmával, esti órákban, ok nélkül, lovaskatonaság által letiportatván, oly súlyos sérülést szenvedtem, hogy 14 nap folyásáig csak is bot segítségével, s érzékeny fájdalmak között voltam képes mozogni.

Érsekújvárott, 1872. szeptember hó 2-án. Maysztrik István, s. k. – Ezen névalírás valódisága ezennel hitelesen bizonyítottatik. Kelt Érsekújvárott, 1872. szeptember 2-án (p. h.) Miklóska János, s. k. kir. aljárásbíró.

Másolat.

Képviselőház elé terjesztendő kérvényi ügyben bélyegmentes.

N y i l a t k o z a t .

Mi alólirottak, Nyitramegye Alsó-Szóllős községi összeírott igazolt választók, ezennel ünnepélyesen kijelentjük, miszerint az 1872. év június hó 22-én Érsekújvárott megejtett képviselőválasztás alkalmával, szavazási jogunkkal élvén, szavazataink Paulik Gábor úr, mint az ellenzék jelöltje javára adtuk.

Mennyiben pedig neveink a választási jegyzőkönyvbe fel nem vétettek volna, ezennel kijelentjük, hogy a választási jegyzőkönyv rendetlen és helytelenül vezetett, s ezen állításainkat,

becsületszó, eskü s szükség esetén tanukkal is igazolni mindenkor készek leendünk, s igazolandjuk azon állításunkat is, hogy szavazatainkat csakugyan beadtuk.

Kelt Alsó Szöllösön, 1872. augusztus 20-án. Mozgay József, helv hitv. tanító s. k. Bihary Benjamin, s. k. Tóth Dániel, s. k. Sörös Pál, s. k. Kiss József, s. k. Dömötör György, s. k. mint tanú. Ferenczy János, tanú s. k. Kiss Mihály, mint tanú s. k.

M e g h a t a l m a z á s .

Alulírottak ezennel meghatalmazzuk, Jánosi Károly (lak, Érsekújvárott) és N. N. N. ügyvéd urakat, esetleg az általok törvényszerűen megbízandó képviselőiket, miszerint minket, báró Wodiáner Albert úr képviselővé választatása ellen beadott kérvényünk tárgyalása, s a tárgyalást netán követő cselekményeknél képviselhessenek, s a kifejlendőkhöz képest a törvény korlátai közt megtehessék mind azt, mit tenni szükséges és czélszerűnek tartandúnak. Kelt Érsekújvárott, 1872. évi szeptember 2-án.

Előttünk;

Kovács Elek, mint tanú.

Farkas Ferencz, mint tanú.

Haulik József, s. k.

Supala Ferencz, s. k.

Veress Pál, s. k.

Barák Mihály, s. k.

Druga Imre, s. k.

Török Imre, s. k.

Goda Lajos, s. k.

Luzsicza József, s. k.

Bónis János, s. k.

Misik György, s. k.

Tóth Antal, s. k.

Országgyűléshez terjesztendő kérvényezési ügyben bélyegmentes.

B i z o n y í t v á n y .

Alulírott ezennel tiszta öntudat és szabad akaratomból adom alábbi hiteles bizonyítványomat, s az abban foglaltakat esküvel

Schvetz András Gyarak községi törvénybíró, előttem nyilatkozott, miszerint eleinte az ellenzékhez tartozó Schvetz István

és Csernák György gyaraki lakosok, az ő házában, Hraska József, által fejenkinti öt forintért vétettek meg, báró Wodiáner .Albert úr pártja részére.

Kelt Gyárákon, 1872. augusztus 31-én.

Kurali István

És e választás ellen a vizsgálat nem rendeltetett el, hanem a választás egyszerűen helyben hagyatott. Azt hiszszük, hogy ez mindennél hathatósabb bizonyítéka annak: hogy merő valóságot írtunk.

Az új országgyűlés alatt.

Átalánosan azon hitben élt mindenki, hogy e számos törvénytelen választások heves küzdelmek színhelyévé teszik a megnyílandó országgyűlést, s hogy azon esetben, ha például a többség a botrányosan megválasztott jobb-oldali képviselők mandátumához is ragaszkodik, az ellenzék az országgyűlésből kilép. Indítványozta is ezt Simonyi Ernő az ellenzék legképzettebb embere, és legfélebb szónoka. Az indítvány azonban pártolásra nem talált.

Az országgyűlés tehát megnyílt, és megkezdődtek az igazolások. – Soha lanyhábban és könnyebben nem verifikáltak még képviselőket, mint most, és ha vizsgálatot rendeltek valaki ellen, az bizonyosan ellenzéki volt.

Gúny, valóban gúny! Az a föl sem vevés, az a fitynálás, melylyel az ellenzék a jobboldal illette, valóban Ollázította véré, még az önméltósággal bíró nézőnek is; – :sak azok, kiket tulajdonképen illetett, csak maguk az llenzéki képviselők nem akarták azt észrevenni, mert lem éreztek magukban erőt, hogy tenni is tudjanak róla. az egy Simonyi Ernőt kivéve alig van hatásos szónok az el-
 űnzék sorai közt, inkább eszét, vagy kevés tudományát

akarja fitogatni a legtöbb, a helyett, hogy erélyesen lépne föl, s mert a vezéri szerepet több oly egyén ragadta magához, ki nagy ambícióval, de kis tehetséggel bír ahoz, hogy vezér legyen, tehát lehet mondani, hogy az összes ellenzék működése léha és hatástalan, mint bár mely hadsereg működése is, jó vezérek nélkül.

Oly tényekkel szemben, mint amilyenek a jelen többség kormánya által elkövetettek, – roppant könnyű állása volna egy erélyes ellenzéknek, s nincs rá mód hogy egy fél évnél tovább létezhetne egy ilyen kormány, ámde mert az ellenzékben az erély kevés, tehát nem az ő hanem a kormány helyzete válik vele szemben könnyűvé.

Csak is ily ellenzék előtt történhetek hatástalanul oly dolgok, melyek minden más parlamentnél a kormány vád alá helyzetését vonták volna maguk után, ha t. i. a kormány ez ügyekben a legerélyesebben nem intézkedik, xímde ellenzékünk erélytelenségénél fogva, már nem is képzelhetünk magunknak oly botrányt, melyek jobboldali közegek által büntetlenül el ne követhetnének; s ha a többség korlátlanul, ha a kormány minden tekintet nélkül működik? az ellenzékünk erőtlenségének tulajdonítható – Parlamenti életben rendszeren a gyenge ellenzék szülője a rősz kormánynak.

És hogy mily botrányosságig ment már hazánkban a jobboldalhoz tartozó egyének bátorsága, melyek ellenzékét nem félve, törvényt sem féltek, miután a törvényeknek erélyes ellenőre nem volt, tehát oly dolgokat engedtek meg maguknak, melyek vakmerő szemtelenségeit illetőleg örök példa fog lenni a parlamentek történetében.

Szolgáljon mindjárt egy esetről a következő.

(A baksai választás.)

Baksa nov. 15-én.

Az országban közelebb lefolyt képviselő-választásoknál sok törvénytelenységnek volt az ellenzék kitéve, de oly gálád eljárás

mint a baksai nov. 12-13-iki választásnál tapasztalható volt, még sehol nem történt.

Jobboldali compromissum következtében a merénylet keresztülvitelére a leglehetőlenebb egyénekből állítottatott össze a szavazatszedő választmány a központ által. – Ifj. Skublits László elnök s atyja Skublits László jegyző, mindketten ha országszerte nem is, de a megyében igen ismereteseek; – és Deák Lajos már a választási összeírásoknál elkövetett tetteiért hírlapilag bélyegzett – alelnöki minőségben voltak; s hogy a testület még czégéresebb legyen, a kerületi jobboldali párt részéről egyik bizalmi tagnak rehaabilitatio szempontjából azon Kiss János választatott be, ki a szeptember 30-ki országgyűlésen az országszine előtt közhelyesséssel találkozólag b. Simonyi Lajos képviselő által becstelennek nyilvánítottatott.

Midőn ily veszélyes tényezők kezébe adatott és pedig brachitális hatalommal az 1848-ik évi választási szt. törvénynek végrehajtása, – az ellenzéki vezetőknek, bár ismerték a kerületi rokon elvű választók túlnyomó számát és bíztak kitartási rendületlen jellemükben, mégis diadaluk hiúsultára előre el kellő készülniök.

Mindamellett az igaz ügy iránti buzgalomból, a baloldali elvekhez a kerületbeli választók zömének tapasztalt ragaszkodása s lelkesedése által ösztönöztetve, legkevésbé sem csüggedtek s ernyedetlen kitartással megtettek mindent, hogy a jobboldal részéről elkövetett hivatalos s nem hivatalos elrémitő nyomások és tettleges bántalmazások daczára rokonelvű választók a választásra megjelenjenek s egész sikerrel; mert a kerületben összeirt 3077 választó közül összeszámításunk szerint 1617-en meg is jelentek.

Előre bocsátva azon körülményt, hogy ezen kerületben általában az intelligentia gyéren van a balpárt részéről képviselve, különösen a cselekvés terén csak kettő volt, kik a választási törvény bővebb ismeretével bírtak, névszerint: Thassy Imre kerületi pártvezér és Obál István bolatincki volt postamester, kik a balpárt részéről bizalmi tagoknak előre kiszemeltettek.

Tudván a jobboldal a balpártnak e tekintetbeni gyenge helyzetét, ennek teljes kizsákmányolását akként hajotta végre, hogy a midőn Thassy Imre 600 választó kíséretében a választás helyén Baksában reggeli 7 órakor megjelent s a község déli végén a választókat egy korcsma udvarán hagyva, maga egyedül az elnök felkeresésére – értekezlet és megállapodás végett a fölött: hogy a pártok a választás alatt hol foglaljanak helyet – megindult, vele az utcán találkozáva, neki az elnök azt adta tudtára, hogy a balpárt számára, a község északi részén van a helyiség

kijelölve; mire Thassy Imre ezen egyoldalú intézkedés ellen észrevételt tett annyiból, hogy ily intézkedés előbbi gyakorlat szerint is, mindkét pártbelieknek előzetes meghallgatásával történhetett volna méltányosan, – innét Thassy Imre a kijelölt hely meg szemlélésére távozván, a mint a hátrahagyott választókhoz visszatérni akart, útjában az utcán tizenkét foglár által megtámadtatva elnöki rendeletből azon ürügy alatt, mintha csoportjával a községbe történt érkeztek a kiállított foglároknak, kik a balpártiaknak a község e részöni bevonulását gátolni utasítottak – tetteg ellenállott volna – mint csendháborító elfogatott – sa gonosztevők számára használatni szokott ablak nélküli sötét nyirkos helyiségbe hurczoltatván, ott 29 óráig, míg a választás tartott, elzárva sanyargattatott.

A község déli részén levő korcsma udvarán várakozó 600 főnyi választó pedig erős kis éret mellett a balpárt számára kijelölt helyre állítottatott, hová a többi balpárti választók is reggeli 10 órára összegyűlvén, ez időtájban a választási gyűlés megnyitottatott.

A balpárt részéről az elnök előtt megjelent 12 választó által Obál István vezetése és tolmácsolása mellett Thassy M. képviselőnek ajánlatot, erre, hogy a szavazás elnökieg elrendeltetett, ugyan Obál István tolmácsolása mellett a jelen volt 12 választó a balpárt részéről alkalmazandó bizalmi tagok egyikének, fogságából kieresztetni kórt Thassy Imrét és Obál Istvánt jelölte ki, de az elnök egyiket sem fogadta el, Thassy Imrét – szerint – azért, mert mint csendháborító le van tartóztatva, Obál Istvánt pedig azért nem, mert az ő téves fogalma szerinte a törvényre általános vakmerő hivatkozással nem átalotta azt kijelenteni, hogy az, a ki képviselőjelöltet tolmácsol, bizalmi férfiú nem lehet.

Ekként a rendszeresen kiszámított cselszövény, hogy törvénytudó bizalmi férfiak a balpárt részéről ne legyenek – czólt érvén – kényszerűségből, törvényes hivatását nem ismerő más két egyéniséget kellett alkalmazni a balpártban, kikben minden jólelkűségük s becsületességük mellett is nem tehattunk fel annyi bátorságot és ellenállási képességet arra, hogy a jobbpárti s választmányi visszaéléseket, melyek a leszavaztatásnál előfordulhatnak, csak némileg is gátolhassák, valamint a következés azt bőven igazolta is.

A jobboldaliak s velők a választmány többsége lelkiismeretlen működésük kivételére a baloldaliak, tekintőleg ezek értelme sebb vezetői elől a szavazás nyilvánosságának teljes elzárását látták még azonfelül szükségesnek, hogy azután a legtörvénytelebbül úgy járhasanak el, mint pártérdekük kívánni fogja.

E végből a balpártiakat a vásárgyeppelel határos Baksa község északi legvégső szélére, melyen csak 3-4 lakház van, szorították, s lovas katonai kordonnal szorosan elzárták, úgy, hogy azon senkinek másnak, mint a szavazásra egyenkint hivatott községbelieknek átmenni nem lehetett, – ellenben a jobbpártiak a terjedelmes községben kényelmesen helyeztetvén el a szavazó helyiség közvetlen környékén, melybe minden jobboldali, mikor tetszett bejuthatott s a szavazásnál jelen lehetett.

A szavazás délelőtti 10 óra tájban kezdetvén meg, elnöki megállapítás szerint elsöben a jobboldaliak általános leszavaztatása eszközöltetett, mi a balpártiakra annyival sérelmesebb volt, mert délelőtti 11 óra tájban a rendkívüli fergeteg és szerfölätti havas esözés megkezdödövén s szakadatlanul éjfélel utánig tartván, a tetö alá nem juthatott balpárti szavazók egészségek s életök veszélyeztetésével lelketlenül egész a kínzásig sanyargattattak úgyannyira, hogy nemcsak a dohány- vagy szivar-bevásárlás, hanem még az élelmi szükségletük beszerzése végetti közlekedésben is végkép akadályoztattak.

Az elfogatott Thassy Imre édes atyjának fia sorsa otthon tudomására jutván, délután 2-3 óra tájban a választás színhelyére megérkezett, lakásáról Zalalövöröl Baksa községén végig az állami út vonulván, idegen utasnak ürügye alatt sikerült csak a katonai zárvonalon keresztül hatolni, hol még így is a vezénylő tiszt által kérdöre vonatott, vajjon nem balpárti-e? – eljutván a szavazó helyiséghez, fia megszabadíttása kieszközlése végett a választmány előtt megjelent, de ott minden kérelme hasztalan volt, rögtöni eltávozásra szólíttatott fel az elnök által: – a tiszt 70 éves öreg, atyai s honfiúi fajdalmában töröppen elérzékenyülve, az elnök ezen rendeletét törvénytelennek nyilvánította, kijelentvén, hogy miután az 1848-ki törvény a választást nyilvánosnak rendeli, ötet annál kevésbé utasíthatja ki, mert igen számos oly jobboldaliak is vannak a szavazó helyiségben, kik e kerületben szavazati joggal nem is bírnak, s egészen idegenek! ö pedig mint e kerületbeli le nem szavazott választó, jogosan foglalhat helyet, valamint egy székre leülve tetteleg helyet is foglalt; – erre az elnök helyéböl felugorván, dühös szenvedélyétöl elragadtatva a jelen volt csendbiztosnak az erőhatalommal eltávolításra a parancsolatot kiadta, mire a berendelt foglalók erőszakot használva, mell és oldallöködések közt ötet kihurczolták a nélkül, hogy fiát láthatta, vagy szavazatát beadhatta volna.

A jobboldaliak leszavaztatása éjfélig tartván, e tájban átszivárgott hozzánk azon hír, hogy az egész kerületben összeirt választók számához képest a jobboldalnak a diadal biztosítva van;

de a baloldal bizton tudván általános többségét s tapasztalván érelyes kitartását, ezen álhírek hitelt nem adva azon akaratában, hogy mindannyian leszavazzanak, tovább is rendületlenül megmaradt.

A baloldaliak leszavaztatása másnap délelőtti 11 óráig tartott, párhíveink községenként foglárók által kísértettek a nagy távolságban levő szavazó helyiséghez, visszatértükkel szakonként lettünk értesülve arról, hogy ott miként bántak el velők.

A szavazó helyiség ajtajánál felbérelt jegyzők s ezekhez hasonló más vidékbeli felállított kaputosok részint foglárók, azzal ámították a balpárti szavazókat; miszerint csak azon esetben eresztik szabadon Thassy Imre közszeretető pártvezérüket, ha szavazatukat ő reá adják, míg benn a szavazó helyiségben a pártvezető nélkül megjelent szavazók, a jobbpártiak által Thassy Imre nevének folytonos hangoztatásával, úgyszólván szájbaadásával zavartattak.

Ily visszaélések tudomásunkra jutván, írásbelileg folyamodtunk a választmányhoz a körünkben időközben megjelent bizalmi férfiú által az elnöknek kézbesítve, – engedné meg a baloldali értelmiségnek is a nyilvánosság élvezetét és ellenörködését annyi-val is inkább, mert bizalmi tagjaink által az is tudtukra esett, hogy a jobboldali szavazáskor számos jobboldali egyén 3–4 ízben sőt volt eset, hogy 5-ször is leszavazott, de hasztalan volt, mert folyamodásunk még tárgyalásra sem méltattatott.

A körünkben megjelent főcsendbiztos által kértük az elnökséget arra is, hogy a kerület alsó részéből későbben érkezett mintegy 150 elvtársaink Baksa község, déli végén csoportosulván, a velünk leendő csatlakozást tegye lehetővé. De ez is megtagadtatott s ők mellékes utakon a már akkor kiöntött árviz miatt hozánk nem juthattak, kénytelenítették szavazati jogaik gyakorlata nélkül haza visszatérni, – a pótszavazás fogatbavétele bár választmányilag biztosított, mégis az fogatba nem ment, mert számos ily megjelentek a pandúrok által azon kijelentéssel tartattak s utasítottak vissza, hogy az általuk jelzett helységbeliek már úgy is leszavaztak.

Ezen körülmények között bár az egész eljárás a jobbpárt érdekében történt, még sem tudtuk számításunk szerint felfogni: hogy lehessen a jobbpártra megjelenhetett 5-600 szavazó mellett az 1600-ból álló balpártiak ellenében – mint a választás eredményének kihirdetésekor értettük – 625 jobbpárti többséget kihozni, míg végre a másnap kezünkbe került szavazási névsor egyik példányából álmélkodva azon tapasztalatot szereztük, hogy több egész baloldali községek a jobboldali jelölt Királyi Pálra le-

szavazottaknak iratak be számos községből olyanak is Királyi Pálra leszavazottaknak jegyeztettek fel, kik biztos tudomásunk szerint otthon maradtak, s az ilyenek helyetti leszavaztatás használata a pizkos jobboldali egész eljárásnak hogy egyik rendszeresített ága volt s hogy tervszerűleg előre állapított meg, annyiból bizonyos, mert e végre mint vasárnap tudomásunkra esett, igen számos idegenek a szomszéd lendvai kerületből szekereken szállítottak a választási helyre a jobboldaliak közé, de további nyomozódásunk folytán tapasztaltuk azt is: hogy az ily leszavaztatás még az időközben elhalt választók helyett is eszközöltetett.

Ezen, s hasonló szembetűnő rosz hiszemű cselekményeknek miként lehetett elkövetéséről Czigány Pál bizalmi tagunkat személyesen is kikérdezvén, azt nyilatkoztatta: hogy ő ez érdemben, úgy a többi eljárási sérelmes működés ellen is többször ünnepélyesen felszólalt a választmányban, de mindannyiszor azon elutasító feleletet kapta, hogy ennek így kell történni, sőt felfedezte azt is, hogy számos balpártiak be sem lettek írva, hanem egyszerűen a szavazó helyiségből kilöködtettek.

Az alkotmányos életben a polgárok jogainak ily kijátszása s megsemmisítésére irányuló hatósági önkénynek következményeit mi és elvokonaink a jelen viszonyok között eltérni kényszerülvén, – honfői érzületünk sérelme annál fájdalmasabb, hogy azt megyei honpolgáraink azon része idézte elő leginkább, mely képes volt ily jól ismert veszélyes tagokból a választó bizottságot megalakítani, – de méltó panaszunkat ki kell terjesztenünk magára az országgyűlésre is, melynek bíráló bizottsága a szomszéd lendvai kerületi képviselő Molnár Pálnak majdnem egészen hasonló eljárással megejtett választását érvényesítette, – ebből a baksai választó bizottmány ösztönt s bátorságot nyervén tilos cselekményeit minden tartózkodás nélkül elkövetni nem félemllett.

Mi balpártiak honfői kötelességünk érzetében el vagyunk tökével a sajnos előzmények után is a választás megsemmisítéséért a magas országgyűléshez járulni, s ezenfelül a hazai független bíróságok előtt a törvény oltalmát igénybe véve, a hamisan eljárt esküszegő választmányi tagok s a többi vétkes közreműködők ellen, kik a polgári s politikai jogokat s a személyes szabadság szentségét ily galádul gázolták, – bűnvádi keresetet indítani s őket érdemük szerint példásan megfenyítettetni. Hinnünk kell, hogy az igazság ki fog szolgáltatni.

Több választó.

A választás nem lett megsemmisítve.

Egy másik eset, mely botrányos voltára nézve minden előbbit meghalad:

Kiss János, Szatmár városa képviselője, az 1872 december 19-diki országgyűlési ülésen, következő interpellatiót olvasott föl:

Tekintetbe véve, hogy Szathmármegyebeli aranyos-medgyesi képviselőválasztási kerületben a jobboldali képviselőjelölt Gabányi Gyula kortesei által lélekvásárlást állított fel a f. évi nov. 15-ki képviselőválasztás előtti időben s nem iszonyodott a kortesei által – más alkotmányos államokban büntényt képező cselekményeket végrehajtani, t. i. egyenesen a reá leendő szavazatokért személyenként kiosztatott 5-5 frtért o. é. 10-10 frttal oly kötelezvényeket venni az illetőktől hol világosan ki van téve, hogy a jobboldali követjelöltre tartozni fognak szavazni;

Tekintetbe véve, hogy e kötvények oly bűnös cselekvények felett köttetnek, melyek az 1848. V. t. cz.-ben megírt szabad választást korlátozzák, és megsértik nemcsak az egyéni jogot, hanem magát az erkölcsiséget is;

Tekintetbe véve, hogy most már Gabányi Gyula kortesei félre téve minden erkölcsiséget elég biztonságba hiszik magokat lenni, és az $\frac{1}{2}$ alatti keresetlevél tanúsítása szerint a polgárokat perbe idézik;

Tekintetbe véve, hogy a szathmár-németi királyi bűn törvényszék egyik ülnöke Nagy Imre távol a hivatalától az avasba két hónapig korteskedett, az alatt számtalan ügyek elintézetlenül maradtak, mindezekhez képest mondják meg a miniszter urak:

1-szor. Szándékoznak az erkölcstelenség és corruptió meggátlására intézkedéseket tenni, és e tárgyban törvényjavaslatot terjeszteni a ház elé?

2-szor. Szándékoznak-e az ily bűntényért, mely maga az alkotmány és állam ellen van elkövetve Gáspár János és bűnrésze Gabányi Gyula ellen bűnügyi vizsgálatokat megrendelni és szigorúan megbüntetni.

3-szor. Szándékozik-e feleletre vonni Nagy Imre szathmári törvényszéki ülnököt azon általa elkövetett kihágásokért, és a tapasztalandókhöz képest megbüntetni?

% Gáspár János folyamodása a színérvárraljai járásbíró-sághoz (Olvassa):

„Tekintetes kir. járásbíró-ság!

Az A) alatt ide csatolt kötelezvény szerint több udvari lakos, köztük ifj. Nemes János, Nyiri László, ifj. Drágus Demeter, Pataky Lajos, Pataky Sándor, Vajda György és Vajda Simon 5-5 frt felvétele mellett kötelezték magukat egyetemleges.

hogy az 1872. évi november 21-én és következő napjaira kitűzött országgyűlési képviselő-választásban Aranyosmedgyesen a jobb-oldali jelöltre szavazandnak, ellenkező esetben a felvett 5–5 frt helyett a választás napja után 10 nap alatt egyenként, min-mindenik 10–10 frtot, mint tiszta és valóságos adósságot tartozik nekem fizetni, mely összeget költség és fűrésztási díjjal együtt általam választandó sommás bíróság útján rajtuk törvényesen megvehetem.

Mivel a fent nevezett hét egyén nem a jobb, hanem a baloldali jelöltre szavazott, mint ezt netaláni tagadás esetében a választási jegyzőkönyvvel igazolhatom, azonban az őket terhelő 70 frot mostanáig sem fizették meg nekem:

Sir István megbízott ügyvédem által tiszteletteljesen kérem miszerént nevezett adóssaimat egy kitűzendő tárgyalási határnapra bírósága elibe idézni, őket sommás után egyetemlegesen kötelezettséggel a 70 frt tőkében és a tárgyalásokon felszámítandó per-költségekben végrehajtás terhe alatt elmarasztalni méltóztassék.”

Ez kérem a járásbíró által az állam pecsétével ellátott okmány, melynek hitelességét kétségbe vonni nem lehet.”

Mit szándékozik tehát ez ügyben cselekedni a kormány?

Midőn e sorokat írjuk, még semmit sem tudunk arról, hogy a kormány ez ügyben intézkedett volna, s megvagyunk róla győződve, hogy az ellenzék elfelejti, a kormány pedig elsímítja az egészet.

És most már lehet képzelni, hogy a hol a szemtelenség annyira megy, miként vesztegetők port mernek indítani a lélekvásárlás kelepczéjét kikerülő egyének ellen, melynek csalétkét ugyan megették, de magukat azért megfogni nem hagyták, – hogy egy ilyen országban mily becse van a törvénynek, s hogy mily fokon áll az emberi erény, és hazafiúi becsület?

Ha az ellenzék ilyen nemzetet gyalázó botrányos erkölcstelenséget elnéz, ha a világ látja, hogy még ily bűnök is elkövethetők büntetés nélkül, hol fogunk akkor megállni?

És valóban: milyen része van ebben a kormánynak, épen oly része van az ellenzéknek, mely erélyesen föllépni nem képes.

Előszómban kimondám, hogy nem fogom leplezni ellenzékünk hibáit sem.— Az elv, mely mellett küzd: nemes és szent, — ámde a küzdő gyáva, mely ily erélytelenséggel se nagy eszmét kérésztől vinni, sem egy rász kormányt megbuktatni nem fog, hanem be kell várnia, míg a kormány megbuktatja magamagát.

Kifogván pedig a térből, kormányunk eljárásának illusztrálására idézünk még egy levelet a „Hon” — című ellenzéki lapból, mely levelet nevezett lapnak Váczról küldött be egy katolikus pap. — A levél következő:

„A k o r t e s e k j u t a l m a z á s a. Olvasóink emlékezni fognak a tavaszi korteskedések történeteire, melyekben a főpapság közül a kormány mellett kiválóan három püspök tette ki magát: Olteanu a lugosi, ki nem átalotta egy főpásztori levelét kormánypárti kortesirattá aljasítani; Lipovnitzky, nagyvárad, ki Bihar-megye tenkei kerületében a balközépi Dezső Szaniszló ellen rengeteg vesztegetéssel kedves öcscsét, a kormánypárti Lipovnitzkyt választotta meg, és Peitler Antal, a váci, ki bankrott pénzügyi viszonyai daczára ugyancsak osztotta, bár siker nélkül a Degré ellen felléptetett jobboldali legifjabb gr. Ráday Gedeon embereinek a püspökség erdejét. Tudtuk, hogy nem teszik ingyen. Csak pár hónapja múlt és a háládatos hormány Olteanu a Lipótrend keresztjével jutalmazta, s íme most meg Lipovnitzky és Peitler püspök urak avenciroznak az excellentiások sorába, belső titkos tanácsosokká nevezetvéni ki. Isten látja lelkünket, alólirt, mint kath. pap örvendve látja a katolikus főpásztorok kitüntetését. De azt szeretnők, hogy a kormány ne a politikai kortesszolgálatot, hanem az egyház, a tudomány, a közművelődés terén szerzett érdemet tüntesse ki bennök, De így jár o el kormányunk? Megfeledkezett Roskoványiról, ki igaz, hogy nyitrai püspök létére Tóth Vilmos megválasztására egy rézkrajczárt sem áldozott, de dus püspöksége összes jövedelmét közművelődési czélokra költi, s a többi közt a nyitrai gymnasiumra 50,000 fírtot adott, kitünteti Peitlert, kinek alig van több érdeme, minthogy lukullüsi lakmározásai által a váci püspökségét krida alá kerítette, s hogy a residentiájával szemben álló székesegyháznak lehullott vakolatát sem tudja kireperáltatni. Mellőzi Ipolyit s Szabó Imrét, kik a tudomány oltárára annyit áldoznak, és kitünteti Lipovnitzkyt, kinek püspöksége óta egész Várad a boldogult jó Szaniszlót sóhajtja vissza. Hjah, ezek kortesek, reászolgáltak, kitüntetendők,

legyen bár egyikök olyan Bachkreatura, a milyen Peitler a váczí főkortes. Egy k a t h o l i k u s pap.”

Íme, e levél is eléggé tanújele annak, mikéntjártela kormány kortesei irányában, s mily igazságosan, nem kortesei irányában.

Utószó.

Midőn pedig munkánk befejezésénél volnánk, látjuk csak, hogy még egy kosár adat hever itt mellettünk fölhasználatlanul, s mintegy kérdőleg tekintenek reánk a betűk, hogy: „Hát velünk mi lesz?” – Hát édes kis munkatársak, veletek az lesz, hogy elteszlek benneteket pihenni, s lehet alkalom nem sokára, hogy segítségül hívlak benneteket. – Hiába, de a küzdorompó nem adott mindnyájatoknak tért, noha mindannyian szerettetek volna az igazság mellett síkra szállni.

Bocsánatot kérek tehát mindazon tisztelt honfitársaimtól, kik becses adataikkal készek voltak segélyemre lenni, hogy térszűke miatt nem használhattam föl azokból a legtöbbit, – ámde eltettem azokat bekövetkezhető alkalmakra.

Amit előfizetési fölhívásomban ígértem, igyekeztem azon ígéretnek megfelelni, – azon kis eltéréssel, hogy a kifejezésekben mégis kíméletesebb voltam, mint akartam lenni. Méltó szavakat oly dolgok megrovására, milyenek elmondattak, úgy se lehetett volna találni, – bizzuk tehát a büntetést magára a nemesisre, mely előbb utóbb, és okvetlen föl fogja keresni a bűnösöket.. Qui instat, extundit.

Váczon, 1873. január 29-én.

Tóvölgyi Titusz.